

T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YEREL MİMARLIK BAĞLAMINDA KONUT YAPILARININ
İNCELENMESİ: ARDEŞEN ÖRNEĞİ

BEYZA YANGIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. İBRAHİM TÜRKERİ

NİSAN 2025

T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YEREL MİMARLIK BAĞLAMINDA KONUT
YAPILARININ İNCELENMESİ:
ARDEŞEN ÖRNEĞİ

BEYZA YANGIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. İBRAHİM TÜRKERİ

NİSAN 2025

**T.C.
GEBZE TECHNICAL UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL**

**INVESTIGATION OF RESIDENTIAL BUILDINGS IN
THE CONTEXT OF VERNACULAR ARCHITECTURE:
THE CASE OF ARDESEN**

BEYZA YANGIN

**A THESIS OF MASTER OF SCIENCE
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE**

ADVISOR: DOÇ. DR. İBRAHİM TÜRKERİ

APRIL 2025

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

GTÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun 03/02/2025 tarih ve 2025/08 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 29/04/2025 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Beyza YANGIN'ın tez çalışması Mimarlık Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE

(TEZ DANIŞMANI) : Doç. Dr. İbrahim TÜRKERİ

ÜYE

: Dr. Öğr. Üyesi Dicle KIZILDERE GÖKYER

ÜYE

: Dr. Öğr. Üyesi Serhat ULUBAY

ONAY

Gebze Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun
.../.../... tarih ve .../... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

ÖZET

Yerel mimarlık, yerel ustalar tarafından, yerel çevreden tedarik edilen malzemeler kullanılarak, coğrafya ile uyumlu ve yerel kültürel kimliğin bir ifadesi olarak inşa edilen yapı yapma eylemi olarak tanımlanabilir. Yerel mimarlık, dini yapılar, ortak kullanım alanları, eğitim tesisleri ve tarımsal binalar dahil olmak üzere geniş bir yelpazedeki yapı türlerini de kapsamaktadır. Bu çalışma ise özellikle konut mimarisi aralığında konuyu ele almaktadır. Yerel konutlar, yerel mimarlık olgusunun en yaygın en yaygın türünü temsil etmektedir. Dolayısıyla, inşaat teknikleri, sorun çözme stratejileri, malzeme kullanımı, sürdürülebilirlik ve fiziksel konfor açısından en kapsamlı şekilde geliştirilmiş uygulamaları barındırırlar. Bu evler, temel insan ihtiyaçlarından biri olan barınma ihtiyacını karşılarken, coğrafi ve kültürel ortamlarına en uygun biçimde eklenilen yaşam çevrelerini oluşturmaktadır.

Temel fiziksel gereksinimleri karşılamanın ötesinde, yerel evler aynı zamanda hane halkı üyelerinin etkileşimde bulunduğu ve yerel kültürel değerlerin korunup aktarıldığı sosyal alanlar olarak da hizmet vermektedir. Bu nedenle, geleneksel konutlar tarihsel bir sürekliliğe tutunmaktadır. Zaman içinde geçirdikleri değişiklikler, yapısal eklemlemeler, değişen ihtiyaçları karşılamak için yapılan mekânsal dönüşümler ve malzeme değişiklikleri, mimarlık tarihi- gelişimi ve yapma biçimlerinin dönüşümüne ilişkin önemli bir arşiv niteliği taşımaktadır.

Çalışma kapsamında, yerel konutların tanımını ve özellikleri araştırılmakta, bunları etkileyen faktörler tanımlanmakta ve bu duruma ilişkin değişkenler analitik araştırmalarla incelemektedir. Bu bağlamda, Rize iline bağlı Ardeşen ilçesinin geleneksel konutlarını yerel mimarlık bağlamında irdelemek hedeflenmiştir.

Ardeşen'in yerel konut birikimi, bölgenin fiziksel ve kültürel bağlamına tutunan mimari oluşumları bünyesinde bulundurmaktadır. Yoğun göç vermiş ve vermekte olan Ardeşen ilçesinde yaşayanlar için, bu evler tercih edilmeyen konut tiplerine dönüşmüştür. Terk edilmelerinin başlıca nedenleri arasında hızlı kentleşme, göç, konfor ve işlevsellikteki eksiklikler, bakım zorlukları ve modern malzeme ve inşaat teknolojilerinin artan erişilebilirliği ve rahatlığı yer almaktadır. Bununla birlikte, mimari geleneğe uyumlu ve duyarlı müdahalelerle, yerel konutlar çağın gereksinimlerine ilişkin ihtiyaçlarını karşılama potansiyeline sahiptir. Sürdürülebilirlik ve ekolojik açıdan incelendiğinde, yerel konutların yeniden gündelik yaşam pratiklerine tutunarak varoluşunun sürdürülmesi mümkün görünmektedir.

Çalışma, Ardeşen'deki konut yapılarının yerel mimarlık çerçevesinde kapsamlı bir mimari değerlendirmesini sunmaktadır. Seçilen örneklemeler aracılığıyla, bu konutların çevresel, iklimsel ve kültürel faktörlere verdikleri yapısal ve mekânsal tepkiler incelenmektedir. Öncelikli amaç, Ardeşen'in yerel mimarisini incelemek, tarihsel sürekliliğin sağlanmasındaki rolünü ve önemini değerlendirmek ve hem fiziksel hem de insan kaynaklı faktörlerin yerel mimari ürünlerin oluşumu ve dönüşümü üzerindeki etkisini değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Mimarlık, Ardeşen, Konut, Geleneksel Konut

ABSTRACT

The vernacular architecture can be defined as the act of building by local craftsmen, using materials procured from the local environment, in harmony with the geography and as an expression of the local cultural identity. The vernacular architecture also covers a wide range of building types, including religious buildings, common areas, educational facilities and agricultural buildings. This study specifically addresses the subject in the range of residential architecture. The vernacular houses represent the most widespread and widespread type of local architecture. Therefore, they contain the most comprehensively developed practices in terms of construction techniques, problem-solving strategies, material use, sustainability and physical comfort. While these houses meet one of the basic human needs, the need for shelter, they create living environments that are most appropriately articulated to their geographical and cultural environments. Beyond meeting basic physical needs, the vernacular houses also serve as social areas where household members interact and vernacular cultural values are preserved and transmitted. For this reason, traditional houses hold on to a historical continuity. The changes they have undergone over time, structural articulations, spatial transformations and material changes made to meet changing needs are an important archive of architectural history - development and the transformation of building styles.

Within the scope of the study, the definition and characteristics of the vernacular houses are investigated, the factors affecting them are defined and the variables related to this situation are examined with analytical research. In this context, it is aimed to examine the traditional houses of Ardeşen district of Rize city in the context of vernacular architecture.

Ardeşen's vernacular housing accumulation includes architectural formations that hold on to the physical and cultural context of the region. For the people living in Ardeşen district, which has had and continues to have intense migration, these houses have become unpreferred housing types. The main reasons for their abandonment include rapid urbanization, migration, deficiencies in comfort and functionality, maintenance difficulties and the increasing accessibility and convenience of modern materials and construction technologies. However, with interventions that are compatible and sensitive to architectural tradition, the vernacular houses have the potential to meet the needs of the age. When examined from a sustainability and ecological perspective, it seems possible for the vernacular houses to continue their existence by re-attaching to daily life practices.

The study presents a comprehensive architectural evaluation of the residential structures in Ardeşen within the framework of local architecture. Through selected examples, the structural and spatial responses of these houses to environmental, climatic and cultural factors are examined. The primary aim is to examine the local architecture of Ardeşen, to evaluate its role and importance in ensuring historical continuity and to evaluate the impact of both physical and anthropogenic factors on the formation and transformation of local architectural products.

Keywords: Vernacular Architecture, Ardesen, Housing, Traditional Housing

TEŞEKKÜR

Lisansüstü eğitim süreci boyunca bana kılavuzluk eden, yol gösteren ve desteklerini esirgemeyen kıymetli danışman hocam Doç. Dr. İbrahim Türkeri'ye, hayattaki tüm güzel şeyleri kendilerinden öğrendiğim, attığım her adımda benim yanımda olan ve bana sonsuz güvenen canım annem Nurten KULABEROĞLU ve alan araştırması süresince yanımda olan, desteğini bir an olsun esirgemeyen ve tüm kahrımı çeken canım babam Hasan KULABEROĞLU'ya, tez sürecimde zorlandığım her anda bana moral veren aileme, arkadaşlarıma, stresli olduğumu hissettiği anda mırılamasını eksik etmeyen kedim Moni'ye ,yüzümün gülmesini sağlayan canım yeğenlerim Hamza Enes, Elif Liva, Asaf, Çınar, Armağan ve Tibet'e, son olarak; her an yanımda olduğunu hissettiğim, en zor zamanlarımda bana sabretmeyi hatırlatan, tüm sorunların çözümünde yol göstericilik yapan ve bana sonsuz güvenen sevgili eşim Fırat YANGIN'a ve henüz dünyaya gözlerini açmamış olan canım kızıma teşekkürden fazlasını borçluyum. Haklarını asla ödeyemem.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ	xv
1. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Amacı	2
1.2. Tezin Kapsamı	2
1.3. Araştırmanın Yöntemi	3
2. YEREL MİMARLIK	5
2.1. Yerel Mimarlığa İlişkin Faktörler	6
2.1.1. İklim	7
2.1.2. Fiziki Çevre	8
2.1.3. Kültürel Çevre	9
2.2. Yerel Mimarlık Bağlamında Konut Yapıları	10
3. DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDE YEREL KONUT MİMARİSİ VE ARDEŞEN ÖRNEĞİ	12
3.1. Ardeşen'in Tarihi, Demografik ve Kültürel Özellikleri	13
3.1.1. Ardeşen'in Tarihi	13
3.1.2. Ardeşen'in Demografik Özellikleri	14
3.1.3. Ardeşen'in Kültürel Özellikleri	15
3.2. Ardeşen'in Coğrafi Özellikleri	17
3.3. Ardeşen'de Yerel Konutlar	20
3.3.1. Konutun Mekansal Bileşenleri	22
3.3.2. Mekan Organizasyonunu Etkileyen Unsurlar	33
3.3.3. Konutun Yapısal Bileşenleri	36
3.3.4. Yapı Malzemeleri	40
3.3.4.1. Taş	40
3.3.4.2. Ahşap	42
3.3.4.3. Tuğla	43
3.3.5. Yapım Teknikleri	44
3.3.4.1. Ahşap Yığma Sistem	45
3.3.4.2. Göz Dolma Sistem	48
3.3.4.3. Tuğla Dolgulu Hımış Sistem	49
3.3.6. Plan Tipolojisi	50
4. ARDEŞEN'DE YER ALAN KONUT YAPILARININ YEREL MİMARLIK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ	52
4.1. Ardeşen Yerel Konutlarına Örnekler ve Yerel Mimarlık Bağlamında Değerlendirilmesi	52
4.1.1. Aşağıdurak Köyü-Eba İbrahim Evi	53
4.1.2. Aşağıdurak Köyü-Molla Ali Efendi Evi	57
4.1.3. Manganez Köyü-Selime-Hurşit Kulaber Evi	60

4.1.4. Seslikaya Köyü-Murat-Ziynet Ocağı Evi	65
4.1.5. Seslikaya Köyü-Ferhat Yeğen Evi	68
4.1.6. Seslikaya Köyü-Hakkı Ocağı Evi	72
4.1.7. Yeniköy-Anonim Ev 1	74
4.1.8. Yeşiltepe Köyü-Önkibar Evi	78
4.1.9. Kirazlık Köyü-Anonim Ev 2	81
4.1.10. Pirinçlik Köyü-Refik Hacıosmanoğlu Evi	84
4.2. Ardeşen’de Yer Alan Konut Yapılarının Yerel Mimarlık Bağlamında İncelenmesi	87
5. SONUÇ	91
KAYNAKLAR	96
ÖZGEÇMİŞ	103
TEZ METNİNDEN TÜRETİLEN YAYINLAR	104
EKLER	105

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

°C	: Santigrat derece
cm	: Santimetre
km	: Kilometre
km ²	: Kilometrekare
m	: Metre
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	: ve benzeri
yy.	: Yüzyıl

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 3.1: Geleneksel kırsal evlerin plan tipolojileri [Sümerkan vd., 1993].	12
Şekil 3.2: Ardeşen'in konumu [2][3].	13
Şekil 3.3: Ardeşen, Işıklı Köyü, 1950 [6].	14
Şekil 3.4: Karmate (değirmen) [7], serenderde kurutulmuş mısırlar [8] ve onçamura (dibek taşı) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	17
Şekil 3.5: Ardeşen jeomorfoloji haritası [Solmaz, 2002].	18
Şekil 3.6: Rize fiziki haritası ve Ardeşen.	18
Şekil 3.7: Ardeşen ilçesi yükseklik haritası.	18
Şekil 3.8: Fırtına Vadisi Doğal Sit Alanı koruma amaçlı imar planı [10].	19
Şekil 3.9: Sırasıyla Kestane, Kayın, Gürgen, Karaağaç ve Şimşir [12].	20
Şekil 3.10: Ardeşen yerel konutları genel görünüşleri ((a) ve (c) Seslikaya Köyü, (b) Yukarıdurak Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	21
Şekil 3.11: (a)(b) Terk edilmiş bakımsız kalmış yerel konutlar (Seslikaya Köyü), (c) Konuta yapılmış modern ek (Yukarıdurak Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	22
Şekil 3.12: Ardeşen yerel konutu giriş cephesi görünüşü (Fotoğraf Manganese Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	23
Şekil 3.13: Bodrum kat görselleri ((a) ve (b) Seslikaya Köyü, (c) Yeniköy) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	23
Şekil 3.14: Bodrum kapıları (Sırasıyla Pirinçlik Köyü, Seslikaya Köyü ve Aşağıdurak Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	24
Şekil 3.15: Örnek bir Ardeşen yerel konutu planı ve Ardeşen yerel konutu işlev şeması [Yazar, 2024].	24
Şekil 3.16: Giriş bölümü (Fotoğraflar sırasıyla Aşağıdurak Köyü ve Manganese Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	25
Şekil 3.17: Klemuri [Yazar, 2024].	26
Şekil 3.18: (a) Hayat bölümüne eklenen mutfak nişi (Seslikaya Köyü), (b) Yan odanın mutfak olarak kullanımı (Yeşiltepe Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	26
Şekil 3.19: (a) Hayatta açık ateş kesiti, (b) Hayatta kuzine kesiti, (c) Kuzine (Seslikaya Köyü) [Yazar, 2024].	27
Şekil 3.20: Hayat işlev şeması ve içeriden görünüşleri (Fotoğraflar Seslikaya Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	28
Şekil 3.21: Planda yan oda ve şömineli bir yan oda (Pirinçlik Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	28
Şekil 3.22: Planda Şalemona (koridor) ve içeriden görünüşleri (Aşağıdurak Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	29
Şekil 3.23: Planda didi oda [Yazar, 2024].	29
Şekil 3.24: (a)(b) Didi oda tavanları (Sırasıyla Aşağıdurak Köyü ve Seslikaya Köyü), (c) didi oda kapı tacı (Seslikaya Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	30
Şekil 3.25: Planda Köşk oda ve içeriden görünüşü (Pirinçlik Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	30
Şekil 3.26: Planda bulme/cileni oda ve içeriden görünüşü (Aşağıdurak Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	31

Şekil 3.27: Planda balkon, bakımlı bir balkon ve yıkık bir balkon (Aşağıdurak Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	32
Şekil 3.28: (a) Planda banyo/WC, (b) Banyo/wc holü (Yeşiltepe Köyü), (c) modern malzemeyle yenilenen banyo kütleli (Seslikaya Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	32
Şekil 3.29: Meterezli konutlar (Sırasıyla Manganez Köyü, Yukarıdurak Köyü, Manganez Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	33
Şekil 3.30: Arazi kesiti [Yazar, 2024].	34
Şekil 3.31: Yerel konutta çatı katı (Sırasıyla Aşağıdurak Köyü, Yeniköy, Manganez Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	35
Şekil 3.32: Planda mahremiyet ayrımı [Yazar, 2024].	35
Şekil 3.33: Çeşitli yapı malzemeleri kullanılmış yerel konutlar (Sırasıyla Pirinçlik Köyü, Yeniköy, Bahar Mahallesi) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	37
Şekil 3.34: Ahşap duvar ve tavanlar (Sırasıyla Manganez Köyü, Seslikaya Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	37
Şekil 3.35: Zemin döşeme sistemi [Yazar, 2024].	38
Şekil 3.36: Çatı çözümü [Yazar, 2024].	38
Şekil 3.37: (a) Dış kapı, (b) dış kapı kilidi, (c) dış kapı anahtarı, (d) iç kapı, (e) iç kapı kilidi, (f) iç kapı menteşesi [Beyza Yangın arşivi, 2024].	39
Şekil 3.38: (a) Giyotin pencere, (b) özgün giyotin pencere ve muhdes modern kanatlı pencere, (c)(d) panjurlu pencereler [Beyza Yangın arşivi, 2024].	40
Şekil 3.39: Konutta taş kullanımı (Seslikaya Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	41
Şekil 3.40: (a) Giriş terası altı taş kullanımı (Seslikaya Köyü), (b) tamamı göz dolma tekniğiyle yapılan ev (Bahar Mahallesi), (c) bodruma inen merdiven (Seslikaya Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	42
Şekil 3.41: Konutta ahşap kullanımı [Beyza Yangın arşivi, 2024].	43
Şekil 3.42: Konutta tuğla kullanımı (Sırasıyla Manganez Köyü ve Pirinçlik Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	44
Şekil 3.43: Kurtboğaz tekniği detayı [Yazar, 2024].	45
Şekil 3.44: Ahşap yığma yerel konut (Yeniköy Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	46
Şekil 3.45: Çalma boğaz geçme birleşim detayları ve iki yönlü çalma boğaz birleşim uygulaması [Yazar, 2024].	46
Şekil 3.46: Cephede kullanılan süslemeler [Beyza Yangın arşivi, 2024].	47
Şekil 3.47: Göz dolma tekniği detayları [Güler ve Bilge, 2013].	48
Şekil 3.48: Göz dolma tekniği kullanılmış bir ev (Aşağıdurak Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	49
Şekil 3.49: Tuğla dolgulu hıms sistem uygulaması [Yazar, 2024].	50
Şekil 3.50: Tuğla dolgulu hıms sistem kullanılan bir ev (Seslikaya Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	50
Şekil 3.51: Ardeşen yerel konutu plan tipi [Yazar, 2024].	51
Şekil 4.1: Seçilen yerel konutların konumları [Yazar, 2024].	53
Şekil 4.2: Aşağıdurak Köyü konut konumları [Yazar, 2024].	54
Şekil 4.3: Eba İbrahim Evi konumu ve görünüşü [Beyza Yangın arşivi, 2024].	54
Şekil 4.4: Eba İbrahim Evi plan krokisi ve giriş cephesi görünüşü [Yazar, 2024].	55
Şekil 4.5: Eba İbrahim Evi [Beyza Yangın arşivi, 2024].	56
Şekil 4.6: Sırasıyla Eba İbrahim Evi mutfağı, didi oda kapısı ve banyo holü [Beyza Yangın arşivi, 2024].	56

Şekil 4.7: Molla Ali Efendi Evi konumu ve görünüşü [Yazar, 2024].	57
Şekil 4.8: Molla Ali Efendi Evi giriş cephesi görünüşü [Yazar, 2024].	58
Şekil 4.9: (a) Yenilenen bodrum kat duvarı, (b) iç kapılar, (c) koridordan dışarıya bakan pencere, (d) panjur kullanımı ve meterez, (e) tavan kaplaması, (f) ahşap duvar ve tavan uygulaması [Beyza Yangın arşivi, 2024].	58
Şekil 4.10: Molla Ali Efendi Evi mevcut plan krokisi, genişletilen yan odanın dışarıdan görünümü, uzatılan çatı ve çatı katı girişi [Yazar, 2024].	60
Şekil 4.11: Selime-Hurşit Kulaber Evi konumu ve görünüşü [Yazar, 2024].	61
Şekil 4.12: Selime-Hurşit Kulaber Evi giriş cephesi görünüşü [Yazar, 2024].	61
Şekil 4.13: Selime Hurşit Kulaber evi ve serenderi [Beyza Yangın arşivi, 2024].	62
Şekil 4.14: Selime Hurşit Kulaber evi iç kapıları (a), özgün duvar ve yenilenmiş tavanı (b), tahrip olmuş tavanı (c) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	63
Şekil 4.15: (a)Banyo holü, (b) soba borusu ve klemuri, (c) demir kapı menteşesi, (d) soba bacasının dışarıdan görünümü ve çatı arası girişi, (e) iç kapı kilidi, (f) panjurlu pencere [Beyza Yangın arşivi, 2024].	64
Şekil 4.16: Selime Hurşit Kulaber plan krokisi [Yazar, 2024].	64
Şekil 4.17: Seslikaya Köyü konut konumları [Yazar, 2024].	65
Şekil 4.18: Murat-Ziynet Ocakçı Evi konumu ve görünüşü [Yazar, 2024].	66
Şekil 4.19: Murat-Ziynet Ocakçı Evi [Beyza Yangın arşivi, 2024].	66
Şekil 4.20: Murat-Ziynet Ocakçı Evi iç kapı ve duvarları (a), odunluk kapısı (b), mutfak nişi (c) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	67
Şekil 4.21: Murat-Ziynet Ocakçı Evi plan krokisi giriş cephesi görünüşü [Yazar, 2024].	68
Şekil 4.22: Ferhat Yeğen Evi konumu ve görünüşü [Yazar, 2024].	69
Şekil 4.23: Ferhat Yeğen Evi iç duvarları (a), girişi (b), depolama alanı (c, d), ateşlik duvarı ve çatı girişi (e), banyo cephesi (f) [Beyza Yangın arşivi, 2024].	70
Şekil 4.24: Ferhat Yeğen Evi plan krokisi ve giriş cephesi görünüşü [Yazar, 2024].	71
Şekil 4.25: Hakkı Ocakçı Evi giriş cephesi görünüşü [Yazar, 2024].	72
Şekil 4.26: Hakkı Ocakçı Evi konumu ve görünüşü [Yazar, 2024].	73
Şekil 4.27: Hakkı Ocakçı Evi ahşap işçilikleri [Beyza Yangın arşivi, 2024].	73
Şekil 4.28: Hakkı Ocakçı Evi plan krokisi ve arka bahçeden görünümü [Yazar, 2024].	74
Şekil 4.29: Anonim Ev 1 giriş cephesi görünüşü ve konumu [Yazar, 2024].	75
Şekil 4.30: Salonda bulunan şömine ve serender [Beyza Yangın arşivi, 2024].	76
Şekil 4.31: Anonim Ev 1 plan krokisi [Yazar, 2024].	77
Şekil 4.32: Giriş cephesi ve salon giriş kapısı [Beyza Yangın arşivi, 2024].	77
Şekil 4.33: Önkibar Evi giriş cephesi görünüşü [Yazar, 2024].	78
Şekil 4.34: Önkibar Evi konumu ve görünüşü [Yazar, 2024].	79
Şekil 4.35: (a)Genişletilmiş yan odaların dışarıdan görünümü, (b)çatı katı girişi, (c) iç kapılar, (d) pervazlı pencereler ve meterezli çatı katı, (e)(f)dış cephe süslemeleri [Beyza Yangın arşivi, 2024].	80
Şekil 4.36: Önkibar Evi plan krokisi [Yazar, 2024].	81
Şekil 4.37: Anonim Ev 2 konumu ve görünüşü [Yazar, 2024].	82
Şekil 4.38: Anonim Ev 2'nin iç mekan görselleri ve girişi [Beyza Yangın arşivi, 2024].	83
Şekil 4.39: Anonim Ev 2 plan krokisi ve giriş cephesi görünüşü [Yazar, 2024].	84
Şekil 4.40: Refik Hacıosmanoğlu Evi giriş cephesi görünüşü [Yazar, 2024].	84

Şekil 4.41: Refik Hacıosmanoğlu Evi konumu ve görünüşü [Yazar, 2024].	85
Şekil 4.42: Refik Hacıosmanoğlu Evi plan krokisi [Yazar, 2024].	86
Şekil 4.43: (a)Dıştan görünüş, (b)iç kapı, (c)şömine, (d)odunluk kapısı, (e)iç mekan, (f) çatıya çıkan merdiven [Beyza Yangın arşivi, 2024].	87

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 3.1: TÜİK Verilerine Göre Ardeşen'in yıllara göre kent-kır bazlı nüfus dağılımı.	14
Tablo 3.2: TÜİK Verilerine Göre Ardeşen'in yıllara göre kent-kır bazlı nüfus dağılımı.	15
Tablo 3.3: Karadeniz Yerel Konutu ve Ardeşen Yerel Konutu karşılaştırması [Yazar, 2024].	21
Tablo 4.1: Terimler sözlüğü [Yazar, 2024].	53
Tablo 4.2: Ardeşen'de yer alan konut yapılarının yerel mimarlık bağlamında incelenmesi [Yazar, 2024].	90

1. GİRİŞ

Yerel mimarlık, kullanıcının sosyal, kültürel ve coğrafi ihtiyaçlarından yola çıkarak, bulunduğu bölgede doğal olarak bulunan yapı malzemeleri kullanılarak ortaya çıkmış ve zamanla benimsenip değiştirilerek yoluna devam eden, sürdürülebilir ve çevre dostu bir mimarlıktır [Janetius, 2020]. Geçmişte yapılarda kullanılacak olan malzeme tercihleri yerel olarak kolay bulunabilen, bölgesel fiziki koşullara dayanımı yüksek ve uyumlu malzemelerden yapılırken, günümüz koşullarında teknolojinin gelişmesi, malzeme ulaşımına olan kolaylık, yeni kaynak bulunuşu ve mevcuttaki malzemelerin tercihi gibi sebeplerden dolayı değişime uğramıştır [Yağlı, 2019]. Tüm bu farklılaşmanın yerel mimarlık ürünleri üzerindeki etkisi göz ardı edilemez. Geleneksel yapılar inşa edildiği dönemin ihtiyaçlarını koşullara bağlı olarak karşılayabilirken, zaman içerisinde yetersiz kalabilmektedir. Yerel konutlar, kaybolmadan döneminin ihtiyaçlarını karşılayarak yaşamaya devam edebilmek için çeşitli yenilenmelere ihtiyaç duymaktadır. Yeni malzemelerle yapılan yenilemeler ile kullanımına devam edilebilmekte ve uyum sorunu yaşamadan konfor alanı oluşturulabilmektedir.

Yerel mimarlıkta, ortaya çıktığı dönemlerde, tasarım ve inşa süreçlerinde herhangi bir eğitilmiş tasarımcıya ihtiyaç duyulmaz. Yörenin ustaları geçmişten gelen deneyim ve geleneklere dayalı olarak stil ve şekil bakımından birbirine benzer yapılar inşa eder ve yeni pratik çözümler buldukları takdirde bazen küçük değişikliklere gidebilirler. Ürünlerin tasarımcıları yerli ustalardır. Bu tasarımcılar alanlarında ustalaşmış ve en iyileridirler. Düşüncelerindeki belirli planlamalar çerçevesinde, koşullara azami uyum sağlayacak yapıyı kurmak için buldukları çözümler entegre edilebilir, ekonomik ve hızlıdır.

Ardeşen, Rize ilinin en büyük sahil ilçelerinden biridir. Yörede Laz halkı yaşar ve yöresel dilleri Lazcadır. Bilinen tarih boyunca da Lazlar yaşamıştır ve kendi kültürlerini yaşatırlar. İslamiyeti seçtikten sonra dahi, uyum sağlayarak, kültürlerini inşa ettikleri yerel yapılara aktarmışlardır. Ardeşen yerel konutları, halkın kültür, alışkanlık ve sosyal yaşamlarının en önemli simgelerinden biridir. Kullanılan malzemeler çevreyle uyumlu, inşa teknikleri ise pratik ve hızlıdır. Yerel halk, her ne kadar modernleşme ve yeni dönem ihtiyaçlarının hem gündelik hayattaki hem de fiziki çevredeki etkilerinin bir sonucu olarak modern konutlarda yaşamaya başlasalar dahi

yerel konutlarına manevi bir bağla bağlıdırlar. Bu bağ konutların yerelliğini kaybetmeden günümüze ulaşmasının temelini oluşturmuştur. Bu çalışmada Ardeşen bölgesinde günümüze ulaşan yerel mimarlık ürünlerinden olan konut yapıları örneklendirilerek yerel mimarlık özelinde incelemeye alınmıştır.

1.1. Tezin Amacı

Bu çalışmanın amacı, Ardeşen'deki geleneksel konutların, seçilen örnekler üzerinden, yerel mimarlık bağlamında değerlendirilerek belgelenmesi ve gelecek çalışmalar için kaynak oluşturmasıdır. Ardeşen özel olarak, yerel konutlar bağlamında daha önce çalışılmamış bir alandır. Yerel konutlarının çevreyle uyumu, ihtiyaca yönelik tasarım cevapları, dayanıklılıkları ve kültürel özellikleri araştırılarak mimari potansiyellerinin ortaya koyulması hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında yapılan alan araştırmalarından, bu özellikleri barındıran nitelikli konut yapıları seçilerek doğru cevaplara ulaşmak amaçlanmıştır. Bu araştırma kapsamında çeşitli yerel kavramlar gün yüzüne çıkartılarak çalışmaya temel oluşturması sağlanacaktır. Ardeşen kırsalında çıkılan alan araştırmasında edinilen bilgiler derlenerek yerel konutların genel özellikleri belirlenip seçilen örneklerin bu yerel kavramlar üzerinden analizleri yapılacaktır.

Türkiye, yerel konut mimarlığı bakımından çok fazla farklı yerel mimari üsluba sahip bir ülkedir. Ardeşen yerel konutları da bunlardan biridir. Yerel mimarlık toplumun mimarlık birikimlerinin yansımasıdır. Ardeşen geleneklerinden doğan mimari miras hakkında bugüne kadar kapsamlı bir araştırma yapılmamış ve belgelenmemiştir. Bu değerli mirasın özellikleri ve varlığı hızlı gelişen teknolojiler, sosyo-ekonomik gelişmeler ve sosyal bozulmanın karşısında kaybolmanın eşiğindedir. Bu nedenle verilerin araştırılması, belgelenmesi ve korunması günden güne daha önemli hale gelmektedir. Bu çalışmada Ardeşen yerel mimarlığının örnek yapılarından olan konutların, plan tipolojisi, mimari detayları, yapı malzemeleri ve yapım teknikleri belirlenecek ve yerel mimarlık bağlamında değerlendirilecektir.

1.2. Tezin Kapsamı

Bu çalışmada, mimarlık kavramlarından olan 'yerel mimarlık' konusuna konut yapıları özelinde odaklanmaktadır. Çalışmada, konut yapılarını, yerelde iklim, topografya, bitki örtüsü ve kültür özellikleri gibi kavramların ne şekilde etkilediğine

odaklanılmıştır. Çalışma alanı olarak, Rize'nin Ardeşen ilçesi seçilmiştir. Daha önce Karadeniz Bölgesi'nin ve hatta Doğu Karadeniz'in yerel mimarlığı hakkında çok sayıda çalışma yapılmışken Ardeşen özelinde herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bölgede yapılan araştırmalar sonucunda ilçe merkezinde yaşanan tahribat sebebiyle yerel mimarlık ürününe rastlanmamış ve Ardeşen kırsalına yönelinmiştir. Ardeşen kırsalı hakkında yapılan araştırma sonucu araştırmacının imkanları dahilinde ulaşılabilir durumda olan köylere gidilmiştir. Ulaşılan köylerde bulunan yerel konutlardan ev sahiplerine ulaşılabilen, yıkık durumda olmayan ve gezilmesi yapısal açıdan herhangi bir risk teşkil etmeyen, terk edilmiş ve giriş sağlanabilen konutların iç mekanları gezilmiştir. Tez kapsamına alınan konutlar ise bu konutlar arasından seçilmiştir. 8 köyden toplam 50 ev yerinde incelenmiş ve bu evlerin 14'üne girilebilmiştir. Tez kapsamına ise birbirlerinden farklı fiziksel özelliklere sahip 14 evden 10'u alınmıştır.

Ardeşen kültür bakımından Doğu Karadeniz bölgesinden farklı bir yapıya sahiptir. Halkı Lazlardan oluşur. Lazlar tıpkı Çerkesler, Boşnaklar, Zazalar gibi bir etnik gruptur ve Karadeniz'in belirli noktalarında yaşarlar. Ardeşen bu noktalardan bir tanesidir. Lazların kültürleri kendilerine özgüdür ve mimaride okunabilir. Bölgedeki yerel konutlar söz konusu halkın sosyal alışkanlıkları, kültürleri, inanışları çerçevesinde Doğu Karadeniz yerel konutlarından ayrılır. Bu sebeple Ardeşen ilçesi araştırma kapsamına alınmıştır.

Sözen ve Tanyeli'ye göre yerel mimarlık, halk sanatını var eden koşulların mimarlık alanında ortaya koyduğu ürünlerin tümüdür. Bu kapsamda üretilen yapılar ise daha çok konutlar ve tarımsal hizmet yapıları olmuştur [Sözen ve Tanyeli, 1986]. Bu tez kapsamında ise yerel mimarlık ürünlerinden olan konut yapıları seçilmiştir ve Ardeşen yerel konut yapıları irdelenmiştir.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmaya öncelikle yerel mimarlık tanımları ve kapsamaları, yapı tipleri, yapım yöntemleri, yapı malzemeleri, yerel mimarlığın bağlı olduğu kavramlar ve Doğu Karadeniz yerel mimarlığı hakkında detaylı bir literatür taraması yapılarak konut özelinde çalışmalar üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte kütüphaneler vasıtasıyla basılı kaynaklara ulaşılmıştır. Konuyla ilgili olarak çalışılmış yerli ve yabancı bilimsel çalışmalara olabildiğince ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu sayede incelenecek olan

konunun kavram haritası çıkarılmış ve ana başlıklar oluşturulmuştur. Ardından araştırma sahası ile ilgili alan taramaları yapılmış, ön bilgiler toplanarak alana gidilmeden önce hazırlıklar tamamlanmıştır. Daha sonra alan araştırmalarına geçilmiş ve tez hazırlık sürecinin büyük bir kısmı Ardeşen’de tamamlanmıştır. Yerli halk ile görüşmeler yapılmış ve sözlü olarak edinilen bilgiler belgelenmiştir. Ulaşılabilir durumda olan yerel konutlar gezilmiş, iletişim sağlanabilecek ev sahipleri ile yapı hakkında görüşmeler yapılmış, plan krokileri çıkarılıp fotoğraflarla desteklenmiştir. Olabildiğince çok ve çeşitli yerel konut hakkında bilgi toplanmıştır.

Alan araştırmasından elde edilen tüm veriler ve literatür taraması sonucunda oluşturulan konu başlıkları doğrultusunda konutların genel özellikleri, mekansal bileşenleri, yapısal bileşenleri, yapı malzemeleri ve yapım teknikleri gibi özellikleri incelenmiş ve yazım aşamasına geçilmiştir. Sahada toplanan veriler ışığında gerekli çizimler tamamlanmıştır. Çekilen fotoğraflar ve çizimlerle tez metni desteklenerek çalışma tamamlanmıştır.

2. YEREL MİMARLIK

Yerel mimarlık, bulunduğu bölgedeki yerel malzemelerle, yerel halkın ihtiyacına yönelik, geçmişten gelen bilgi birikimleri kullanılarak bölge ustalarının inşa ettiği yapıların oluşturduğu mimaridir. Yerel mimari; “vernaküler mimari”, “yöresel mimari” ve “geleneksel mimari” şeklinde de ifade edilmektedir.

“Vernaküler” terimi, Latince “yerli, hane çocuğu” anlamına gelen vernaculus kelimesinden türemiştir. Latince verna “evinde doğmuş köle” anlamında kullanılmaktadır. Fransızca vernaculaire kelimesi ise “yerli halka özgü” anlamına gelmektedir. Yöresel mimari, yerel iklim koşulları, yerel olarak mevcut malzemeler, basit inşaat teknikleri, yaşam tarzı, gelenekler ve bölgenin sosyo-ekonomik koşullarının birleşimini ortaya koyar.

Her ne kadar dünya üzerindeki binaların çoğunluğunu konutlar oluştursa da çeşitli ortamlar, ekonomiler, teknolojiler, miras alınan beceriler, sosyal ve aile yapıları, inanç sistemleri ve sembolizm, diğer birçok faktörle birlikte, farklı kültürlerin çok çeşitli inşa biçimlerine katkıda bulunur. Bunlar, topluluklar tarafından kendi yaşam tarzlarının özel ihtiyaçlarını karşılamak üzere inşa edilen ahırlarda, tahıl ambarlarında ve değirmenlerde, mağazalarda ve dükkânlarda, şapellerde, camilerde ve sayısız diğer bina türlerinde yansımaktadır. Değişen derecelerde bunların hepsi yerel mimari geleneklerin parçalarını oluşturur; binaların çeşitliliği, ilgili kültürlerin farklı taleplerinin ve değerlerinin ifadesidir [Oliver, 2006]. İnsan eliyle şekillendirilmiş yerel mimari, mekan, toplum, kültür ve doğanın iç içe geçerek mutluluğu somutlaştırıp bölgelere mekansal olarak mühürlenmiştir. [Guillaud, 2014]. Yapının yer ile olan ilişkisi mimarideki uyumun somutlaştırılmış kanıtıdır. Yerel mimarlığın oluşumunda en önemli fiziki etkenlerin başında bölgenin coğrafyası, iklimi ve bitki örtüsü gelir. Yörenin coğrafyası ve bitki örtüsü yapı malzemelerinin seçiminde; iklimi ise konut planlaması ve iklimsel konforun sağlanması için yapılacak olan müdahaleler üzerinde etkilidir. Oluşum sürecine kültürel etkenler bağlamında bakıldığında ise sosyal yaşam, aile yapısı ve yöre halkının dini inanışları temel unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ailenin demografik yapısı, aile içi ilişkiler ve bireylerin aile içindeki konumu ve görev dağılımı konutların işlev şemasının oluşumunda büyük etkindir.

Yerel mimarlık moda döngülerinden geçmez, neredeyse değişmezdir ve hatta geliştirilemezdir, çünkü amacına mükemmel bir şekilde hizmet eder [Rudofsky, 1964]. Bu yapılar konunun uzmanı tasarımcılara ihtiyaç duymadan yörenin yapı ustaları tarafından geleneksel yöntemler kullanılarak yerel malzemelerle inşa edilirler [Rudofsky, 1964]. Yüksek çevresel adaptasyona sahip bu yapılar düşük yerel enerjiye ve minimum çevresel ayak izine sahip yerel malzemelerin kullanımı ile karakterize edildikleri için Durukan (2021) hem sürdürülebilir hem de olası risk durumları karşısında dirençlidirler [Ceylan, 2022]. Geleneksel yapı teknikleri ve doğal malzemeler, enerji verimliliği sağlayarak çevre dostu yapılar oluşturulmasına katkı sunmaktadır. Bu nedenle, modern mimarlıkta yerel mimari prensiplerinden ilham almak ekolojik dengeyi desteklemek açısından büyük önem taşımaktadır.

Yerel mimarlıkta tasarım içten dışa doğru gelişir. Yani önce işlev çözümlenmesi yapılır ve ardından iç dışa yansıtılır. Tasarım ölçülerinin insan vücudu baz alınarak belirlenmesinin ardından, kullanılacak olan malzeme ve gereçler yakın çevreden temin edilerek yapının çevre ile uyumu kolaylaştırılır [Bektaş, 2013]. Sezgin, yerel mimarlığın oluşum sürecini şöyle ifade eder; süreci örneklemek gerekirse, konutu yaptırmak isteyen kullanıcı bu işten anlamaz fakat yine de yöre ustasıyla iletişime geçer çünkü onun bilgisine ihtiyaç duyar. Usta yapılacak olan işlerle ilgili detaylara hakimdir. Yapının esaslarını birlikte kararlaştırırlar ve ev sahibi de genellikle ustayla birlikte çalışmalarda yer alır. Evin estetik kalitesi ise her yapı için belirlenmemiştir. Estetik, süregelen geleneklerin sonucudur ve yapının teknolojisi ile birlikte nesilden nesile aktarılır [Sezgin, 1984]. Her toplumun yaşam tarzı, inançları ve gelenekleri, yapılarına da yansır. Örneğin, Anadolu'daki avlulu evler hem mahremiyet hem de sosyal etkileşim açısından tasarlanırken Ardeşen geleneksel konutlarının sosyal alanları giriş terasları olarak düşünülmüştür.

2.1. Yerel Mimarlığa İlişkin Faktörler

Dijitalleşme öncesi dönemde benimsenen tasarım anlayışı; fikir üretiminden planlamaya, problem tespitinden projelendirme ve uygulamaya kadar uzanan, her aşaması belirli ve birbirinden bağımsız şekilde yürütülen, ancak birbirini etkileyen adımlardan oluşan bütüncül bir süreci ifade eder [Cestel, 2008]. Yerel mimarlık, yaratım sürecini etkileyen faktörlerden bağımsız değerlendirilemez. Oluşumunun temelini iklimsel, fiziki ve kültürel etkenler oluşturmaktadır. İklim, ısısal konforun

sağlanması adına yapısal formların oluşturulmasında, fiziki çevre malzeme seçimi ve yapı oturumunda, kültürel çevre ise planlama düzeni üzerinde etkilidir. Bu etkiler çerçevesinde oluşan yerel mimarlık doğal çevresel faktörler-kültür karmasının bir ürünüdür.

Yerel mimarlık, birçok farklı faktörün etkileşimiyle şekillenen bir alan olup, kültürel ve çevresel koşullara bağlı olarak düzenlenmektedir. Bu faktörlerin bir arada değerlendirilmesi, sürdürülebilir ve işlevsel yerel mimari çözümler geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

2.1.1. İklim

Yapılarda, mekan içerisindeki fiziksel konforu sağlamanın yolu, konumlandırıldığı bölgenin iklimsel koşullarını iyi analiz edilip, yapısal olarak gerekli önlemlerin alınmasından geçer. Bölgenin mevsimlere göre yağış durumu, hava sıcaklıkları, iklimsel hava olayları geleneksel mimarinin şekillenmesine temel oluşturur. Rapoport'a göre yerel mimarlık, köylü inşaatçıların iklim sorunlarıyla baş etmede gösterdikleri üstün beceri, maksimum konfor için minimum kaynakları kullanma yetenekleridir [**Rapoport, 1969**].

İklim, yerel mimarlığa dair en temel etkenlerden biridir. Örneğin, sıcak ve kurak alanlarda, ısısal konforu arttırmak amacıyla kalın duvarlar, açıklıklar ve iç avlular tercih edilirken, soğuk iklimlerde ısı kaybını önlemek amacıyla kompakt yapılar ve eğimli çatı tasarımları ön plana çıkar. Tropikal iklimlerde geniş saçaklar ve yüksek platformlar hem yağışa hem de nemli hava koşullarına karşı koruma sağlar. Yapı formunu etkileyecek önemli verilerden bir tanesi hava sıcaklığı ile beraber yağış miktarı ve türüdür. Örneğin kışların uzun ve karlı seyrettiği bölgelerde yapı üzerine yüklenen kar yükünün boşaltılması için dik ve noktasal çatı formlarının kullanıldığı görülmektedir [**Baueret et al., 2007**].

Yapıyı etkileyen iklimsel etkilerden biri olarak değerlendirilen nem etkisi, hava hareketleri, doğal bitki örtüsü, güneş ışınımları, su yüzeyleri ve topografyaya bağlı olarak değişime uğrar. Bu sebeple yüksek nem oranına maruz kalan bölgelerde tasarım kurgulanmasının, yapıların yerleşimi, yönelimleri, neme karşı gösterdiği davranışlar öncelenecek düşünülmesi gerekmektedir. Bu konuda geleneksel mimaride öne çıkan yaklaşımlardan biri, aşırı nemin bunaltıcı etkisini en aza indirmek için yapı içerisinde

devamlı hava sirkülasyonu sağlanması ve bu doğrultuda oluşturulan avlulu plan tipolojisidir [Yaşa, 2010].

Yöre ustaları, bölgeyi tanımayan herhangi mimardan çok, verileri analiz ederek ve geçmişten miras kalan bilgileri analizleriyle harmanlayarak bu bağlamda doğru yerleşim, planlama ve yapı malzemesi seçimini profesyonellikle yapar. Halkı tanıyan usta bütün bunları kullanıcının ekonomik, kültürel vb. koşullarından bağımsız süreci yönetmez. Bu bağlamda iklimsel koşullar, fiziki olarak yerel mimarının oluşum süreçleri üzerinde büyük etkiye sahip olsalar dahi tek belirleyici etken değildir.

Yerel mimarının yalnızca iklimsel olarak belirlendiğini iddia edenlerin oranı oldukça fazladır. Pek çok geleneksel yapı türünün, tıpkı mevcut kaynaklara ya da kendilerine yüklenen kültürel taleplere olduğu gibi, iklimsel bağamlarına da ideal bir şekilde uyum sağladığı doğrudur. Geleneksel olarak bunlar, Malaylar ya da Yapeseler'inki gibi binaları yüzyıllar süren evrimin, kontrol ve dengelerin ve birbirini takip eden küçük ayarlamaların sonucu olan yerli halk tarafından yapılan yapılardır. Reyner Banham'ın dediği gibi, "oldukça iyi tanımlanmış bir alana yönelik bu tür genelleştirilmiş uyarlamalar", "yalnızca insani ve toplumsal rahatsızlık pahasına" başarılmamıştır. Tam tersine, önemli olan insani ve toplumsal rahatlıktı; bazen yalnızca belirli bir iklim konforu pahasına elde edilebiliyordu [Oliver, 2006].

2.1.2. Fiziki Çevre

Geleneksel yapıları çevreleyen topografya ve bitki örtüsü gibi parametrelerden oluşan fiziki çevre, yeryüzü ölçeğinde birbirinden farklı mimarlık ürünlerinin oluşumundaki faktörlerin en belirleyicilerindendir [Sümerkan, 1990]. Fiziki çevre yapının bulunduğu konumun eğimi, toprak yapısı, bitki örtüsü, yolun nereden geçtiği gibi kavramları ortaya koyar. Yapı malzemelerinin seçiminde, yapı formlarının oluşturulmasında ve yönlendirmede etki sağlar. Bu etkiler yerel mimaride rahatlıkla okunabilir.

Yapının bulunduğu yerin doğal çevre, coğrafi konum, topografya, yönlendirme, güneş verileri, hakim rüzgar etkisi gibi doğal etmenleri göz önüne alınmadan yapılacak yerel mimariye dair okumaların bütünsellikten uzaklaşması kaçınılmazdır. [Akgündüz, 2013]. Topografya ve doğal çevre, yerel mimarlık üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Dağlık eğime uygun olarak teraslama yöntemiyle yerleşimler oluşturulurken, düz

arazilerde daha geniş planlı yerleşimler tercih edilir. Ayrıca su kaynaklarının yakınlık veya uzaklık, yapıların konumlandırılmasını ve tasarımını etkiler. Örneğin, su kıtlığı olan yerlerde yapılar su kaynağının etrafında planlanır ve toplama sistemlerinin çözülmesi mimariyi etkiler.

Bitki örtüsünün çeşidi malzeme seçimini etkiler. Yerel malzeme kullanımı, fiziki çevrenin yerel mimarlığa etkisinin en somut örneklerinden biridir. Doğal bitki örtüsünün orman olduğu bölgelerde yoğunlukla ahşap malzeme kullanılırken, bitki örtüsünün zayıf olduğu yerleşimlerde toprak malzeme tercih edilmektedir. Taş, ahşap, kil gibi doğal malzemeler, bulunabilirliklerine göre yapı malzemesi olarak kullanılır. Bu bileşenler, entegrasyonu ve sürdürülebilirliği bağlamında yerel mimarlığa değer katar.

Fiziki çevre koşulları yerel mimarlığın temel dinamiklerinden biridir. Bölgenin doğal koşulları, yerel mimaride sürdürülebilir, işlevsel ve çevreyle uyumlu çözümlerin geliştirilmesini sağlar. Bu durum, yerel mimarlığın evrensel mimarlık çözümlerinden ayrılarak kimlik takviyesine katkıda bulunur.

2.1.3. Kültürel Çevre

Yerel mimarlık, yalnızca fiziksel faktörlere bağlı değil halkın kültürel değerleri, gelenek-görenek ve sosyal yaşamlarına göre şekil alır. Kültürel çevre, yerel mimarinin kimliğini kazanmasında ve kurtarılmasında önemli bir rol oynar. Toplumların yaşam biçimlerini, inanç sistemlerini ve sosyoekonomik yapılarını, mimari tasarımının ana unsurlarını belirler. **Sümerkan (1990)** geleneksel yapıyı oluşturan etmenlerden olan kültürel çevrenin açılımını “yaşayış, ekonomi, üretim biçimi, din, sosyal çevre, teknik-strüktür ve konstrüksiyon gelenekleri” şeklinde yapar.

Halkların yaşam tarzı ve gündelik yaşamları, mekan organizasyonlarını doğrudan etkiler. Örneğin, aile yapısı geniş ailelerin üzerine kurulu olan kültürlerde, yaşam alanları daha büyük ve ortak kullanıma uygun olarak tasarlanırken bireysel yaşamayı vurgulayan kültürlerde daha küçük, bireysel alanlar çözülür. Benzer şekilde toplumsal etkinliklerin yoğun olduğu kültürlerde meydanlar, avlular ve açık alanlar mimaride önemli bir yer tutar.

İnanç sistemleri ve dini ritüeller yerel mimarinin biçimlendirilmesinde önemli bir etkendir. Örneğin, İslam mimarisinde camiler, ibadet ve buluşma sosyal mekanı olarak

merkezde yer alırken; Asya kültürlerinde tapınaklar ve bahçeler, estetik ve manevi değerlerin tasarımları olarak odak noktasıdır. Dini yapıların değişimleri, sembolleri ve mekansal düzenlemeleri, kültürel çevrenin mimariye nasıl yönleneceği konusunda kaynak sağlar.

Ayrıca geleneksel el sanatları ve yerel estetik anlayışları, mimari dekorasyonlarda ve yapı formlarında da kendini göstermektedir. Örneğin, ahşap oymacılığı, seramik süslemeleri veya dokuma motifleri, yerel kimliği ifade eden mimari unsurlardır. Bu unsurlar, bir toplumun yaşamlarının ve matematiksel bilgilerin yapıları üzerinden yaşam bulmaktadır.

Yerel mimarlık, yaratıcısı olan yöre halkının ihtiyaçlarına cevap veren nitelikte, toplumun yaşam biçimlerini, sosyal ilişki ağlarını, üretim-tüketim alışkanlıklarını, gelenek-görenek ve inanç sistemlerini en sade haliyle ortaya koyan bir kültür simgesidir [Davulcu, 2013]. Kültürel çevre, yerel mimarının hem estetik hem de fonksiyonel boyutlarını etkilemektedir. Toplumların geçmişinden gelen değerler ve gelenekler, yerel mimaride özgün bir kimlik ve anlam kazandırır. Bu durum, mimarının yalnızca bir yapı tasarımı değil, aynı zamanda kültürel bir ifade aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

2.2. Yerel Mimarlık Bağlamında Konut Yapıları

Yerel mimarlık, bir toplumun fiziksel ve kültürel yaşamına yanıt verme biçimini yansıtan özgün yapılaşma formlarını içerir. Bu kapsamda konutlar, bir bölgenin yaşam tarzı, doğayla olan uyumu ve kültürel değerleri açıkça ortaya koyan mimari örnekleridir. Konutlar, fiziksel çevre koşulları, kültürel çevre, yerel malzeme kullanımı ve ihtiyaca cevap verme potansiyelleri ile şekillenir. Fiziki yaşam alanı oluşturulmasının ardından kullanıcı eve ruhunu verir. Evler sosyal ortamlardır. Yerel konut yapıları, toplumların tarihsel olarak güncellenen gelenek ve bilgilerinin somut bir açıklamasıdır.

Geleneksel konut yapı sistemleri, sürdürülebilirlik yönünden önemli avantajlar sunmaktadır. Yerli üretim teknikleri, geleneksel özelliklerle desteklenerek enerjinin arttırılması ve doğal çevreyle uyumlu yapılar ortaya çıkmaktadır. Örneğin, sıcak iklimlerde kalın taş veya kerpiçten duvarlar serin ortam sağlarken, soğuk iklimlerde

aħşap ve taş kullanımı ısı konforunu sağlar. Ayrıca avlu, eyvan gibi mekansal açıklıklar, konutların iklimsel değişkenlere karşı daha dirençli hale gelmesini sağlar.

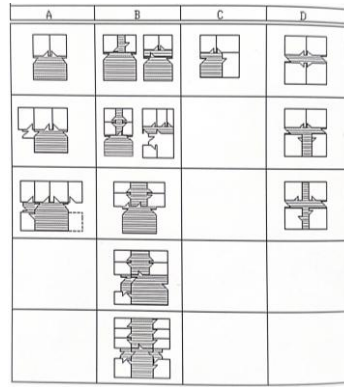
Hasol (1975)'a göre evler, bir ailenin oturabileceği şekilde ve büyüklükte yapılmış yapılarıdır. Geleneksel evler ise, Hasol'un tanımına ek olarak, yöresel yapı malzemeleri, kültürel ihtiyaçlar ve iklim gibi etkenlerin konutu etkileyecek sonuçlar doğurmasıyla üretilen mimarlık ürünleridir. Gününüzde malzemeye ulaşımın kolaylaşması, yeni yapım teknikleri ve uzman tasarımcılar sayesinde konut üretimi hızlı ve kolay olmaktadır. Herhangi iklimsel veya fiziki koşula karşı konutlar birbirlerinden farklı yöntemlerin kullanılmasıyla rahatça uyum sağlayabilmektedir. Yerel konutlarda ise bu durum tamamen farklıdır. Malzemeye ulaşım zordur ve yörede bulunan malzemeler arasından konuta, iklime ve çevreye en iyi şekilde uyum sağlayacak malzemeler seçilir. Teknolojinin eksikliğinde, uygulaması pratik ve fazladan malzemeye ihtiyaç duyulmayan nesilden nesile aktarılan yapım teknikleri kullanılır. Uzman tasarımcı yoktur. Usta ve ev sahibi yapının tasarımcı ve uygulayıcısı olarak konumlanırlar. Konut yapıları toplu olarak değil aileye özgü tasarlanırlar ve uygulanırlar.

Yerel konutlar döneminin koşullarında üretilebilecek özelliklerle ve tekniklerle şekillenmiş, bölgesel iklime, topografyaya, ekonomik olanaklara ve kültürel yapıya uygun olarak inşa edilen evlerdir. Yerel konutların korunması ve modern mimariyle birleştirilmesi hem geçmişin değerlerinin yaşatılması hem de günümüzde sürdürülebilirlik sorunların çözömlenmesi açısından büyük önem arz etmektedir.

3.DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDE YEREL KONUT MİMARİSİ VE ARDEŞEN ÖRNEĞİ

Türk evi yerel mimarlığı, alan kullanımı, plan organizasyonu, yapı malzemesi, siluet ve estetik buluşlarıyla Türk mimarlığının en özüne mahsus yaratma alanlarından biridir ve Doğu Karadeniz evleri de geleneksel Türk yapı sanatının en güzide örneklerine sahiptir. Ne tür malzemeyle ve hangi yapım tekniğiyle yapılmış olursa olsun insan, doğa ve deneyimlerle kazanılmış bir uyum mimarlığı ürünüdür [Başkan, 2008]. Ormandan getirilen ahşap, dereden çıkarılan taş ile uyum içerisinde çalışır ve ortaya çıkan yapılar doğal çevrenin devamı gibi görünür. Ahşap işlenir ve çivi kullanılmayarak geçmeli bir şekilde monte edilir. Taş malzeme yığma teknikte kullanılacak şekilde kaba veya ince yonu hale getirilir. Malzeme işleminde kullanılan teknikler dönem şartlarına uyum sağlar.

Doğu Karadeniz bölgesinde yerel konut mimarlığı, yapım teknikleri, malzeme kullanımları, ihtiyaç listeleri, halkın kültürel alışkanlıkları gibi özelliklere bağlı olarak bölgeden bölgeye değişkenlik göstermektedir. Doğu Karadeniz kıyı bandında konut tipi dış sofalı iken Rize-Rus sınırı arasında buna bir de iç sofa eklenir, Samsun'a doğru gidildikçe sofalı tipler azalır ve koridor düzenli yani sokaklı tip planlamalara dönüşürler [Gür, 2005] (Şekil 3.1). Ardeşen'in yerel konut planları ise iç sofalı ve hayat etrafına sıralanmış hacimlerden oluşur. Oda sayıları ve işlevleri ihtiyaca göre şekillenmektedir. Yapım yöntemleri, Doğu Karadeniz bölgesinde kullanılan tekniklere benzer şekilde, göz dolma, ahşap yığma ve farklı olarak tuğla dolgulu hımış sistemdir. Doğu Karadeniz yerel konutunun aksine yaşam katı sayısı, özel durumlar hariç, tek katla sınırlıdır.

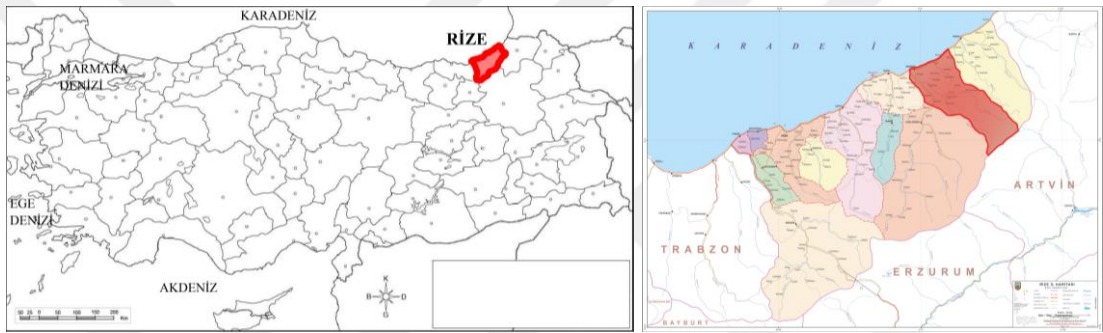

Şekil 3.1: Geleneksel kırsal evlerin plan tipolojileri [Sümerkan vd., 1993].

Ardeşen bölgesi ormanlık engebeli bir araziye sahip, yağışlı gün sayısı fazla ve Laz kültürünün hâkim olduğu bir bölgedir. Konut mimarisinin oluşumu bu bağlamlardan bağımsız olarak düşünülemez.

3.1. Ardeşen'in Tarihi, Demografik ve Kültürel Özellikleri

Ardeşen, Türkiye'nin Doğu Karadeniz kıyısında bulunan Rize iline bağlı bir ilçedir (**Şekil 3.2**). İlçenin yüzölçümü 743 km²'dir. Doğusunda Fındıklı, batısında Pazar, güneyinde Altıparmak Dağları ve kuzeyinde Karadeniz ile çevrilmiş olup, kıyı uzunluğu 10 km'dir [**Web 1**]. 2023 nüfus sayımına göre nüfusu 21133 erkek ve 21334 kadın olmak üzere 42467'dir. Nüfus Lazlardan oluşmaktadır.

Şekil 3.2: Ardeşen'in konumu [**Web 2, 3**].

3.1.1. Ardeşen'in Tarihi

Uzun yıllar Roma ve Bizans İmparatorluğunun yönetimi altında kalan Ardeşen, daha sonra Trabzon Rum Devletinin yönetimine girmesinin ardından 1461 yılında Osmanlı Devleti topraklarına dahil olmuştur. Tarihte karşımıza Artaşeni köyü olarak çıkan Ardeşen, ilçe statüsüne gelmeden önce Rize vilayetinin Atina kazasının Ardeşen nahiyesinin köylerinden biridir. 1935 genel nüfus sayımında, Rize ve Artvin vilayetlerinin birleştirilmesiyle kurulmuş olan Çoruh vilayeti içinde aynı idari konuma sahiptir. Bu tarihte Atina kazasının adının Pazar olarak değiştirilmiş olduğunu ve Ardeşen nahiyesinin Pazar kazasına bağlı olduğunu görmekteyiz. Ardeşen, 1 Mart 1953 tarihinde ilçe olmuştur ve günümüzde 1 belde, 30 mahalle ve 41 köyü vardır [**Web 4,5**].

Ardeşen kelimesinin kökeni incelendiğinde tarih sayfalarında Artaşeni olarak karşımıza çıkmaktadır [Bucaklışı, 2009]. ‘Arta’ bir zerdüştî kavramıdır ve bu ilk kelimenin buradan geldiği düşünülmektedir. ‘Şeni’ ise Gürcücede ‘ev’ manasına gelmektedir. Bu bağlamda kökensel olarak Ardeşen kelimesinin ‘Arta’nın evi’ anlamına geldiği kanısına varılmaktadır.

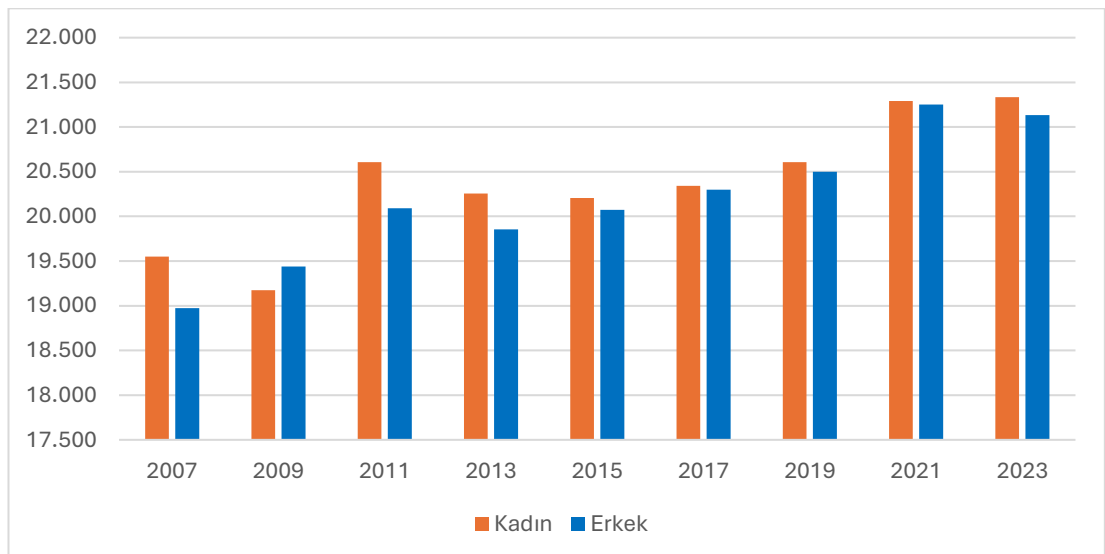

Şekil 3.3: Ardeşen, Işıklı Köyü, 1950 [Web 6].

3.1.2. Ardeşen’in Demografik Özellikleri

1953’te ilçe statüsüne kavuşan Ardeşen’in TÜİK 2023 nüfus sayımına göre nüfusu 42.467’dir. 21.133’ü erkek, 21.334’ü kadındır. Veriler incelendiğinde tarihsel süreçte cinsiyete göre nüfus dağılımı Ardeşen özelinde dengeli seyretmektedir (Tablo 3.1).

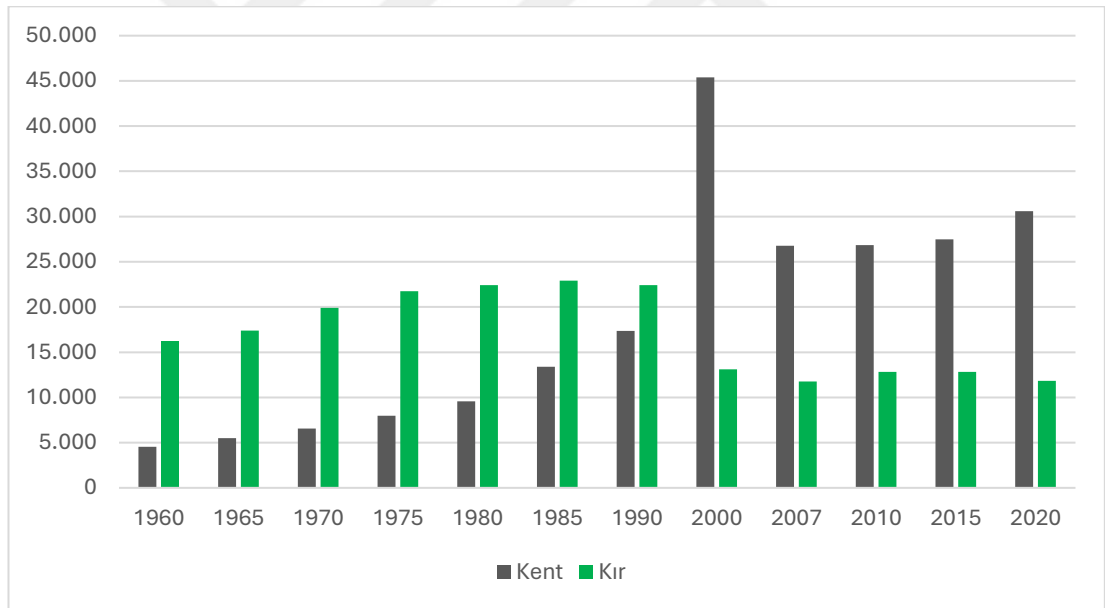
Tablo 3.1: TÜİK Verilerine Göre Ardeşen’in yıllara göre cinsiyet bazlı nüfus dağılımı.

Türkiye köyden kente göçlerin hızlanarak devam ettiği bir ülkedir. 1950’li yıllarda başlayan bu göçün, sanayileşme ile doğan iş gücü talebinden kaynaklandığı söylenebilir [**Şimşek ve Gürler 1994**]. Ardeşen de bu özelliği göstermektedir. 2000 yılı itibariyle kent nüfusu kır nüfusunun önüne geçmiştir (**Tablo 3.2**). Bölgede kente göçlerin önemli sebeplerinden bazıları; iş imkanlarının kente bulunması, eğitim olanaklarının yetersizliği, sağlık kuruluşlarının eksikliği, yaşam malzemesi temininde eksiklikler ve özellikle kış aylarında yaşanan ulaşım zorluğudur.

Kente göçler kısmi olarak mevsimseldir. Yöre halkı hiç köyden kopmamıştır. Köyde tarlaları ve evleri bulunur. Yaz aylarında çay toplamak için köylere göç ederler. Ayrıca bu ters göçün sebeplerinden biri de mevsimseldir. Yazları şehir sıcak, nemli ve bunaltıcıdır. Okulların tatil girmesinin de getirdiği rahatlıkla köyde evi olan bir kısım yerli köylere kaçar.

Tablo 3.2: TÜİK Verilerine Göre Ardeşen’in yıllara göre kent-kır bazlı nüfus dağılımı.

3.1.3. Ardeşen’in Kültürel Özellikleri

*Bu ülkenin toprakları alt-kültürler açısından zengin, çok tüketilmiş topraklardır. Doğu Karadeniz’de kültürü saran doğal çevre hızlı değişir; sarp yamaçlar ile Pontos Axeinos (yabanıl deniz) arasında sıkışmış kıyı bandının bereketliğine inat yamaçların arkası sarıdır. Çok doğa çok ses doludur buraları. Doğu Karadeniz’de her dere aşıldığında peştemalin rengi değişir. Renklerle birlikte dil değişir, lehçe değişir, şive değişir. Ancak bölgenin en önemli özelliği çok dillerden, çok seslerden ortaya çıkan kusursuz orkestradır. Anamlı bir üst kültür altında uyumlu birliğin adıdır Doğu Karadeniz [**Gür, 2005**].*

Kültürel özellikler, konutun temel ana işlevlerinin taşıdığı anlam ve normlar bağlamında belirleyicilerden biri olarak kabul edilebilir [Gür, 2000]. Ardeşen bir Laz yerleşimidir. Lazlar bir Güney Kafkas dili olan Lazcayı konuşan, Gürcistan ve Türkiye'nin Karadeniz kıyısında yaşayan etnik bir gruptur. Lazların atalarının Kolhis halkları olduğu düşünülmektedir.

Tarihte Karadeniz Bölgesi'ne, Osmanlı'nın eline geçene değin Pontus krallığı hakimdir. 6. yy.'a kadar Lazlar arasında paganizm yaygındır. Bu yüzyılda devlet dininin Hristiyanlık olarak ilan edilmesinin ardından Hristiyanlaşırlar. Bölgenin Osmanlı'nın eline geçmesinin ardından Lazların büyük çoğunluğu en geç Cumhuriyet Dönemi'nin zorunlu göçünden önce İslamiyet'i seçerek bölgede kalmışlardır [Gür, 2005].

Lazlar kendilerine has kültürel davranışlar gösterirler. Sanayileşmenin yaygınlaşmasından önce kadınlar tarla işleriyle ilgilenir, erkekleri ise genellikle gelir sağlamak amacıyla şehir dışında çalışmaya giderler ve evdeki iş bölümü bu şekilde sağlanırdı. Günümüzde kente göçlerin artmasıyla bu durum oransal olarak azalmıştır. Ancak göç etmeyen nüfus için durum halen geçerlidir.

Bölgede çay tarımına başlanmadan evvel yöre halkının geçim kaynağı çok verimli olmasa da tarım ve hayvancılıktır. Bunun dışında asıl geliri sağlayan ise çalışmak için şehir dışında olan evin erkekleriydi. Her evin kendi ihtiyaçlarını karşılayacak olan en az bir büyükbaş hayvanı bulunurdu. Bölge coğrafyasının elverişsizliği, büyük boyutlarda hayvancılık faaliyetlerine engel niteliğindedir. Bölge halkı ancak yaz aylarında hayvanları otlatmak amacıyla yaylalara çıkarırdı. Mevsimsel yaylacılık kültürü hakimdir. Yaylacılık kültürü yüksek kesimlerde halen devam ederken günümüzde artık daha çok turizm amaçlı bir faaliyet haline dönüşmüştür.

Tarımda fındık, mısır, patates ve çok bilinmese de buğday yetiştiriciliği yapılırdı. Fakat bölge iklimi buğdaya elverişli olmadığı için yüksek verim beklenemezdi. Tarım tıpkı hayvancılık gibi neredeyse yalnızca hane halkının ihtiyaçlarını giderebilecek kadar icra edilirdi. Mısırdan ve buğdaydan un yapılırdı. Mısır yetiştiriciliği halen devam etmektedir. Hasat edilen mısırlar serenderlerde kurumaya bırakılıp, kuruduktan sonra ise karmate denilen taş değirmenlerde öğütülür. Buğday darıları ise Lazcada ismi "onçamure" olan dibek taşlarında öğütülür ve bu taşlar evlerin bahçelerinde

konumlandırılırdı (**Şekil 3.4**). Bu taşlar aktif kullanıldığı dönemlerde konutun bir parçası konumunda iken günümüzde atıl durumda kalmışlardır.

Şekil 3.4: Karmate (değirmen) [Web 7], serenderde kurutulan mısırlar [Web 8] ve onçamura (dibek taşı) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

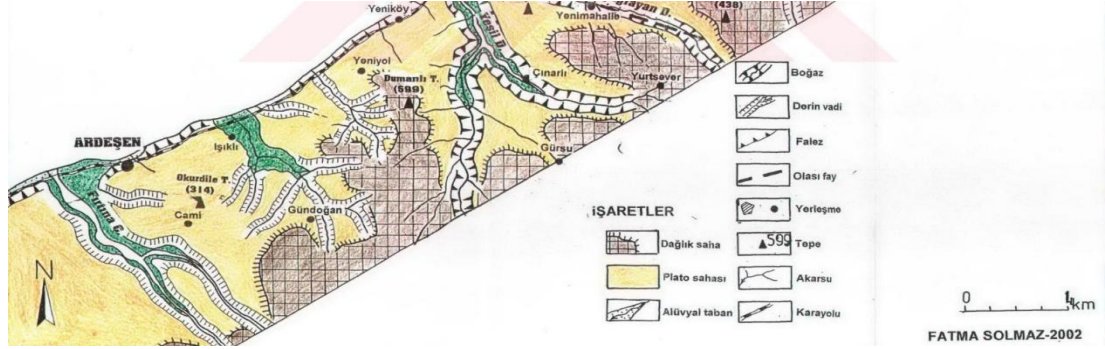
Çay bitkisinin 1924 yılında bilinçli olarak Rize topraklarına dikilmesi Ardeşen için de ekonomik ve kültürel olarak bir dönüm noktası niteliğindedir. Çayın bölgeye gelmesiyle birlikte tarım faaliyetleri dönüşüme uğramış, iş gücü, sanayi faaliyetlerinin yanında tarıma yönelerek ek gelir kaynağı oluşturmuş ve yöre halkının ekonomik durumunun iyileşmesine katkıda bulunmuştur. İklim koşullarından kaynaklı yüksek verim alınamayan buğday üretimi zamanla tamamen sona ererek yerini çaya bırakmıştır. Çay tarlası oluşturmak için kesilen ormanlar yörenin bitki örtüsünü değişime uğratmıştır. Bu bağlamda Zihni Derin'in öncü olması sebebiyle Rize'nin tarih sahnesinin en önemli karakterlerinden olduğu sonucuna varılabilir.

3.2. Ardeşen'in Coğrafi Özellikleri

Ardeşen, Karadeniz coğrafyasının özelliklerini taşır. Bu bölümde bölgenin iklim, topografya ve bitki örtüsüyle ilgili bilgiler aktarılacaktır.

İklim: Ardeşen, Karadeniz'in doğu kıyısında bulunur ve Karadeniz ikliminin bütün özelliklerini gösterir. Yazları serin, kışları ılıman bir iklime sahiptir ve her mevsim yağış alır. Hava sıcaklığı -7°C 'nin altına düşmemektedir ve donlu gün sayısı yılda ortalama 10'dur. Yıllık sıcaklık, ortalama 5°C 'nin üzerinde seyrederek. Nemli bir iklime sahip olan bölgenin nem oranı her zaman %75'in üzerindedir. Güneşli gün sayısı oldukça az olmakla birlikte hava yılın ortalama 150 günü kapalı, 163 günü ise bulutludur [Web 9].

Topografya: Çalışmaya konu olan Rize'nin Ardeşen ilçesi sarp ve engebeli bir coğrafyaya sahiptir. Bölge yüksek eğimli derin vadilerle doludur. Su kaynakları boldur ve ulaşım kolaydır. Dağınık yerleşme bu coğrafi koşulların sonucudur.

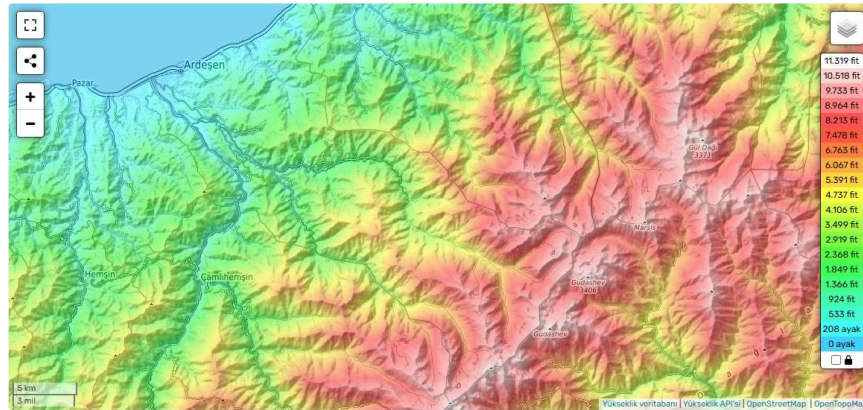

Şekil 3.5: Ardeşen jeomorfoloji haritası [Solmaz, 2002].

Şekil 3.6: Rize fiziki haritası ve Ardeşen.

Kıyı şeridinden başlayarak güneydoğu yönüne doğru yükseklik 10.000 fite kadar çıkmaktadır (Şekil 3.7).

Şekil 3.7: Ardeşen ilçesi yükseklik haritası.

Bitki Örtüsü: Türkiye'nin kuzeyinde, Karadeniz'in doğu kıyısında yer alan ilçenin doğal bitki örtüsünü ormanların oluşturmasına karşın; 1964 yılı itibari ile çayın Rize'ye gelişi bitki örtüsünü zaman içerisinde değişikliğe uğratarak ormanların özellikle kıyı kesimlerde yerini çay arazisine bıraktığı görülmektedir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı 2023 yılı itibariyle Ardeşen ve Çamlıhemşin ilçelerini 3. derece doğal sit alanı ilan etmiştir ve ormanların yok edilerek plansız tarım arazilerine dönüştürülmesi konusunda önlem almıştır (Şekil 3.8).

Şekil 3.8: Fırtına Vadisi Doğal Sit Alanı koruma amaçlı imar planı [Web 10].

Kıyı şeridinden yaklaşık 750 m yüksekliğe kadar olan alana geniş yapraklı ormanlar hakimdir. “Keşlik Flora” olarak adlandırılan bu alanın aynı zamanda zengin bir orman altı formasyonu vardır. Orman altı formasyonunu yörede ‘kumar’ ismiyle bilinen orman gülü ve diğer otsu bitkiler oluşturur. Hâkim türler başta kızılgağaç olmak üzere kestane, kayın, gürgen, karaağaç, meşe, şimşir, yabani meyveler ve dişbudaktır (Şekil 3.9) [Web 11].

Kestane ağacı Doğu Karadeniz yerel mimarlığında, ahşap ihtiyacını karşılamak amacıyla sıkça kullanıldığı için bu çalışma bağlamında önemlidir. Neme, suya ve çürümeye karşı dayanımı yüksektir. Bu bağlamda bölge iklimine uyum sağlayan sürdürülebilir yapı üretiminde kullanılması doğal bir sonuçtur.

Şekil 3.9: Sırasıyla Kestane, Kayın, Gürgen, Karaağaç ve Şimşir [Web 12].

800-1400 m yükseklikler arasındaki kuşak karışık orman kuşağıdır. Bu kuşağın hâkim türlerini ise kestane, gürgen, kayın, kızılbaş gibi geniş yapraklılar (Şekil 3.9) ve ladin, göknar gibi iğne yapraklılar oluşturur [Web 11].

Yüksekliğin artmasıyla geniş yapraklı türler yerini iğne yapraklı türlere bırakır. Hâkim tür doğu ladini ve karaçamdır ve orman üst sınırında kafkas köknarı da yaygın bir şekilde görülür [Web 11].

2000-2200 m yüksekliklerde ise ormanların yerini alp çayırıklarına bıraktığı görülür. Bu bölge yaylacılık faaliyetlerinin gerçekleştirildiği alandır. Çayırıklarla birlikte yer yer kısa boylu orman gülü çalılıkları da yer almaktadır. Fakat yakacak ihtiyacını gidermek amacıyla kullanılan orman gülleri yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır [Web 11].

3.3. Ardeşen’de Yerel Konutlar

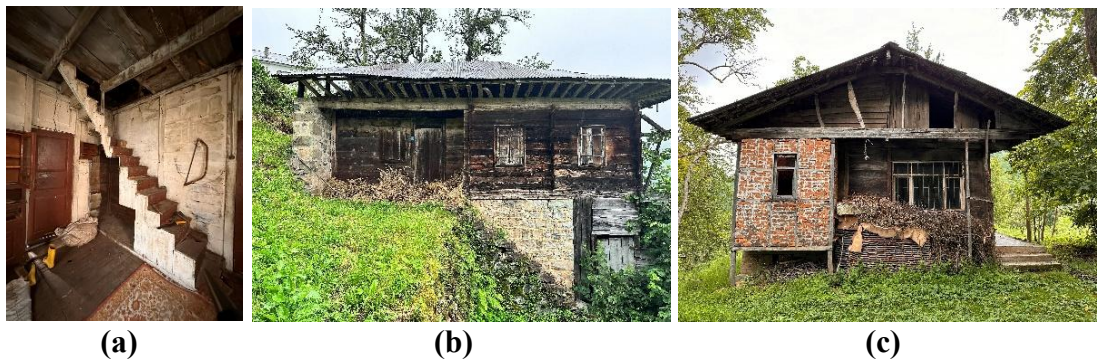
Geleneksel yapılar yerel malzeme, yerel yöntem ve uzman bir mimar veya tasarımcı olmadan yöre ustaları tarafından geleneksel tekniklerle inşa edilmiştir [Rudofsky, 1964]. Yerel iklim koşulları ve topografya açısından çevresel adaptasyon ve düşük yerel enerjiye sahip yerel malzemelerin kullanımı ve dolayısıyla minimum çevresel ayak izi ile karakterizedir [Durukan, 2021].

Ardeşen yerel konutu, yapı malzemesi, yapım teknikleri açısından Karadeniz yerel konutlarının özellikleriyle benzeşmektedir. Plan tipolojileri, iç mekan süslemeleri, yapı kotları bakımından ise farklılaşmaktadır (Tablo 3.3).

Tablo 3.3: Karadeniz Yerel Konutu ve Ardeşen Yerel Konutu karşılaştırması [Yazar, 2024].

	KARADENİZ YEREL KONUTU	ARDEŞEN YEREL KONUTU
YAPI MALZEMESİ	Yoğun olarak taş, ahşap ve nadir kullanımda tuğla	Yoğun olarak taş, ahşap, tuğla
YAŞAM KATI SAYISI	Genel olarak iki yaşam katı	Tek yaşam katı
SÜSLEME DURUMU	Yoğun ahşap işlemleri ve süslemeleri hakim	Sadelik hakim
PLAN TİPOLOJİSİ	İç-dış sofalı, iç ve dış sofalı, koridorlu plan tipi	İç sofalı plan tipi
MAHALLER	Mutfak mekanı işlev şemasına dahil ve yöreye özgü Türkçe isimlendirmeler kullanılır	Mutfak mekanı sonradan eklenir ve Lazca mahal isimleri kullanılır
YAPIM TEKNİKLERİ	Ahşap yığma sistem, göz dolma sistem, taş ve tuğla dolgulu hıms sistem	Ahşap yığma sistem, göz dolma sistem, tuğla dolgulu hıms sistem
ISISAL KONFOR ÇÖZÜMÜ	Şömine kullanımı	Açık ateş ve şömine kullanımı

Ardeşen yerel konutları, özel durumlar dışında, tek yaşam katlı olarak inşa edilmektedir. Yaşam katının altında ahır ve odunluk/depo olarak kullanılan bir bodrum katı, üstünde ise hayvanlar için kesilen otların kurutulduğu ve gerektiğinde kiler olarak kullanılan pencereless bir çatı katı bulunur. Çatı katına genellikle dışarıdan seyyar bir merdivenle ulaşılır. Yaşam katının içinden ahşap bir merdivenle ulaşılabilen örnekler de mevcuttur (Şekil 3.10.a). Bodrum katına ise giriş cephesinden eğim yönünde inen bir taş merdivenle ulaşım sağlanır (Şekil 3.10.b). Çatı yöre iklimine uyum sağlayacak şekilde kırma olarak tasarlanmakla birlikte bir yönü çatı katına erişimin sağlanması için beşik olarak bırakılır (Şekil 3.10.c). Saçak uzunluğu, çok yağış alan bölgede ana yapıyı korumak amacıyla minimum 1,5 m genişliğinde inşa edilir ve yörede bu saçaklara “saravağı” adı verilir. Saçak altları kapatılmayarak çatı katındaki hava sirkülasyonuna katkıda bulunulur.

Şekil 3.10: Ardeşen yerel konutları genel görünümü ((a) ve (c) Seslikaya Köyü, (b) Yukarıdurak Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Ardeşen yerel konutları modernleşme ve teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak yetersiz kalmakta ve yok olmaya yüz tutmaktadır. Çalışma kapsamında ilçe

merkezinde yerel konut örneklerine rastlanmamış olup ilçeye bağlı köylerde yapılan alan araştırması sonucunda edinilen bilgiler derlenmiştir. Bu bağlamda yapılan incelemeler sonucunda yöre halkının genellikle yerel konutları terk ederek modern konutlar inşa edip yerleştikleri gözlemlenmiştir (**Şekil 3.11.a.b**). Bu durumun başlıca sebepleri yerel konutların modern dünya ihtiyaçlarına karşı yetersiz kalması, köyden kente göçlerin artması, aile nüfusunun fazlalığı ve tadilat maliyetlerinin yüksek olmasıdır. Mevcut durumda kullanımına devam edilen yerel konutlara ise kullanıcıların ihtiyaçları çerçevesinde ekler yapılmıştır (**Şekil 3.11.c**). Yıkık halde olmayan fakat kullanımına devam edilmeyen yerel konutlar ise genellikle, odunluk, çay toplama malzemesi deposu veya yaz aylarında mevsimsel işçilerin kaldığı alan olarak işlevlendirilmiştir.

Yöre insanı geçmişine manevi olarak bağlı bir halktır. Bu bağlamda, aktif olarak kalmadıkları halde, yerel konutlarını yıkmak yerine çeşitli işlevlerde kullanarak canlı tutmayı tercih eden gruplar oldukça fazladır. Fakat bu durum konutların tahribatına bir engel değildir ve bakımları yapılmadığı takdirde yok olacaklardır.

Şekil 3.11: (a)(b) Terk edilip bakımsız kalmış yerel konutlar (Seslikaya Köyü), (c) Konuta yapılmış modern ek (Yukarıdurak Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

3.3.1. Konutun Mekansal Bileşenleri

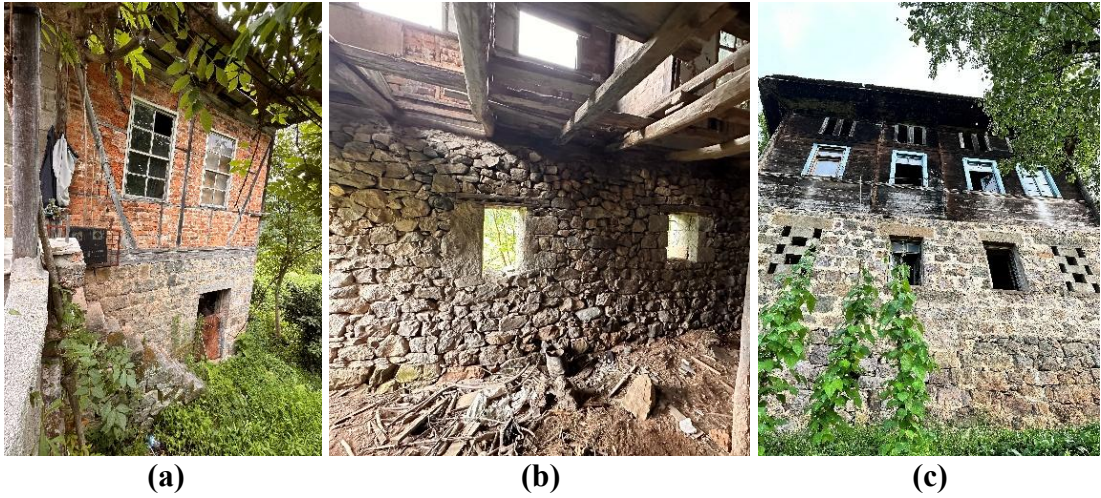
Tasarımın gelişmesi içten dışa, yani önce işlev çözümlenmesi ardından için dışa yansıtılmasıyla oluşmaktadır. Kullanılan ölçüler, insan vücuduna uyum sağlayacak şekilde belirlenip, gereç ve malzeme temininin yakından yapılması çevreye uyumu kolaylaştırmaktadır [Bektaş, 2013]. Bu bağlamda Ardeşen yerel konutlarının iç mekan çözümleri yöre halkının ihtiyaç ve yaşam pratikleri çevresinde çözümlenmiştir.

Ardeşen yerel konutları, daha önce bahsedildiği üzere bodrum kat, yaşam katı ve çatı katı olarak 3 ana kottan oluşur. Özel durumlar dışında tek yaşam katlı olarak inşa edilirler (Şekil 3.12).

Şekil 3.12: Ardeşen yerel konutu giriş cephesi görünüşü (Fotoğraf Manganez Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Bodrum katına Lazcada ‘mandre’ denir ve odunluk/ahır işlevlerinde kullanılır. Tüm yapı arazi eğimine uyum sağlar ve bodrum kat eğime bağlı olarak genellikle yaşam katı alanından küçük bir taban alanına sahiptir. Bodrum katına konutun giriş terasından bir taş merdivenle inilir (Şekil 3.13.a). Duvarları taştır (Şekil 3.13.b) ve arka bahçeye bakan cephede hava sirkülasyonunu sağlamak amaçlı pencere açıklıkları bulunur (Şekil 3.13.c).

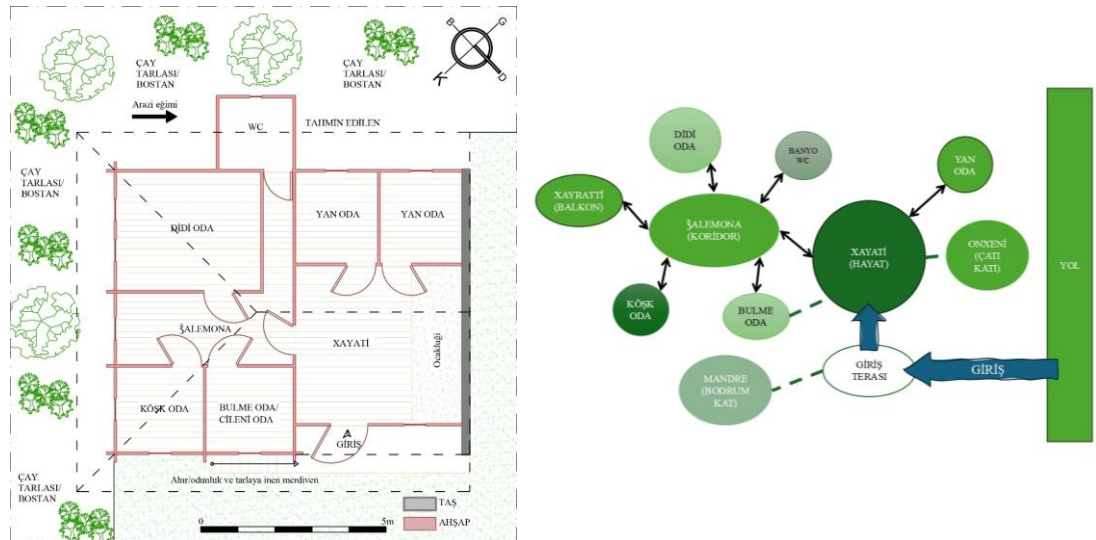
Şekil 3.13: Bodrum kat görselleri ((a) ve (b) Seslikaya Köyü, (c) Yeniköy) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Bodrum kata giriş kapıları ahşaptandır. Kapı lentosu konut sahibinin gelir seviyesine göre yekpare taş veya ahşaptan olabilmektedir. Kapı açıklığının kemerli bir biçimde çözümlenmesi de statü sahibi bireylerin konutu olduğunun göstergesidir (Şekil 3.14).

Şekil 3.14: Bodrum kapıları (Sırasıyla Pirinçlik Köyü, Seslikaya Köyü ve Aşağıdurak Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

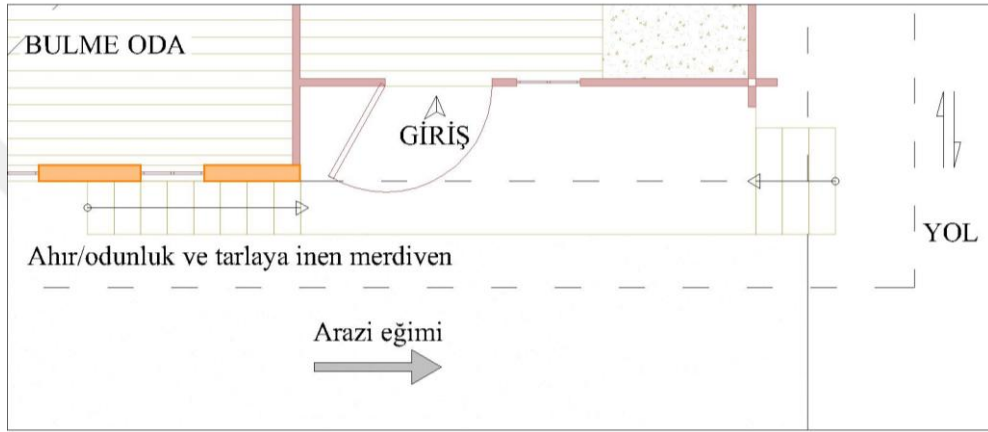
Yaşam katı dış duvarlarının taş, ahşap, tuğla veya karma şekilde inşa edilmiş örnekleri mevcuttur. Dış duvarlarda kullanılan malzemeler evi karakterize eder. Bölme duvarlar ise ahşaptandır. Bu kat giriş terası da dahil olmak üzere 9 ana bölümden oluşur (Şekil 3.15).

Şekil 3.15: Örnek bir Ardeşen yerel konutu planı ve Ardeşen yerel konutu işlev şeması [Yazar, 2024].

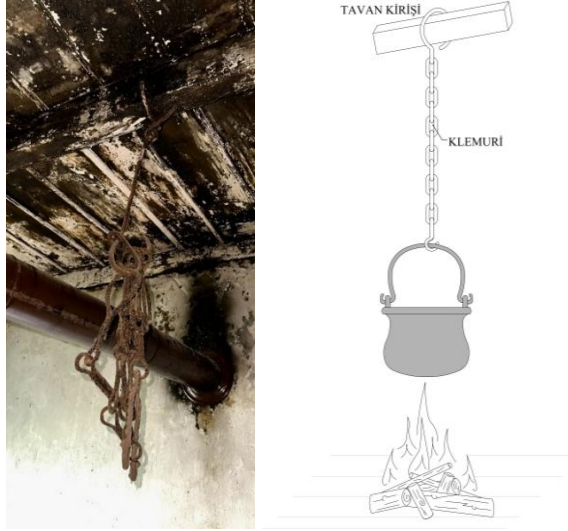
Giriş: Eve, eğim ve yola bağlı olarak yan cephelerden girilir. Giriş kısmında bir giriş terası bulunur. Zemini toprak veya taştır. Süreç içerisinde yerini beton zemine bırakır.

Girişin vadiye bakan yönünde odunluğa inen yaklaşık 50-60 cm genişliğinde taş merdiven bulunur. Genellikle yekpare bir dikdörtgen olan bina kütesinin içine doğru bir girinti yapar ve korunaklı bir alandır (**Şekil 3.16**). Üzeri çatı örtüsüyle örtülüdür. Bu alan sadece evin girişi değil aynı zamanda evde yaşayan bireylerin özellikle yaz aylarında vakit geçirdikleri sosyal bir alandır. Ev içerisinde mutfak mekanı bulunmadığı süreçte bu ihtiyaç giriş bölümünde bulunan su ile karşılanırdı. Zamanla bu lavabolar tarladan dönen ev sakinlerinin eve girmeden önce temizlendikleri yer olarak işlev kazanmıştır (**Şekil 3.16**).

Şekil 3.16: Giriş bölümü (Fotoğraflar sırasıyla Aşağıdurak Köyü ve Manganez Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Xayati (Hayat): Lazca ismi 'xayati' olan bölüm evin sosyal alanıdır. Aynı zamanda yemek pişirme işlemi de bu bölümde gerçekleştirilir. Geçmişte Ardeşen yerel konutlarında mutfak işlevi gören özel bir mekan bulunmazdı. Bu ihtiyaç evin hayat bölümünde karşılanırdı. Depolama alanı olarak çeşitli raf ve dolaplar, pişirme için ise açık ateş kullanılırdı. Aşık ateş üzerine 'klemuri' denilen yöresel zincirlerle tencereler asılır ve pişirme işlemi bu şekilde gerçekleştirilirdi (**Şekil 3.17**).

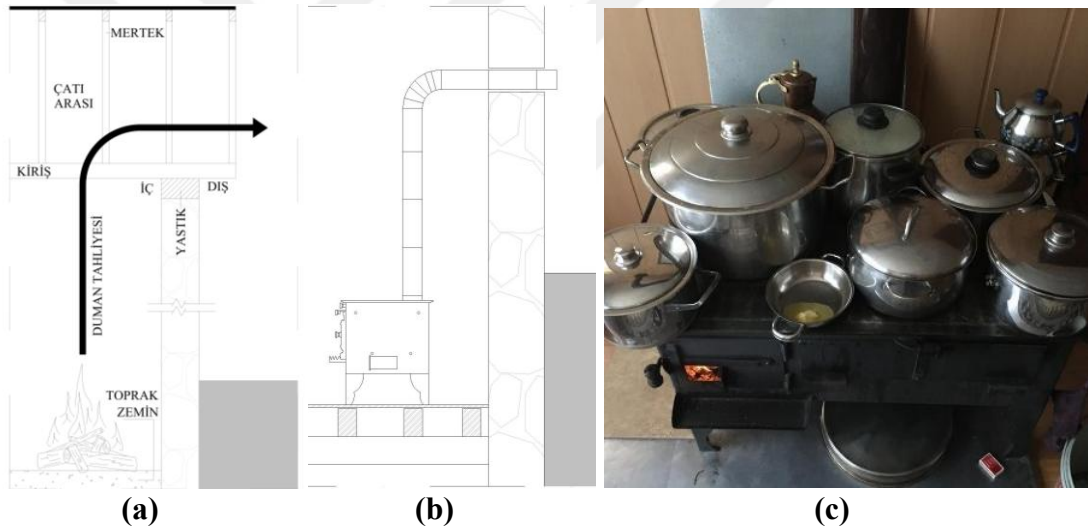
Şekil 3.17 : Klemuri [Yazar, 2024].

Ardeşen yerel konutları zaman içerisinde mutfak ihtiyacını karşılayamamaya başlamıştır. Bu durum evlerde çeşitli revizelerin yapılmasına yol açmıştır. Bu ihtiyaç ya hayat bölümünün bir köşesine entegre edilen mutfak nişleriyle veya yan odalardan birinin mutfak olarak tasarlanıp kullanılmasıyla karşılanmıştır (Şekil 3.18). Bazı örneklerde ise mutfak, hayat bölümünden giriş terası yönünde geçiş yapılan muhdes bina eki şeklinde de görülebilmektedir.

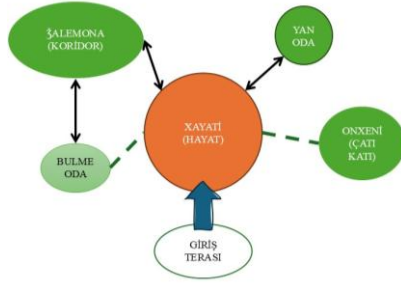
Şekil 3.18: (a) Hayat bölümüne eklenen mutfak nişi (Seslikaya Köyü), (b) Yan odanın mutfak olarak kullanımı (Yeşiltepe Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Yörede soba kullanımına geçilmeden önce evin ısınma ihtiyacı hayat bölümündeki ocakluğı(ateşlik) denilen kısımda yakılan açık ateşle giderilirdi. Ateşlik zemini topraktandı ve ateşliğin dışında kalan zemin ise toprak veya ahşap döşeme şeklinde olabilmekteydi (Şekil 3.15, 3.17). Bu durum ise konut sahibinin gelir düzeyine göre değişmekteydi. Mekan içerisindeki duman tahliyesi için ateşlik bölümünün tavan döşemesi açık bırakılır ve dumanın çatı boşluğundan dışarı aktarımı sağlanırdı (Şekil 3.19.a). 1970’lerden sonra kuzinelerin yöreye gelmesiyle açık ateş yerini yavaş yavaş kuzineye bırakmıştır. Tavanlar kapatılmış, duman tahliyesi için duvarda açılan baca delikleri kullanılmaya başlanmıştır (Şekil 3.19.b). Kuzineler hem yemek pişirmek hem de ısınmak için kusursuz bir araçtır (Şekil 3.19.c). Ardeşen evlerinde şömine kullanımı ise yüksek gelirli ailelerin konutlarında görülmektedir. Şöminelere evin genelde hayat bölümünde veya yan odaların birinde rastlanabilmektedir.

Şekil 3.19: (a) Hayatta açık ateş kesiti, (b) Hayatta kuzine kesiti, (c) Kuzine (Seslikaya Köyü) [Yazar, 2024].

Hayat evin merkezidir. Geri kalan tüm odalara buradan geçiş yapılır. İki yan odanın kapısı direk buraya açılır. Gece holü olarak nitelendirebileceğimiz koridora açılan kapı da bu mekandadır. Giriş kapısı ile birlikte toplamda 3, bazı durumlarda ise 4 kapı açılır (Şekil 3.15). Hayatta aynı zamanda çatı katına çıkan merdiven de görülebilmektedir. Nadir görülen bu merdiven çatı arasının aynı zamanda kiler görevi gördüğünün de göstergesidir (Şekil 3.20).

Şekil 3.20: Hayat işlev şeması ve içeriden görünümü (Fotoğraflar Seslikaya Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Türk evlerinde planlama yapının biçimine göre değil, ortak yaşamın sürdüğü “hayat”ın konumlanmasına göre şekillenir [Bektaş, 2013]. Ardeşen yerel konutları da bu bağlamda “hayat”ın etrafında şekillenir.

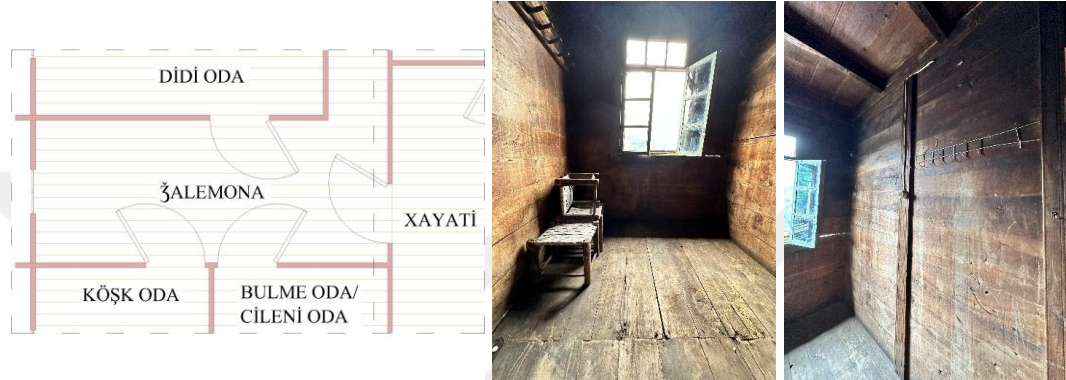
Yan Oda: Özel durumlar dışında, giriş kapısının hemen karşısında yan odaların kapıları bulunur (Şekil 3.21). Yan oda işlevleri ve sayısı ev nüfusuna, ihtiyaçlara göre değişkenlik gösterir. Genel itibariyle çift olmakla birlikte tek yan oda çözümlendiği örnekler de mevcuttur. İki yan oda bulunan örneklerde birinin kiler olarak işlevlendirildiği görülebilmektedir. Eğer nüfusu fazla bir aile ise iki yan oda da çocuk odası olarak kullanılmaktadır. Yan odalardan birinin, günümüzde aktif olarak ikamet edilen yerel konutlarda, mutfak olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir (Şekil 3.18.b). Az nüfuslu bir ailede ise tek yan oda planlaması yeterli görülür.

Yan odaların zemini ahşaptır ve diğer odalardan ahşap bölme duvarlarla ayrılır. Nadir görülen örneklerin bazılarında yan odada şömine bulunmuştur (Şekil 3.21). Bu durum aktif olarak kullanıldığı dönemde mutfak olarak kullanıldığı şeklinde yorumlanabilir. Bu şekilde tasarlanan çok az örnekler yerel konutlar arasında %1 oranındadır.

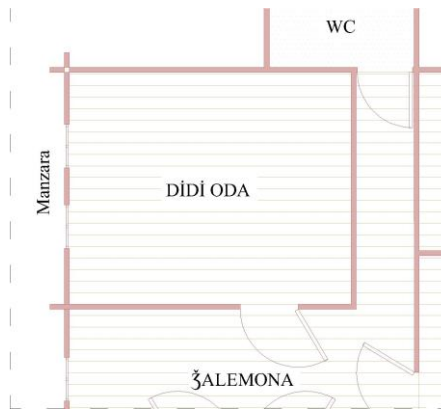
Şekil 3.21: Planda yan oda ve şömineli bir yan oda (Pirinçlik Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Žalemona (Koridor): Žalemona, evin gece holü olarak nitelendirilebilecek koridorudur. Kapıyla girilir ve kapısı ateşliğin karşısında kalır. Koridorda 3 kapı ve wc'ye giden küçük bir hole geçiş bulunur. Kapıdan girer girmez tam karşıda manzaraya bakan bir pencere vardır (**Şekil 3.22**). Eğer balkonlu bir ev ise pencere yerinde balkona çıkılan bir kapı vardır. Zemini ahşaptır. Ardeşen yerel konutlarında böyle bir koridor düşünülmesi yöre insanının mahremiyet hassasiyetinin bir göstergesidir.

Şekil 3.22: Planda Žalemona (koridor) ve içeriden görünümü (Aşağıdurak Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Didi Oda (Büyük Oda): Didi oda, Ardeşen evlerinin ebeveyn odasıdır. “Didi”, Lazcada “büyük” anlamına gelir. İki cephesi açıktır ve bir cephesi manzaraya bakar (**Şekil 3.23**). Yaşam katının en büyük yatak odasıdır. Zemin ve tavanı ahşaptandır.

Şekil 3.23: Planda didi oda [Yazar, 2024].

Ardeşen yerel konutlarını Doğu Karadeniz yerel konutlarından ayıran en önemli özelliklerden biri de iç mekan süslemelerine çok az örnekte rastlanmasıdır. Çalışma

kapsamında incelemesi yapılan toplam 47 evden yalnızca 2 tanesinde tavan süslemesine rastlanmıştır ve bu evler toplum tarafından yol gösterici olduğuna inanılan bireylere aittir. Yaklaşık %2 oranında görülen süslemeler ise evin en büyük yatak odası olan didi odada görülür (Şekil 3.24). “Didi oda” aynı zamanda evin en süslemeli ve özel odasıdır.

Şekil 3.24: (a)(b) Didi oda tavanları (Sırasıyla Aşağıdurak Köyü ve Seslikaya Köyü), (c) didi oda kapı tacı (Seslikaya Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Köşk Oda (Misafir Odası): Köşk oda, Ardeşen yerel konutlarında misafir odası olarak kullanılan odadır. Didi odanın tam karşısında olan köşk odanın da tıpkı didi oda gibi iki cephesi açıktır. Evin manzaraya bakan iki odasından biridir ve bu yöre haklının misafire verdiği değerin yansımasıdır. Tavan ve döşemesi diğer odalarda olduğu gibi ahşaptandır (Şekil 3.25).

Şekil 3.25: Planda Köşk oda ve içeriden görünümü (Pirinçlik Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Bulme Oda/ Cileni Oda (Oda): Lazcada ‘bulme’nin Türkçesi ‘bölme’, ‘cileni’ ise ‘yukarıdaki’ anlamında gelir. İsminden de anlaşılacağı üzere bulme oda didi odanın koridor karşısında kalan bölümünün değerlendirilerek iki oda çıkarılmasıyla meydana gelir. Tek cephesi açıktır ve tek penceresi vardır. Tavan ve duvar döşemeleri ahşaptır (Şekil 3.26).

Şekil 3.26: Planda bulme/cileni oda ve içeriden görünümü (Aşağıdurak Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

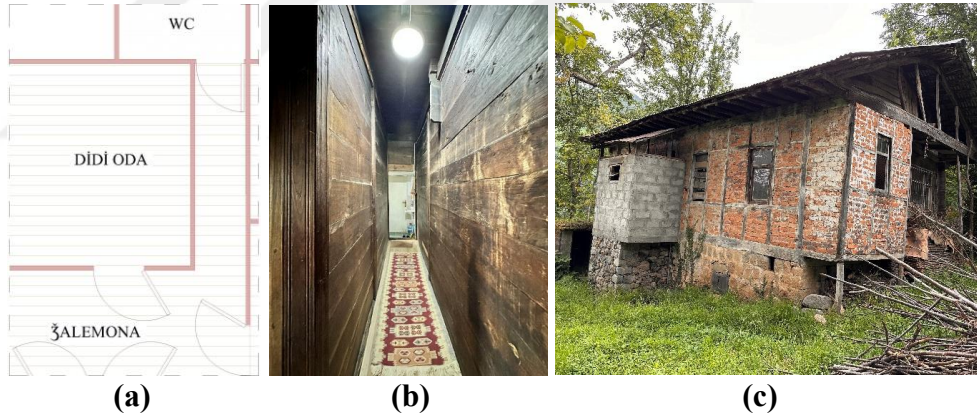
Bu odanın iki farklı işlevde kullanıldığı görülmektedir. İşlevle bağlantılı olarak kapı yönleri değişmektedir. İncelenen örnekler sonucunda, kapının koridora açıldığı örneklerde odanın bir yatak odası olarak kullanıldığı, ‘hayat’a açıldığı örneklerde ise bir kiler işlevi gördüğü sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda planlama rastlantısal değil tamamıyla işlevle beraber ilerler.

Xayratti/Kaçuma (Balkon): “Hayat”tan koridora açılan kapının tam karşısında balkon kapısı bulunur ve manzaraya bakar. Balkon, Ardeşen evlerinde sık görülmez. İncelenen 47 evin yalnızca 3’ünde balkona rastlanmıştır. Balkon tamamen ahşap konstrüksiyondan konsol olarak inşa edilir. Bu sebepten doğan bakım zorluğu bazı yerel konutlarda balkonun iptal edilmesine sebep olmuştur. Ahşap malzemedeki konsol balkonlar yerel ustaların yetenekleri ve dönem teknolojilerinin elverdiği çerçevede küçük boyutlu olarak inşa edilir. Boyutları azami 1-1,5 m²’dir. Mevcutta balkonu bulunan yerel konutların çoğunun ise balkonları bakımsızlıktan kullanılamaz ya da yıkık durumdadır (Şekil 3.27).

Şekil 3.27: Planda balkon, bakımlı bir balkon ve yıkık bir balkon (Aşağıdurak Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Banyo/WC: Didi odanın yanında koridordan geçilen ince uzun bir holle banyo/wc hacmine ulaşılır (Şekil 3.28.a.b). Banyo bina kütleleriyle bütünlük içerisinde değildir ve sonradan eklenmiş gibi görünür (Şekil 3.28.c). Fakat planlamanın bir parçasıdır. Ardeşen yerel konutlarında banyolar kültürel olarak ihtiyaç listesinin bir parçasıdır.

Şekil 3.28: (a) Planda banyo/WC, (b) Banyo/wc holü (Yeşiltepe Köyü), (c) modern malzemeye yenilenen banyo kütleleri (Seslikaya Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Günümüze ulaşan yerel konutlarda banyo duvarlarının elden geçirilerek döneminin güncel yapı malzemeleriyle değiştirildiği görülmüştür. Banyoların nemli ve ıslak olması sebebiyle özgünde kullanılan yapı malzemesi zamana yenik düşmüş ve modern malzemeye değiştirilmek zorunda kalmıştır (Şekil 3.28.c).

Çatı katı, Ardeşen yerel konutlarında bir depolama ve tahıl kurutma alanıdır. Yöresel dilde çatı arasına “onžxeni” adı verilir. Ev sahipleri tarafından toplanan yaş tahıllar çatıda kurutulup depolanır. Yaşam katı tavanından çatı saçağı arası yükselen boşluklu

duvar “meterez” olarak adlandırılır (**Şekil 3.29**). Meterezdeki boşluklar çatı katında hava sirkülasyonu sağlayarak nemin hapsolmemesi ve tahılların çürümeden kurumasını sağlamak amacıyla bırakılır. Meterezler yaşam katı duvarlarının ahşap olduğu konutlarda görülür. Bu boşluklarla birlikte çatı saçak altları da açık bırakılarak azami hava akışına katkıda bulunulur (**Şekil 3.29**). Çatı örtüsü modern malzemelere ulaşımın imkânsız olduğu dönemde ahşap plakalardır. Zaman içerisinde yerini kiremit, sac gibi malzemelere bırakmıştır.

Çatı katına ulaşım dışarıdan seyyar bir merdiven yardımıyla, ‘hayat’ içerisindeki merdivenden ya da eğimin durumuna göre direk olarak sağlanabilmektedir. Hayat mekanı içerisinden ulaşımın sağlanması çatı arasının bir kiler görevi gördüğünün göstergesidir. Geriye kalan iki durum ise tamamen eğime bağlıdır.

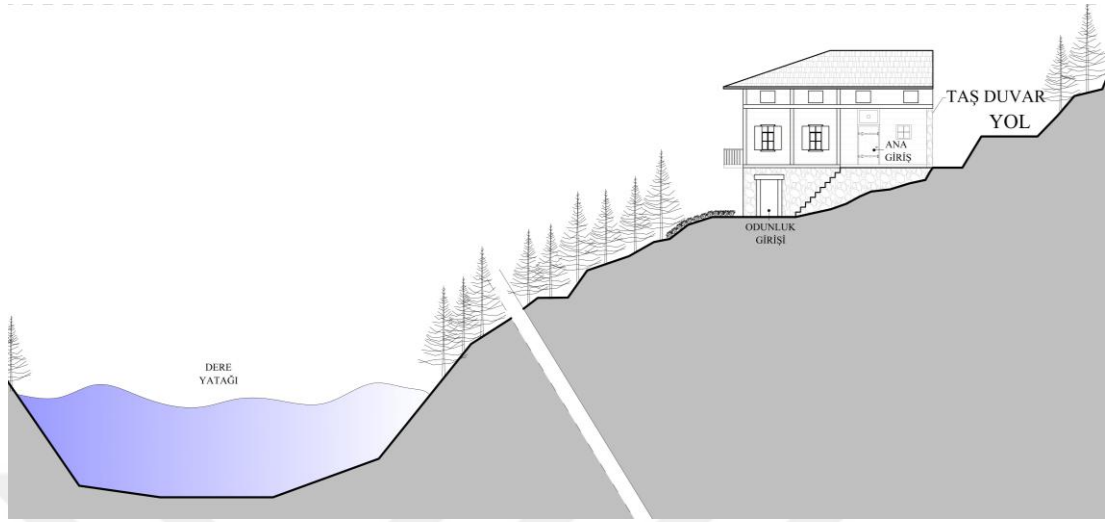
Şekil 3.29: Meterezli konutlar (Sırasıyla Manganez Köyü, Yukarıdurak Köyü, Manganez Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

3.3.2. Mekan Organizasyonunu Etkileyen Unsurlar

Yerel mimarlığı oluşturan konutlar ve tüm yapılar, üretildikleri kültürlerin belirli ihtiyaçlarını karşılamak için, ekonomik koşullar, yaşam biçimi ve değer yargılarını barındıran çevresel bağlamlarla doğrudan bağlantılıdır [Vellinga, 2007]. Konut içi mekan düzenlemesi belirli çevresel, kültürel ve ergonomik faktörlerden bağımsız düşünülemez.

Manzara: Ardeşen yerel konutları mekan organizasyonunda yönelme, pusula yönleri üzerinden değil, yer şekillerinin yönlendirmesi üzerinden okunmalıdır. Çünkü derin vadiler planlamayı zorunlu tutar (**Şekil 3.30**). Dolayısıyla en çok doğal ışık alan yön, vadi yönü yani manzaradır. Bu yönde evin ebeveynleri ve kıymetli misafirler kalır.

Balkon manzaraya bakar ve yorucu günlerin ardından temiz derin bir nefes almak için birebirdir.

Şekil 3.30: Arazi kesiti [Yazar, 2024].

Eğim: Ardeşen ilçesi, kıyı şeridinden itibaren ilçe sınırları içerisinde güneye doğru yükselen eğimli ve engebeli bir arazi yapısına sahiptir. Dolayısıyla konut yerleşimleri topografyanın elverişsizliğinden kaynaklı olarak dağınıktır. Evler arazi içerisindeki eğimin en aza indiği alanlarda inşa edilir. Konut girişleri yola göre değil eğime göre düzenlenir. Girişler eğimi tanımlayan hayali izohips çizgisine paralel şekilde düzenlenir (Şekil 3.30).

Evler, arazinin yüksek olduğu yöne taş duvarla yaslanır (Şekil 3.30). Bunun sebebi, herhangi bir heyelan durumunda yapıyı en az hasarla kurtarmaktır. Ardeşen toprak yapısı, yıllık yağış miktarı ve engebeli arazinin doğurduğu bir sonuç olarak heyelan afetinin sıklıkla yaşandığı bir bölgedir. Araziyi ve iklimi çok iyi tanıyan yerel ustalar ise bu soruna döneminin teknolojileriyle bulunabilecek çözümlerin en iyisini bulmuşlardır.

Giriş kısmında “hayat” çözümlenmesi yapıldıktan sonra, geriye kalan odalar doğal ışıktan azami faydalanmak amacıyla mümkün olduğunca eğimin az olduğu yöne konumlanır.

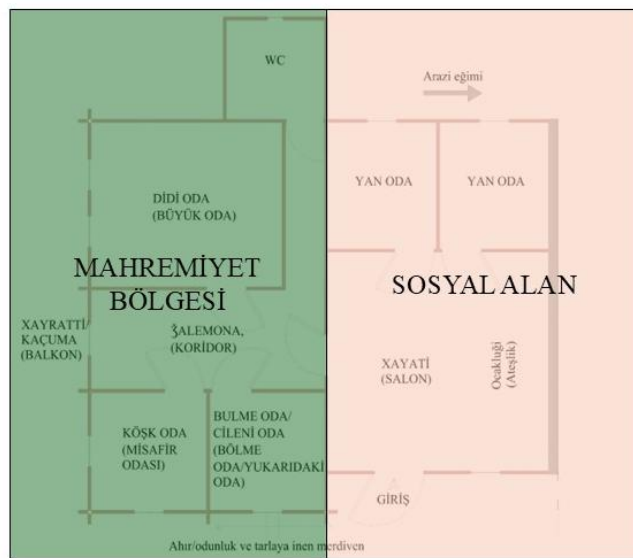
Bodrum kata girişten bir merdivenle inilir. Bodrum düzenlemesi mekan organizasyonunda eğimden maksimum fayda sağlamanın bir yoludur. Çatı katına

erişim ise arazinin eğim durumuna göre arazinin yüksek olduğu yönden direk olarak sağlanabilmektedir (Şekil 3.31).

Şekil 3.31: Yerel konutta çatı katı (Sırasıyla Aşağıdurak Köyü, Yeniköy, Manganez Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Mahremiyet: Mimari sadece özneyi barındırmaz, aynı zamanda içindekileri önceleyip çerçeveler ve çerçevelenen şey gündelik hane yaşamının geleneksel sahnesidir [Columbia, 1996]. Evler kamusal alanlar değildir, mahremiyetin temsilidirler. Ardeşen evlerinde mahremiyet planlamanın en önemli unsurlarından biridir. Eve girer girmez kullanıcıyı sosyal alan olan hayat karşılarken tamamen izole žalemona (koridor)'ya bir kapıyla geçilir. Koridor çevresinde mahrem alanlar olan yatak odaları konumlanır. Banyoya ise yine hane trafiğinden ayrı koridordan geçilen bir holle ulaşılır. Yatak odalarının bulunduğu alan modern mimaride gece holü olarak adlandırılabilir (Şekil 3.32). Yöre ustaları aynı zamanda hem kullanıcı hem de yöre halkını çok iyi tanıyan tasarımcılardır. Bu anlamda planlama kusursuz işler.

Şekil 3.32: Planda mahremiyet ayrımı [Yazar, 2024].

Fiziksel Konfor: Ardeşen yerel konutları planlaması incelendiğinde fiziksel konfor koşullarını sağlamak için maksimum çaba sarf edildiği görülebilir. Görsel konforu sağlamak için “Meknlara en iyi doğal ışık nasıl alınabilir?” sorusunun yanıtı aranmıştır. Sonuç olarak hacimlerin sıralanmasında eğim ve yönlenme göz önünde bulundurulup azami doğal ışığa sahip alanlar elde edilmiştir.

İç mekan hava kalitesi ve ısınma konularına değinmek gerekirse, Ardeşen yerel konutlarının bu bağlamda yetersiz kaldığı noktalar bulunduğu düşünölebilir. Geçmişte, iç mekanda açık ateş yakılması ve dumanın dışarı atılması için tavanın bir kısmının açık bırakılması günümüzden bakınca yetersiz bir çözüm olarak görölebilir. Fakat maddi imkanlar, malzemeye ulaşım ve dönemin teknolojilerinin el verdiği ölçüde uygulanabilecek bir çözümdür. Zaman içerisinde, bölgeye sobanın gelmesi, baca kullanımı gibi gelişmelerin yaşanması sonucunda iç mekanın hava kalitesi ve ısınma sorunları çözüme kavuşmuştur.

Mekansal İşlev: Ardeşen evlerinde işlev bazı mekanların düzenlenmesinde direk olarak etki sahibidir. Bulme oda kiler olarak kullanılacak ise kapısı hayata, yatak odası olarak kullanılacak ise kapısı koridora açılır. Yan odalar ise işlev ve ihtiyaca göre tek veya çift olabilir. Hayat içerisinden ahşap bir merdiven çatıya çıkıyorsa, çatı katının kiler olarak işlevlendirildiğine işarettir. Nadir örneklerde görölen yan odada şömine bulunması durumu da yan odanın mutfak olarak işlevlendirildiğinin göstergesidir.

Kiler olarak tercih edilecek olan hacimlerin “hayat” bölümüne direk erişiminin olması mekansal işlevin konfor şartlarını karşılar. Mekan organizasyonu işlev şemasına çerçevesinde düzenlenir. Girişte sosyal alan ve oraya açılan yardımcı alanlar; dolaylı olarak sosyal alana bağlı mahremiyet alanları şeklinde planlama tamamlanır.

3.3.3. Konutun Yapısal Bileşenleri

Ardeşen geleneksel evlerinde az katlı yığma yapım sistemleri kullanılır. Yapım sistemleri ile ilgili detaylı bilgi ayrı bir konu başlığı altında verilecektir. Yığma sistemde beden duvarları çeşitli yapı malzemelerinden yapılır. Bodrum kat tamamen taş duvarlar üzerine yükselirken yaşam katı malzeme bakımından çeşitlidir. Taş, ahşap ve tuğla malzemeler kullanıldığı görölmüştür (**Şekil 3.33**).

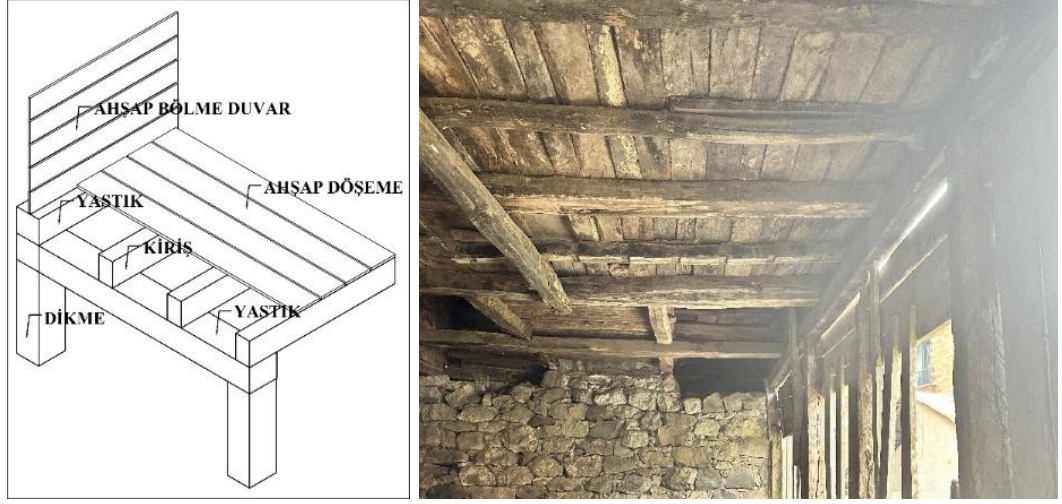
Şekil 3.33: Çeşitli yapı malzemeleri kullanılmış yerel konutlar (Sırasıyla Pirinçlik Köyü, Yeniköy, Bahar Mahallesi) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Yapı içerisindeki bölme duvarlar ise tamamen ahşaptan çivisiz bir şekilde düzenlenir. İlk yapıldıklarında ahşap üzeri herhangi bir katman görülmezken, zaman içerisinde geçirilen dönüşüm örneklerinde duvar kağıtları ve duvar boyası kullanıldığı görülmüştür (Şekil 3.34).

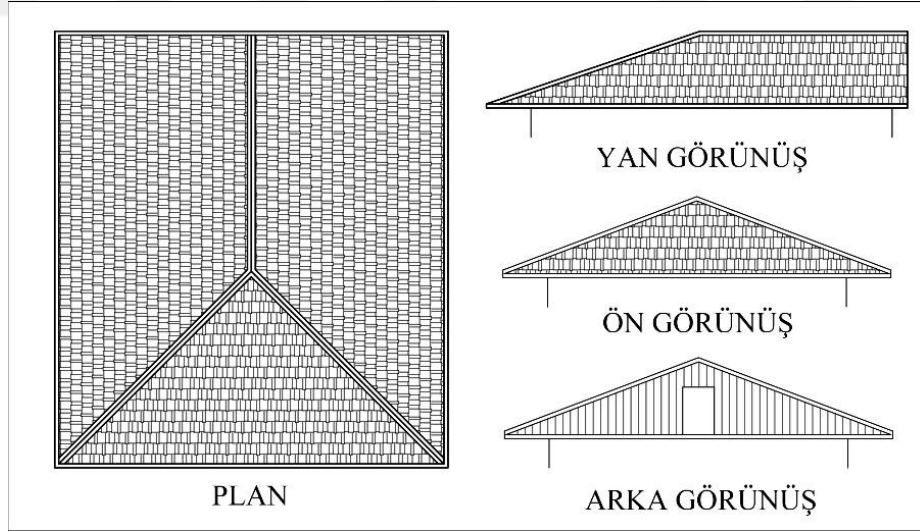
Şekil 3.34: Ahşap duvar ve tavanlar (Sırasıyla Manganez Köyü, Seslikaya Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Yaşam katı ve çatı katı, zemin ve tavan döşemeleri kestane kerestesinden elde edilen ahşaptır. Geçmişte ateşlik kısmının toprak zemine sahip olmasının haricinde tüm zemin ahşap kaplamalıdır. Döşemeler ahşap karkas sistem üzerine döşenir (Şekil 3.35).

Şekil 3.35: Zemin döşeme sistemi [Yazar, 2024].

Yapı sistemi ve duvar düzeni ne olursa olsun Doğu Karadeniz mimarisinde çatıların biçimini etkileyen en önemli unsur iklim koşullarıdır [Güler ve Bilge, 2013]. Ardeşen konutunun çatısı tek bir yönü beşik şekilde bırakılan 3 omuzlu kırma çatıdır (Şekil 3.36). Tek yönünün açık bırakılmasının sebebi dışarıdan çatı arasına (onçxeni) ulaşımı sağlamaktır.

Şekil 3.36: Çatı çözümü [Yazar, 2024].

Kapı ve pencereler diğer ahşap elemanlar gibi kestane ağacından ve tamamen ahşaptandır. Kapılarda, tıpkı evin geri kalanında olduğu gibi yoğun süslemelere rastlanmaz, sadedir. Yalnızca çerçeve oyması görülür. Kilit sistemleri yere özgüdür ve demirdendir. Bu demir sistemler yörede belli lokasyonlarda bulunan demir

atölyelerinde üretilmektedir. Dış kapıda anahtarlı karmaşık bir kilit sistemi görülürken iç kapılarda daha çok kapının kendi kendine açılmasını önlemek amacıyla takılan basit kilit sistemleri görülür (Şekil 3.37). Kapılar iç mekandan dışarı doğru 180° açılır.

Şekil 3.37: (a) Dış kapı, (b) dış kapı kilidi, (c) dış kapı anahtarı, (d) iç kapı, (e) iç kapı kilidi, (f) iç kapı menteşesi [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Pencereler özgün yapılarda giyotin çözülmüştür (Şekil 3.38.a). İncelenen örneklerde, daha geç dönem ve muhdes eklerde ise kanatlı pencerelere geçiş yapıldığı görülmüştür (Şekil 3.38.b). Giyotin pencerenin bakımının zorluğu ve menteşeli pencerenin kullanım kolaylığı bu durumun sebebidir. Yapılan alan araştırmasında panjur kullanımının yüksek kesimlerde tercih edildiği gözlemlenmiştir. Bunun sebebinin yükseklere çıktıkça artan olumsuz hava koşullarından pencereyi ve konutu korumak olduğu düşünülmektedir (Şekil 3.38.c.d). Panjur menteşeleri demirdendir ve demir

yöredeki atölyelerde üretilip kullanılır. Kullanılan ahşap ise kestane ağacından elde edilir.

Şekil 3.38: (a) Giyotin pencere, (b) özgün giyotin pencere ve muhdes modern kanatlı pencere, (c)(d) panjurlu pencereler [Beyza Yangın arşivi, 2024].

3.3.4. Yapı Malzemeleri

Yerel mimarlıkta yapı malzemesi kullanımları yöreden çıkarılan, kolay işlenebilen, kolay ulaşılabilen ve coğrafi koşullara dayanıklı malzemeler arasından seçilir. Ardeşen'deki yerel konutlarda da tüm bu özellikleri sağlayan maksimum verimi sağlayacak yerel yapı malzemesi seçimleri yapılmıştır.

3.3.4.1. Taş

Doğal taş, en eski ve dayanımı yüksek yapı malzemelerinin başında gelmektedir. Isı yalıtım özelliği vardır ve ses geçirgenliği de düşük bir malzemedir. Bunun yanında taş yapılar müdahaleye uğrayıp tahrip edilmedikleri sürece uzun seneler sağlamlığını korumaktadırlar.

Ardeşen'deki yerel konutlarda taş malzeme yapının çeşitli yerlerinde kullanılır. Dayanıklılık özelliğinin kullanıldığı yer bodrum katı duvarı ve konutun zemine temas ettiği alanlardır. Aynı zamanda yapının eğime yaslanan duvarı da olumsuz çevre koşullarından (heyelan, toprak yükü) korunmak amacıyla taştan inşa edilir (Şekil 3.39).

Şekil 3.39: Konutta taş kullanımı (Seslikaya Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Bodrum dışında taşın yaşam katı duvarlarında tek ya da karma kullanımı görülmektedir. Bu katta göz dolma tekniğiyle kullanılır. Bu tekniğin detayları ayrı bir başlık altında verilecektir. Yaşam katında karma olarak kullanılmayarak yalnızca taş duvar kullanılması bir statü göstergesidir. Bu tür evlerin sahipleri, halk tarafında benimsenen yol göstericiler, ağalar ya da köyün zenginleridir. Bu bulguya alan araştırmasında elde edilen bilgiler sonucunda varılmıştır. Dış duvarlar dışında, bodruma inen merdivenlerde ve giriş terasının alt dolgu malzemesinde de taş kullanılır (Şekil 3.40).

(a)

Şekil 3.40

(b)

(c)

Şekil 3.40 (devamı): (a) Giriş terası altı taş kullanımı (Seslikaya Köyü), (b) tamamı göz dolma tekniğiyle yapılan ev (Bahar Mahallesi), (c) bodruma inen merdiven (Seslikaya Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Yörede, konutlar için taş malzeme temini iki şekilde yapılmaktadır. İlki bölgede bulunan taş ocaklarından temin yöntemidir. İkincisi ise halkın kendi imkanları ile dere kenarlarından taş taşımalarıdır. Bu iki yöntemin de hem fiziksel hem de maddi yükleri olduğu için ortalama bir ailenin konutunda taş kullanımı sadece temel, taşıyıcı duvar gibi yapının kullanımı zorunlu elemanlarında görülür.

3.3.4.2. Ahşap

Ahşap malzeme, kaynağına kolayca ulaşabilen, uygulama alanına kolaylıkla taşınabilip kolayca montajlanabilen ve çok hafif olmasına rağmen iyi mukavemet gösterebilen bir malzemedir. Aynı zamanda montajı her türlü doğa koşullarında rahatlıkla yapılabilir. Tüm bu özelliklerin yanı sıra Doğu Karadeniz bitki örtüsünün ormanlardan oluşması da bölgede ahşap malzeme kullanımını kaçınılmaz kılmıştır.

Konutlarda kullanılan ahşap, bölge ormanlarında yetişen kestane, karaağaç ve ceviz ağaçlarından elde edilmektedir. Konutlar incelendiğinde ise yapı strüktüründe genellikle yağışlı ve nemli iklim koşullarına dayanımı yüksek olan kestane ağacı kerestesinin kullanıldığı görülmektedir. Ceviz ve karaağaç kerestesinin ise daha çok iç mekanda, depolama alanlarında kullanıldığı görülmüştür. Ahşap, yapının bodrum üzeri yaşam katı dış duvarlarında, iç bölme duvarlarda, çatı iskeletinde, iç mekan zemin ve tavan kaplamalarında, iç ve dış kapılarda, pencere doğramalarında, çatıya

çıkan merdivenlerde, konut içerisinde depolama alanları ve yapının iskelet sisteminde kullanılmıştır (Şekil 3.41).

Şekil 3.41: Konutta ahşap kullanımı [Beyza Yangın arşivi, 2024].

3.3.4.2. Tuğla

Tuğla üretiminde kullanılan hammaddeler, toprak, su ve gerekli durumlarda kullanılan katkı maddeleridir [Özışık, 2000, s.77]. Kil bazlı topraktan elde edilen bu malzeme kurutularak ya da pişirilerek dikdörtgen prizma biçimi verilir. Bu tanımdan yola çıkıldığında Doğu Karadeniz bölgesi tuğla için hem malzeme temini bakımından hem de üretimi bakımından uygun değildir. Fakat Ardeşen'deki yerel konutlar incelendiğinde tuğla kullanımına sıklıkla rastlamaktayız. Bu durumunun sebebinin tartışılması ise tamamen farklı bir araştırma konusudur ve bu çalışmada değinilmeyecektir.

Ardeşen yerel konutlarında kullanılan tuğla malzemeler, bölgede çeşitli lokasyonlarda kurulan tuğla atölyeleri tarafından üretilmekteydi. Günümüzde bu atölyelerden herhangi biri aktif değildir. Bu bilgiye yapılan alan araştırması sonucunda varılmıştır.

Tuğla, yapının taşıyıcı olmayan dış duvarlarında tek başına ya da taş ve ahşap malzeme ile birlikte karma olarak kullanılmıştır. Ahşap taşıyıcı iskelet sistemi kurulduktan sonra tuğla malzeme kalan boşluklara dolgu malzemesi olarak yerleştirilerek duvar tamamlanır (Şekil 3.42).

Şekil 3.42: Konutta tuğla kullanımı (Sırasıyla Manganez Köyü ve Pirinçlik Köyü) (Beyza Yangın arşivi, 2024).

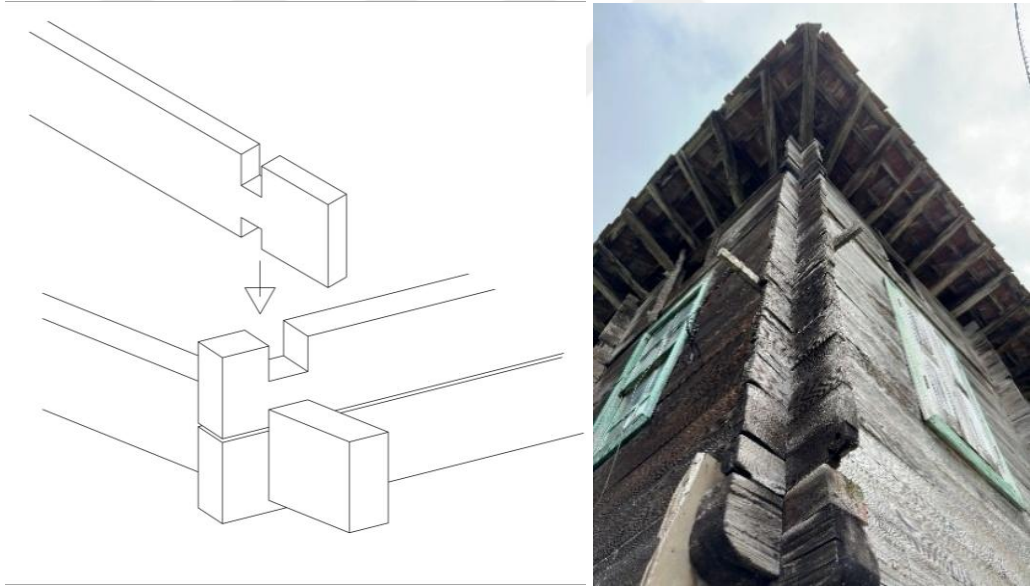
3.3.5. Yapım Teknikleri

Doğu Karadeniz coğrafyasının doğurduğu sonuçlar olarak, Ardeşen’de de yapım teknikleri ahşap malzeme kullanımı üzerine gelişmiştir. Aynı zamanda taş, daha çok taşıyıcı malzeme olarak kullanılsa da ahşap strüktürle birlikte de kullanılmış, tuğla ise yine ahşap taşıyıcı arası dolgu malzemesi olarak görülmektedir. Bölgedeki yerel konutlarda kullanılan yapım teknikleri; ahşap yığma sistem, göz dolma sistem ve tuğla dolgulu hımış sistem olarak e ayrılır.

3.3.5.1. Ahşap Yığma Sistem

Ardeşen, orman bakımından zengin dolayısıyla ahşaba ulaşımın oldukça kolay olduğu bir ilçedir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak yerel mimaride ahşabın ana malzeme olarak kullanılması kaçınılmazdır. Kullanılan ahşap ormanlardan çıkarılan, neme, böceklenmeye, yörenin iklim koşullarına dayanımı yüksek olan kestane ağacından elde edilir. Ormanlardan çıkarılan ağaçlar atölyelerde işlenerek yapıda kullanılacak kereste haline getirildikten sonra amacına uygun bir biçimde işlenir. İşlenen ahşap, yığma sistem kullanılarak yapıyı oluşturur.

Yığma sistem, 2-5 cm tahtaların üst üste, çivi kullanılmadan, köşelerden kurtboğaz veya çalma boğaz tekniğiyle birleştirilmesiyle düzenlenir (Şekil 3.43). Bu sistemde taşıyıcı tamamen ahşap duvarlardır. Dış ve iç duvarların birlikte örülmesinden ötürü oldukça zor bir yapım tarzıdır [Özgüner, 1970].

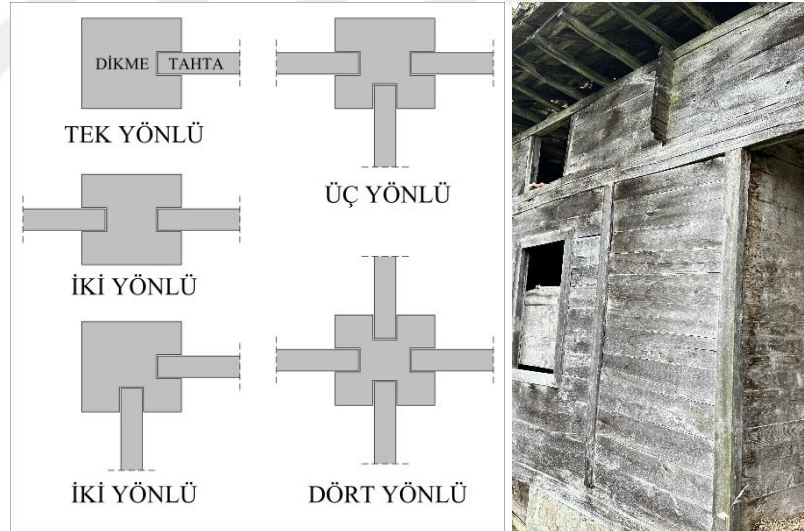
Şekil 3.43: Kurtboğaz tekniği detayı [Yazar, 2024].

Kurtboğaz tekniğinde tahtalar köşelerden yaklaşık 20-30 cm taşınılır. Yapıya cephelerden bakıldığında ise bu taşmaların bulunduğu doğrulardan yola çıkarak iç duvarların dolayısıyla oda sınırlarının yeri gözle görülebilir (Şekil 3.44).

Şekil 3.44: Ahşap yığma yerel konut (Yeniköy Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Çalma boğaz geçme tekniği de ahşap yığmanın bir diğer köşe birleşim detayı alternatifidir. Tek, iki, üç ya da dört yönlü çalma boğaz uygulamaları mevcuttur (Şekil 3.45). Sistemin tümüyle oluşturulmasının ardından ahşap ham haliyle bırakılır. Bu Ardeşen evlerinde natürelliğin bir yansımasıdır ve doğaya göz kırpar.

Şekil 3.45: Çalma boğaz geçme birleşim detayları ve iki yönlü çalma boğaz birleşim uygulaması [Yazar, 2024].

Ardeşen evlerinde daha önce de bahsedildiği üzere süslemeye sıklıkla rastlanmaz. Evin en süslü yeri cepheler olarak düşünülebilir. Cephelerde süslemelerin çoğunun bulunduğu nokta ahşap yığma sistemde kurtboğazı taşmalarının bitiş noktalarıdır. Bu kısımlar olduğu gibi köşeli halde bırakılmaz ve çeşitli işlemlerle işlenirler. Cephede süslemenin görüldüğü bir diğer alan ise, bodrum kat hizasının bitiş noktası, ahşap

yığma sistemli yaşam katının başlangıcı olan çizgidir. Bu doğrultudaki ahşap üzerinde çeşitli oymalar bulunur (Şekil 3.46). Her yöre ustasının kendine özgü bir tarzı ve uyguladığı oyma ve desen vardır. Bu yüzden bu süslemeler kırsaldan kırsala farklılık gösterir.

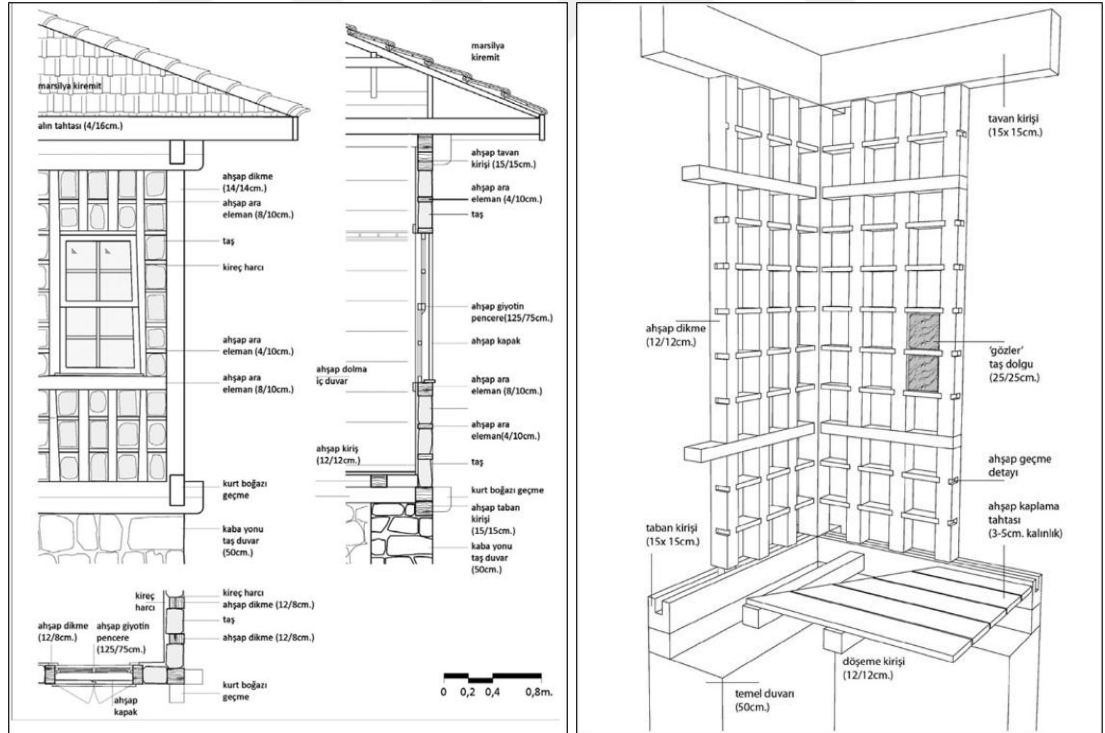

Şekil 3.46: Cephede kullanılan süslemele[Beyza Yangın arşivi, 2024].

3.3.5.2. Güz Dolma Sistem

Ardeşen'in, akarsu bakımından zengin coğrafyasında suyun vadileri aşındırmasının sonucu olarak dere yataklarında bol miktarda taş kaynağı bulunur. Konutlarda taş kullanımı bodrum beden duvarlarının dışında yaşam katında göz dolma sisteminin kullanılmasıyla karşımıza çıkar.

Göz dolma sistem, tüm Doğu Karadeniz yerel mimarisinde olduğu gibi Ardeşen'in yerel konut mimarisinin de ayırıcı özelliklerinden biridir. Bodrum katın moloz yığıma duvarları üzerine konulan yaklaşık 15*15 veya 20*20 cm kesitindeki yastıklar üzerine köşelerde ve pencere kenarları boyunca yükselen 15*15 veya 20*20 cm kesitinde dikmeler ile ana taşıyıcı strüktür oluşturulur. Ardından tavan kirişleri sabitlenir ve pencere alt ve üstlerine yatay taşıyıcılar düzenlenir. Ana taşıyıcı dikmeler arasına yaklaşık 20-25 cm aralıklarla ara dikmeler eklenir. Dikmelerin arasına yatayda yine 20-25 cm aralıklarla ara kayıtlar oturtulur ve oluşan boşluklar taş malzemeyle doldurulur (Şekil 3.47, 3.48).

Şekil 3.47: Güz dolma tekniği detayları [Güler ve Bilge, 2013].

Şekil 3.48: Göz dolma tekniği kullanılmış bir ev (Aşağıdurak Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

İskelette kullanılan ahşaba herhangi kimyasal bir işlem uygulanmaz, ham haliyle bırakılır. Duvar oluşturulduktan sonra içte kalan yüzey sıvanarak temiz bir yüzey elde edilir. Bu yönüyle ahşap yığma sistemden ayrılır. Günümüze ulaşan yerel konut örnekleri incelendiğinde, göz dolma sistemle inşa edilen evlerin ahşap yığma sistemli evlerden daha sağlam bir şekilde ayakta kaldığını görmekteyiz. Bu anlamda taşın zamana yüksek direncinin sonucu olarak, taş yapılar tarihsel süreçte oluşan bilgi birikimlerini günümüze aktarmada oldukça başarılıdır.

3.3.5.3. Tuğla Dolgulu Hımış Sistem

Hımış sistem dikme, çapraz, kiriş ve yataylardan oluşan ahşap iskelet sisteminin boşluklarının kerpiç, taş veya tuğla ile doldurulmasıyla ortaya çıkar. Ardeşen yerel konutlarında dolgu malzemesi olarak tuğla kullanılır. Bodrum kat duvarı üzerine yerleştirilen 15x15,20x20 cm yastıklar üzerine oturtulan yaklaşık 15x15,10x10 cm dikmeler arasına sabitlenen 15x15,10x10 payandalar ile pencere alt ve üstlerine koyulan yatay taşıyıcılar(kuşak) ile iskelet sistemi oluşturulur ve ardından yerleştirilen tavan kirişleriyle taşıyıcı iskelet tamamlanmış olur. Kalan boşluklar yatay şekilde döşenen tuğla ile doldurulur (**Şekil 3.49**). Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde tuğla malzemenin çapraz olarak doldurulduğu da görülmekle birlikte Ardeşen'de bu duruma rastlanmamıştır.

Şekil 3.49: Tuğla dolgulu hımiş sistem uygulaması [Yazar, 2024].

Duvar sisteminin tamamlanmasının ardından tıpkı göz dolma teknikteki gibi iç duvarlar sıvanır (Şekil 3.50). Bu sistem tek başına kullanıldığı gibi diğer sistemlerle birlikte karma olarak da kullanılabilir.

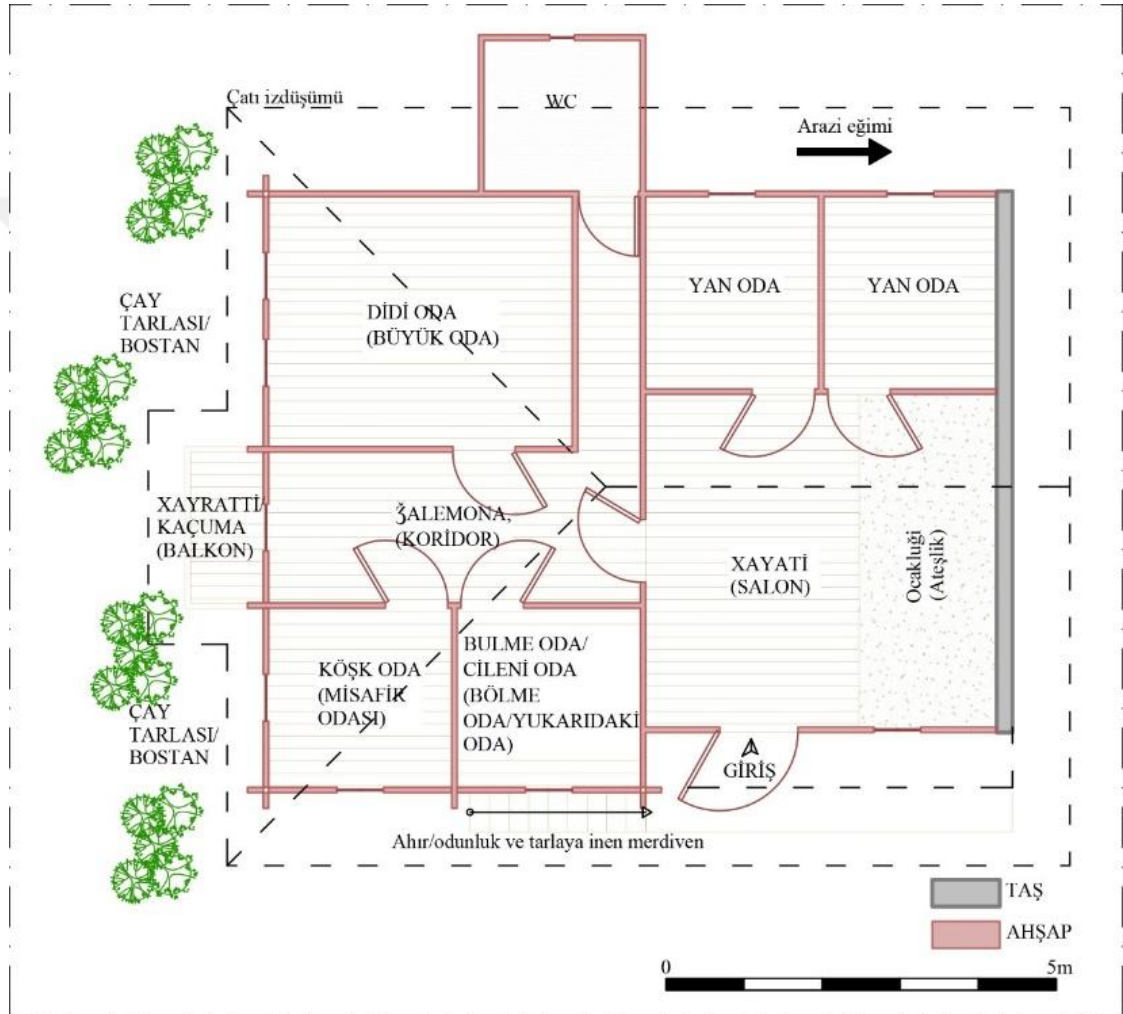

Şekil 3.50: Tuğla dolgulu hımiş sistem kullanılan bir ev (Seslikaya Köyü) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

3.3.6. Plan Tipolojisi

Ardeşen yerel konutu, iç sofalı bir plan tipine sahiptir. Bahçeden teraslı bir girişle “hayat” a geçiş yapılır. Odalar hayat etrafında planlanır. Geriye kalan tüm hacimlere

ulaşım bu bölümden gerçekleşir. Genellikle giriş kapsının karşısından çeşitli işlevlerde kullanılan yan odalara geçiş yapılır. Evin konumuna göre girişin sağ veya sol yanından etrafında odalar sıralanan koridora geçiş kapıyla sağlanır. Bu bölüm mahremiyet alanıdır ve yatak odaları bulunur. Aynı zamanda balkon tercih edilen bir ev ise koridorun sonu balkona açılır. Koridordan, didi odanın hemen yanından bir hol geçişiyle banyo/wc'ye ulaşılır. Banyo eklentisi asla giriş cephesinde değildir. Dolayısıyla didi odanın da bir cephesi arkaya bakar (şekil 3.51).

şekil 3.51: Ardeşen yerel konutu plan tipi [Yazar, 2024].

Ardeşen evleri planları bu döngüde etrafında ufak tefek değişikliklere uğrayarak gelişir. Bu plan tipi Ardeşen yerel konutunun genel planıdır. Yapılan değişiklikler hane halkının istek ve ihtiyaç listesi kapsamında bu çerçevede düzenlenmektedir.

4. ARDEŞEN’DE YER ALAN KONUT YAPILARININ YEREL MİMARLIK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Yerel evlerin őkillenmesine, iklim, fiziki ve kültürel çevre unsurları temel oluşturmaktadır. Konut formlarının oluşması, yapı kütesinin yer ile olan ilişkisi, malzeme seçimi, yapım pratikleri ve mekan organizasyonlarının oluşumu bu faktörlere bağılı olarak gerçekleşir. İklimle bağılı gelişen uygulama; yapı formunun őkillenmesi, fiziki çevreye bağılı olanlar; yapının yer ile olan ilişkisi, formu ve malzeme seçimi, kültürle őkillenenler ise yapım pratikleri ve mekânsal organizasyonlardır.

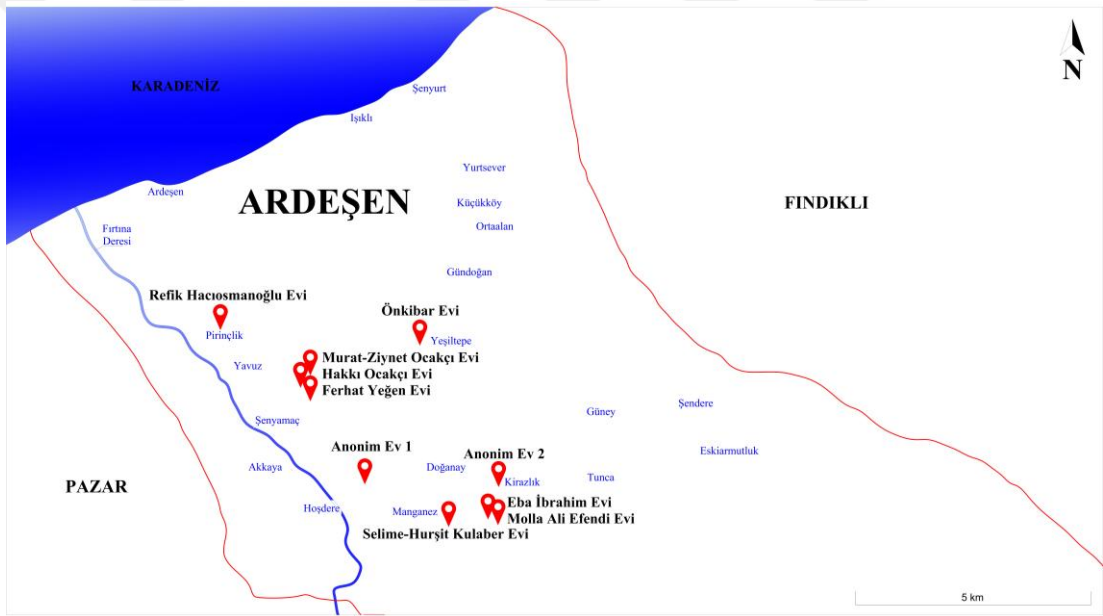
Yerel mimarlık bağlamında konut yapılarının incelenmesi için Doğı Karadeniz evleri hakkında yazılı kaynaklar incelenip ön bilgi edinilmiş sonrasında Ardeşen bölgesinin fiziki ve kültürel özellikleri ile alakalı yazılı kaynaklar okunup yerel halkla röportajlar yapılmıştır. Ardından alan araştırmasına geçilerek Ardeşen’de bulunan yerel konutların analiz çalışmaları tamamlanıp, gerekli veriler belge haline getirilerek fotoğraflarla desteklenmiştir. Bu incelemeler sonucunda ilçe merkezinde yerel konutlara dair herhangi bir izin kalmadığı gözlemlenmiş ve araştırmanın yönü Ardeşen kırsalına çevrilmiştir. Yerel mimarlık bağlamında değerlendirmeler yapılması için kırsalda yapılan incelemeler sonucunda okunabilir veriler elde edilmiştir.

4.1. Ardeşen Yerel Konutlarına Örnekler ve Yerel Mimarlık Bağlamında Değerlendirilmesi

Ardeşen’de yerel mimarlık bağlamında konut yapılarının incelenmesi için seçilen örneklerin olabildiğince farklı köylerden olmasına dikkat edilmiştir. Bunun yanında konutlar; malzeme çeşitliliği, iç mekan mahalleri ve yerleşimleri, süslemeleri ve mevcut durumları bakımından farklılık göstermektedir. Aşğıdurak Köyü, Manganez Köyü, Seslikaya Köyü, Yeniköy, Yeşiltepe Köyü, Kirazlık Köyü ve Pirinçlik Köyü’nden örnekler seçilerek analizleri yapılmıştır. Bu köylerden özgün halini olabildiğince koruyabilmiş, araştırmacının ulaşabildiği ve farklı özelliklerde toplamda 10 ev incelemeye alınmıştır (**Şekil 4.1**). Bölüm içerisinde kullanılacak bazı terimlerin anlamları tabloda gösterilmiştir (**Tablo 4.1**).

Tablo 4.1: Terimler sözlüğü [Yazar, 2024].

TERİM	ANLAM	TERİM	ANLAM
Bulme Oda	Bölme oda. İhtiyaca göre işlevi değişir.	Ocakluğı	Ateşlik. Hayat hacminde ateşin yakıldığı toprak zeminli alan.
Cileni Oda	Yukarıdaki oda. Bulme odanın bir diğer adı.	Onçamure	Dibek taşı. Buğdayın öğütüldüğü taş.
Didi Oda	Büyük oda. Ebeveyn odası işlevinde kullanılır.	Onžxeni	Çatı arası.
Kaçuma	Balkon.	Xayati	Hayat. Salon ve mutfak işlevinde kullanılan sosyal hacim.
Klemuri	Tencereleri asmak için kullanılan zincirin yöresel adı.	Xayratti	Balkon.
Mandre	Ahır, odunluk.	Yan Oda	İhtiyaca göre yatak odası, mutfak veya kiler işlevinde kullanılan hayata bitişik mekan.
Meterez	Yaşam katı tavanından çatı saçağı arası yükselen boşluklu duvar.	žalemona	Koridor.

Şekil 4.1: Seçilen yerel konutların konumları [Yazar, 2024].

4.1.1. Aşağıdurak Köyü-Eba İbrahim Evi

Aşağıdurak Köyü ilçe merkezinden 18 km uzaklıkta eski bir köydür. 2023 itibariyle nüfusunun 549[Web 14] olmasına karşın, ilçe merkezine uzaklığı ve yollarının elverişsizliği sebebiyle nüfusu hızla azalmaktadır. Köyde kış aylarında aktif hane sayısı oldukça azdır. Yüksek kesimlerde kalan köyün rakımı ortalama 750 m'dir. Lazca adı "žaleni Zđemi"dir. Halkı Lazdır ve Lazca konuşur. Köyde yaşayan erkekler

belli bir süre öncesine kadar demircilik yapardı ve evlerde kullanılan demir aksamlar bu atölyelerde üretilirdi. Tez kapsamına bu köyden 2 konut seçilmiştir (Şekil 4.2).

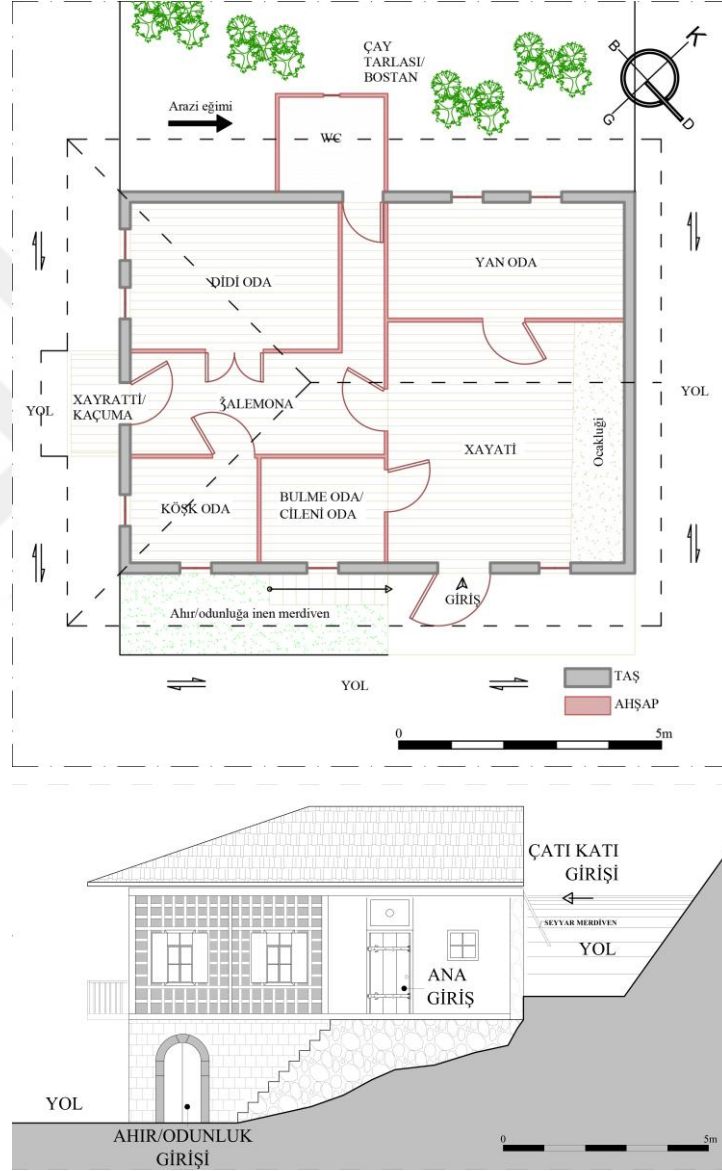
Şekil 4.2: Aşağıdurak Köyü konut konumları [Yazar, 2024].

Eba İbrahim Evi, köyün oldukça kuzeyinde kalır (Şekil 4.2, 4.3). Eğimli bir araziye yerleşmiştir. Yaklaşık 200 yıllık bir geçmişi vardır. Konut sahibinin halka yol gösteren bir evliya olduğuna inanılır [Kulaber, 2024, Aşağıdurak Köyü, Röportaj]. Günümüzde kullanımına devam edilmemektedir. Fakat aktif olmayan bir konut olmasına rağmen bakımlı ve özgün halini korumuş haldedir. Bu da Ardeşen'deki konut yapılarının yerel mimarlık bağlamında incelenmesi için doğru bir kaynak oluşturmaktadır.

Şekil 4.3: Eba İbrahim Evi konumu ve görünüşü [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Eba İbrahim Evi, tipik Ardeşen yerel konutlarında bulunan 8 mahalın 8'ini de barındırır (Şekil 4.4). Evlerde nadir bulunan balkon bu evde mevcuttur. Bodrum kat üzeri tek yaşam katlı ve göz dolma tekniğiyle inşa edilmiştir. Eğim yönü haricindeki tüm duvarların göz dolma tekniğinde yapılması hane sahibinin statüsünün bir göstergesidir. Ayrıca kullanılan taşların muntazamlığı ve iyi işçiliği de yapan ustanın yörenin iyi ustalarından biri olduğunu gösterir.

Şekil 4.4: Eba İbrahim Evi plan krokisi ve giriş cephesi görünüşü [Yazar, 2024].

Odunluk kapı boşluğunun da kemerli düzende geçilmesi yine ev sahibinin konumuna işaret eder (Şekil 4.5). Statü göstergelerinden biri de didi oda tavanının ahşap işlemesidir ve bu örneklere Ardeşen evlerinde sık rastlanmaz.

Şekil 4.5: Eba İbrahim Evi [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Planlamada yan oda sayısı tek olarak düşünülmüştür. Hane nüfusu için geriye kalan odaların yeterli olacağı sebebiyle tek yan oda çözümü makuldür. Bulme odasının kapısı ise tipik Ardeşen yerel konutlarının aksine “hayat”a açılır ve bu bulme odanın kiler olarak kullanıldığına bir işaretidir. Zaman içerisinde doğan mutfak ihtiyacını karşılama amacıyla hayat bölümüne bir mutfak eklenip genişletilmiştir. Yapılan bu eklemenin dışında yapı özgün halini korumuştur. İç duvarları, zemin ve tavanı ahşaptandır (Şekil 4.6). Pencerelelerinde panjur bulunur. Panjur bulunma durumunun evin rakımına bağlı olduğundan bahsedilmiştir. Aşağıdurak Köyü’nün rakımının doğurduğu bir sonuç olarak panjur kullanımı doğaldır (Şekil 4.5).

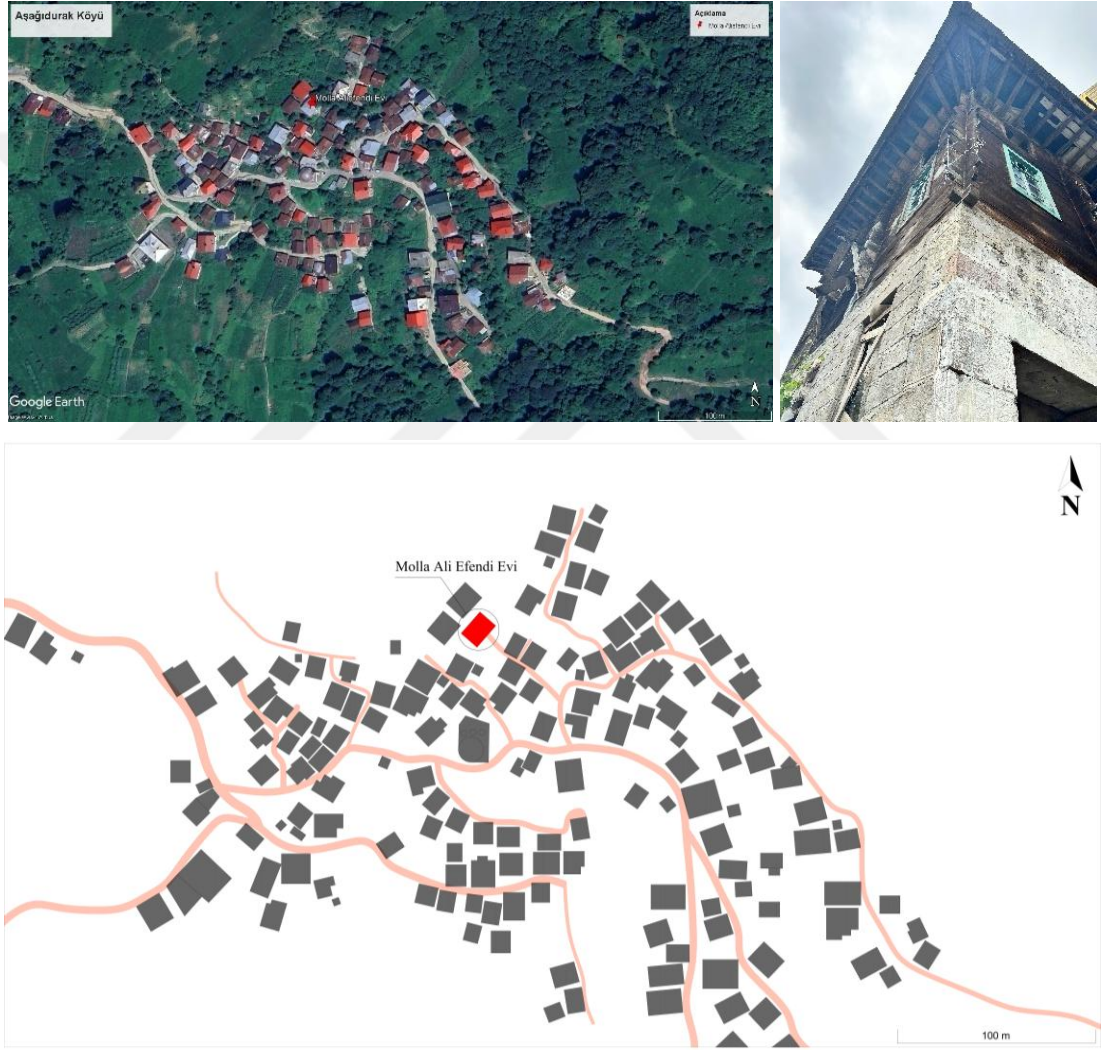

Şekil 4.6: Sırasıyla Eba İbrahim Evi mutfağı, didi oda kapısı ve banyo holü [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Eba İbrahim Evi yerel mimarlık bağlamında değerlendirilirse tipik bir Ardeşen geleneksel konutu olduğu sonucuna varılır. İhtiyaç listesine yönelik hacim sayıları, kültürel bağlamda mahremiyetin sağlanması için düzenlenen mekansal dizilimler, ıslak hacim planlanması gibi yerel konut özelliklerinin tümünü barındırır. Zamanla yapılan muhdes eklerin tamamı ihtiyaca yöneliktir ve süreç içerisinde yerel konut özelliği olarak nitelendirilebilir.

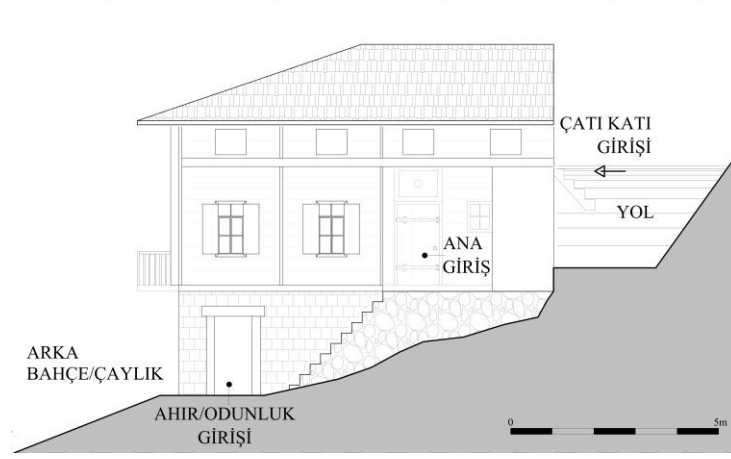
4.1.2. Aşağıdurak Köyü-Molla Ali Efendi Evi

Aşağıdurak Köyü ile ilgili bilgiler bir önceki başlık altında verilmiştir. Molla Ali Efendi, Eba İbrahim'in kardeşidir ve o da din bilginidir [Kulaber, 2024, Aşağıdurak Köyü, Röportaj]. Eba İbrahim Evi'ne yaklaşık 200 m mesafede bir konuttur (Şekil 4.8). Yaklaşık 150 yıllık bir konuttur. Günümüzde yaz aylarında konaklamak amacıyla kullanılır. Bu sebeple çeşitli bakım ve yenilemeler yapılmıştır [Kulaber, 2024, Aşağıdurak Köyü, Röportaj].

Şekil 4.7: Molla Ali Efendi Evi konumu ve görünüşü [Yazar, 2024].

Molla Ali Efendi Evi, eğimli arazide konumlanmış ve ahşap yığma sistemle inşa edilmiştir. Çatı katına giriş eğimden yararlanarak arazinin yüksek olduğu yönden az basamaklı bir merdivenle sağlanır (Şekil 4.8).

Şekil 4.8: Molla Ali Efendi Evi giriş cephesi görünüşü [Yazar, 2024].

Yaşam katında ahşap malzeme olarak kestane ağacı kerestesi kullanılmıştır. Bodrum kat duvarlarının zaman içerisinde kullanılmaz duruma gelmesinden dolayı yeni malzemeyle değiştirilmiştir (Şekil 4.9.a). Hayat ve banyo haricindeki mekanların kapıları, iç duvarları ve tavanları özgün ahşaptır ve herhangi bir boya, duvar kâğıdı kullanılmamıştır (Şekil 4.9.b.c.e.f). Ahşap yığma yapılarda düzenlenen meterezli çatı katı bulunur ve saçak altları açık bırakılmıştır (Şekil 4.9.d).

Şekil 4.9: (a) Yenilenen bodrum kat duvarı, (b) iç kapılar, (c) koridordan dışarıya bakan pencere, (d) panjur kullanımı ve meterez, (e) tavan kaplaması, (f) ahşap duvar ve tavan uygulaması [Beyza Yangın arşivi, 2024].

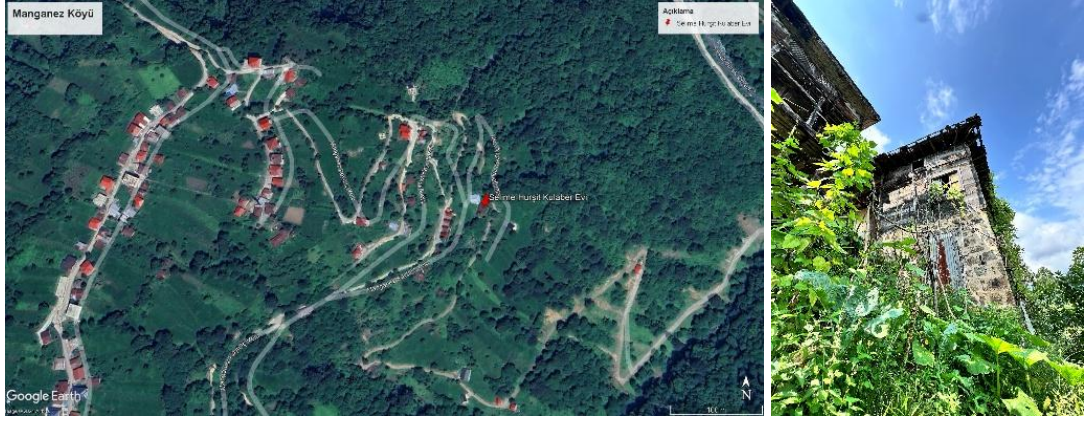

Şekil 4.10 (devamı): Molla Ali Efendi Evi mevcut plan krokisi, genişletilen yan odanın dışarıdan görünümü, uzatılan çatı ve çatı katı girişi [Yazar, 2024].,

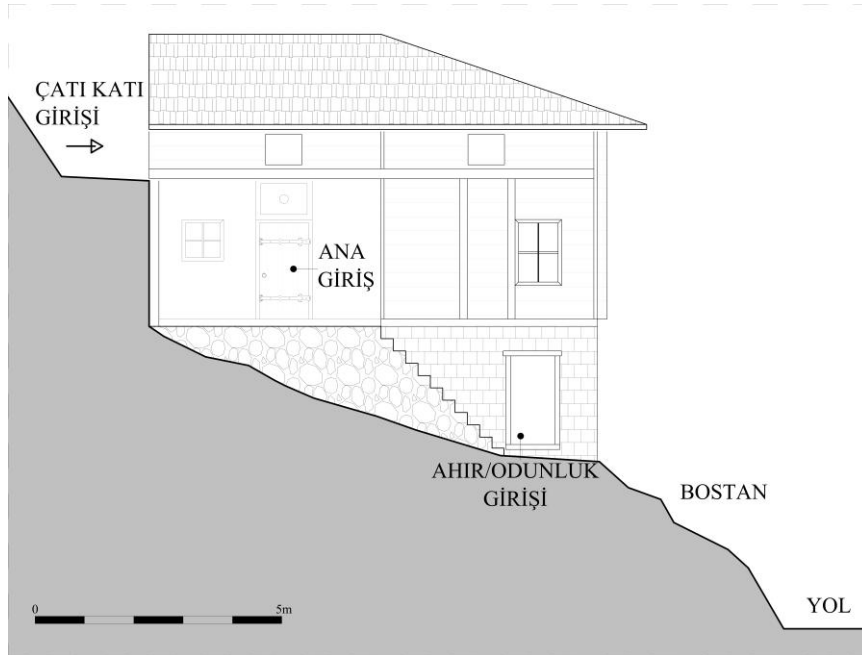
4.1.3. Manganez Köyü-Selime-Hurşit Kulaber Evi

Manganez Köyü, Lazca adıyla “Noğoceni”, ilçe merkezine 18 km uzaklıkta Ardeşen’in bir köyüdür. Rakımı ortalama 700 m’dir. 2023 yılı nüfusu 433’tür. Fakat köyden kente göçlerin artmasıyla birlikte nüfus giderek azalmaktadır. Köye ulaşım oldukça dik ve dar yollardan sağlanmaktadır. Günümüzde köy içerisinde turistik amaçla kurulan konaklama alanlarıyla birlikte popülerliği daha da artmaktadır.

Selime-Hurşit Kulaber Evi Manganez’in batı ucunda, akarsuya en yakın ve yüksekliğinin en az olduğu yerindedir (Şekil 4.11). Oldukça eğimli bir araziye yerleşmiştir (Şekil 4.12). Yaklaşık olarak 100 yıl önce inşa edilmiştir. Konut sahipleri evi yaz aylarında bölgeye gelen çay işçilerinin konaklaması için kullanmaktadırlar. Bunun dışında aktif olarak kullanılmamaktadır [Kulaber, 2024, Aşağıdurak Köyü, Röportaj].

Şekil 4.11: Selime-Hurşit Kulaber Evi konumu ve görünüşü [Yazar, 2024].

Şekil 4.12: Selime-Hurşit Kulaber Evi giriş cephesi görünüşü [Yazar, 2024].

Selime-Hurşit Kulaber Evi kestane ağacından, ahşap yığma sistemde kurulmuştur. Bahçesinde serender bulunur (Şekil 4.13). Serenderler, halk arasında varlıklı olmanın sembolü kabul edilirdi. Bir evlilik planlaması yapılacak ise erkek evinin bahçesinde serender olup olmadığına bakılır ve kız ona göre evlendirilirdi. Bu evin bahçesinde serender olması ise ev sahiplerinin gelir düzeylerinin yüksek olduğuna bir işarettir.

Şekil 4.13: Selime Hurşit Kulaber evi ve serenderi [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Taş duvarlar üzerine yükselen yaşam katı ateşlik duvarı hariç ahşap yığma sistemlidir. Sistem kurulumunda kurtboğaz ve çalma boğaz geçme birleşim detayları kullanılmıştır. Çatı örtüsü sac malzemeyle yenilenmiştir. Kapı-pencere doğramaları, tavan ve zemin döşemesi ahşaptır. İç mekanın bazı duvarları özgün hali ile bırakılmamış duvar kâğıdı ve boya ile temiz bir yüzey oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu duvarlar açık ateşin yakıldığı hayat bölümünde ve odaların dış cepheye bakan yönündeki duvarlardır. Bu durumun sebebinin tahrip olmuş, is kaplamış, nem ve su almış duvarları kapatmak olduğu düşünülmektedir. Aynı şekilde tavan döşemeleri çatı örtüsünden sızan suyla zamanla tahrip olmuş ve yeni ahşaplarla değiştirilmiştir.

Şekil 4.14: Selime Hurşit Kulaber evi iç kapıları (a), özgün duvar ve yenilenmiş tavanı (b), tahrip olmuş tavanı (c) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

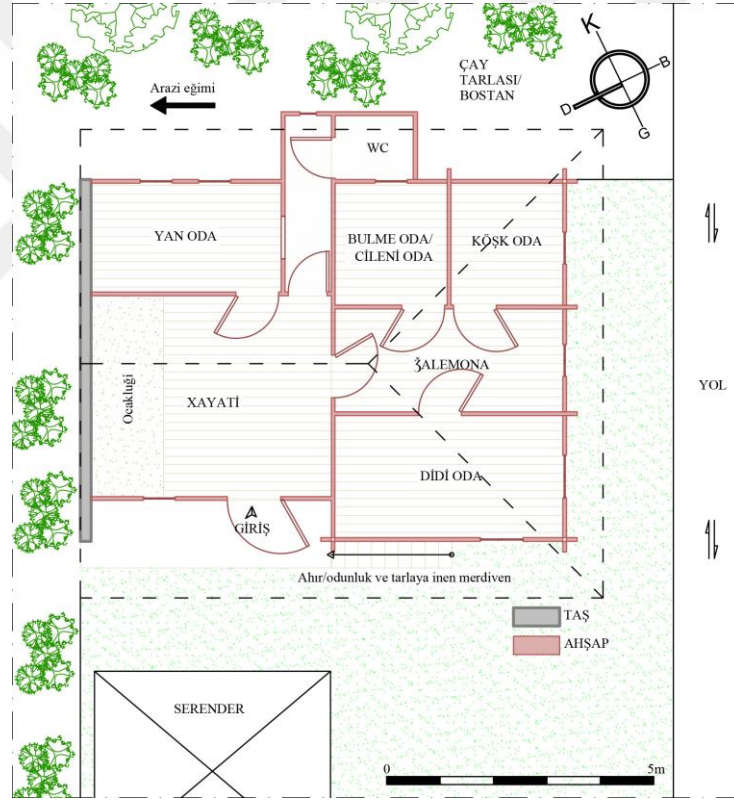
Bu ev yerel Ardeşen yerel konutu plan tipinden tek bir yönden ayrılır. Banyo giriş holüne hayat bölümünden bir kapıyla geçilir (Şekil 4.15.a) (Şekil 4.16). Aynı zamanda yan odadan da bu hole geçiş için bir kapı bulunur. Günümüzde bu kapı kullanılmamaktadır. Tipik konutta bu hol didi odanın yanından verilir. Banyo yerinin değişmesinin sebebinin ise ev sahibinin didi odanın daha büyük olmasını istemesi olduğu düşünülmektedir. Banyo mevcut durumda yenilenmiş durumdadır. Yan odası bir tanedir ve balkonsuz bir konuttur. Balkon haricinde Ardeşen yerel konutunda bulunan hacimlerin hepsi vardır (Şekil 4.16). Ateşlik duvarında soba için açılan baca boşluğu net olarak görülür (Şekil 4.15.b.d). Köyün yüksek konumunun sonucu olarak pencereler panjurlu olarak düşünülmüştür (Şekil 4.15.f).

Şekil 4.15: a)Banyo holü, (b) soba borusu ve klemuri, (c) demir kapı menteşesi, (d) soba bacasının dışarıdan görünümü ve çatı arası girişi, (e) iç kapı kilidi, (f) panjurlu pencere [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Şekil 4.15 (devamı): (a)Banyo holü, (b) soba borusu ve klemuri, (c) demir kapı menteşesi, (d) soba bacasının dışarıdan görünümü ve çatı arası girişi, (e) iç kapı kilidi, (f) panjurlu pencere [Beyza Yangın arşivi, 2024].

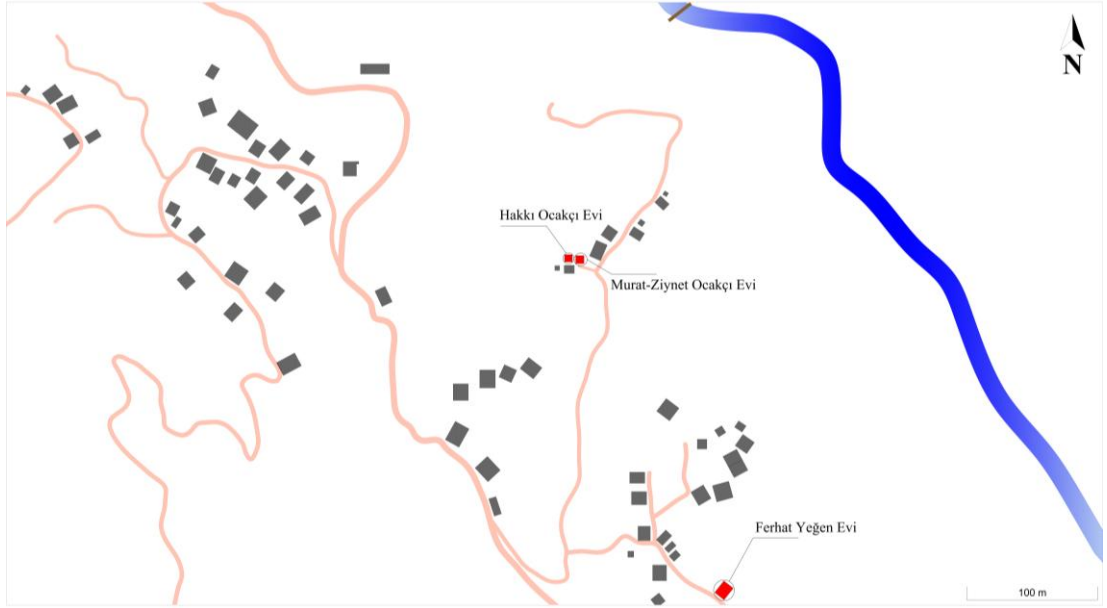

Şekil 4.16: Selime Hurşit Kulaber plan krokisi [Yazar, 2024].

Selime Hurşit Kulaber Evi, bulunduğu konum itibariyle, eğime, rakıma, hava koşullarına uyum sağlamış bir geleneksel evdir. Kullanıcının ihtiyaçlarına cevap verir niteliktedir. Yerel ustalar tarafından inşa edilmiş yerel malzemeli bir konuttur. Plan tipolojisi ise Ardeşen geleneksel konutuyla paralel gitmektedir. Tüm bu yönleriyle yerel mimarlık bağlamında önemli örneklerden bir tanesidir.

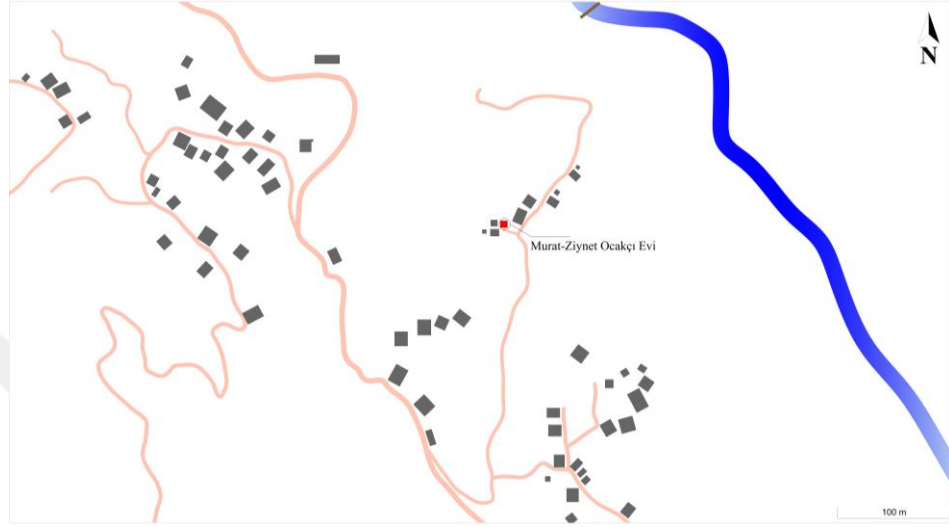
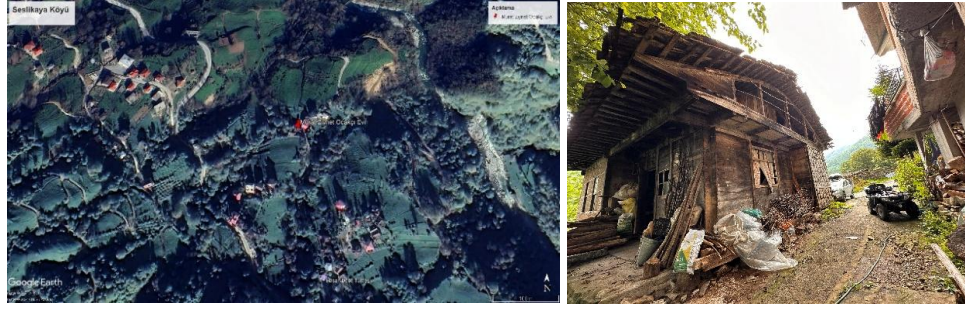
4.1.4. Seslikaya Köyü-Murat-Ziynet Ocakçı Evi

Yöresel dildeki adı “Ağvan” olan Seslikaya Köyü ilçe merkezine 8 km uzaklıktadır. Rakımı ortalama 300 m’dir. 2023 yılı nüfusu 610[Web 16] olan köyün diğer köylerde olduğu gibi kış aylarında nüfusu azalmaktadır. Arazi eğimi bakımından diğer köyler kadar sarp bir araziye sahip değildir. Kısmen daha az eğimli bir araziye yerleşilmiştir. Halkın tamamı Lazdır. Bazı rivayetlere göre bu köyde tuğla üretim atölyesi bulunmaktaydı [Ocakçı, 2024, Seslikaya Köyü, Röportaj]. Bu sebepten ötürü Seslikaya’da tuğla kullanılmış yapıları sıklıkla görmek olağandır. Köyde Hasan Dede Türbesi adında bir türbe bulunur. Hasan Dede’nin yukarıda evinin incelenmiş olduğu Eba İbrahim’in kardeşi olduğu rivayet edilir ve onun bölgeye gelmesiyle köy kurulur [Ocakçı, 2024, Seslikaya Köyü, Röportaj]. Bu sebeple Seslikaya, Aşağıdurak Köyü’nden daha yeni yerleşimlerin olduğu bir köydür. Tez kapsamında bu köyden 3 konut incelenecektir.

Şekil 4.17: Seslikaya Köyü konut konumları [Yazar, 2024].

Murat-Ziynet Ocakçı Evi, köyün vadiye en yakın olduğu noktalardan birine konumlanmıştır (Şekil 4.18). 10 yıl kadar öncesine kadar aktif olarak kullanılan konut şimdilerde bakımsızlıktan yıkık ve harap bir durumdadır. Ev kullanıldığı sürece özgün halini neredeyse korumuştur. Tarihi yaklaşık 120 yıllıa dayanır [Özkulaber, 2024, Seslikaya Köyü, Röportaj].

Şekil 4.18: Murat-Ziyinet Ocağı Evi konumu ve görünüşü [Yazar, 2024].

Diğer konutlardan farklı olarak, tuğla, ahşap ve taş malzemeden karma olarak inşa edilmiştir. Tuğla malzeme köydeki atölyeden temin edilmiştir. Taş dereden çıkartılmış ve suya-neme dayanımı yüksek olan kestane ağacı kullanılmıştır. Yapım tekniği olarak ahşap yığma, göz dolma ve tuğla dolgulu hımış sistem birlikte kullanılmıştır (Şekil 4.19).

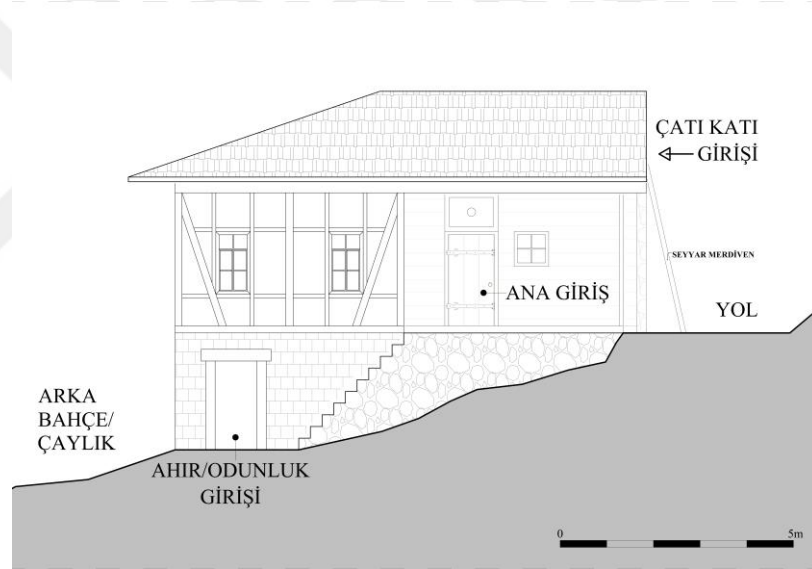
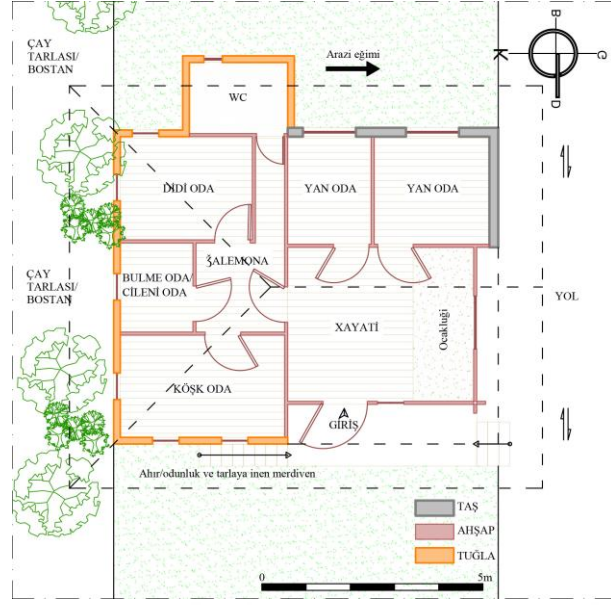
Şekil 4.19: Murat-Ziyinet Ocağı Evi [Beyza Yangın arşivi, 2024].

İç duvarları, kapı-pencere doğramaları, döşemeleri ahşaptır ve özgün durumdadır. Odunluk kapısının ve pencerelerinin lentosu yekpare taşla geçilmiştir. Evin dereye yakınlığı ve dolayısıyla taş malzeme temininin kolaylığı bu duruma sebep olarak gösterilebilir. Mutfak çözümü hayat mekanına sonradan eklenen mutfak nişiyle yapılmıştır (Şekil 4.20).

Şekil 4.20: Murat-Ziyet Ocakçı Evi iç kapı ve duvarları (a), odunluk kapısı (b), mutfak nişi (c) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Az eğimli bir araziye yerleşmiştir. Planlama hayat etrafında şekillenir. İki tane yan odası, bulme, didi ve köşk odası bulunan balkonsuz geleneksel bir evdir. Yatak odalarının bulunduğu bölge diğer konutlardan farklı çözülmüştür. Koridorun sonu manzaraya bakmaz, bulme oda burada çözülmüştür (Şekil 4.21). Bunun sebebi alan kaybını önlemektir. Temel olarak Ardeşen yerel konutunun tüm özelliklerini barındırır.

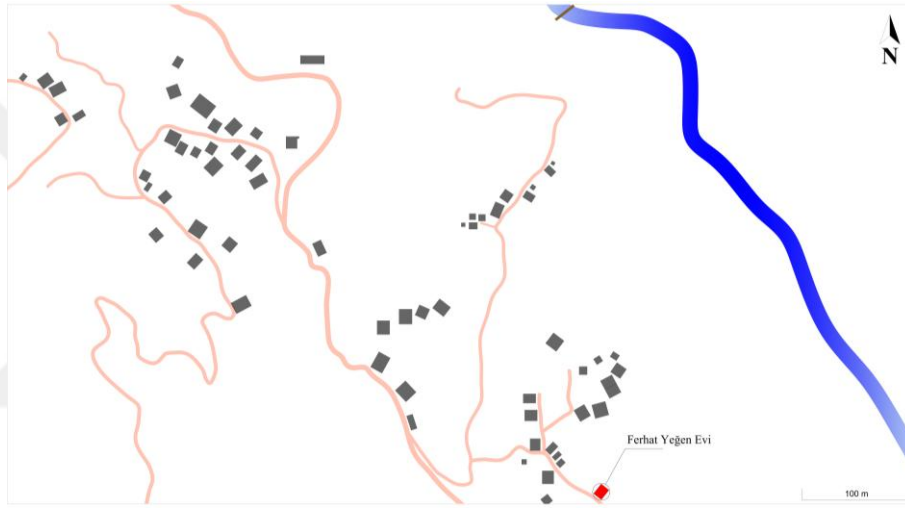
Şekil 4.21 : Murat-Ziynet Ocakçı Evi plan krokisi ve giriş cephesi görünüşü [Yazar,2024].

Murat-Ziynet Ocakçı Evi, yerel mimarlık bağlamında malzemeye bulunabilirliği, yerel teknoloji, kullanıcı ihtiyaçları gibi faktörler baz alındığında tam bir yerel konut örneğidir. Mevcut yıkık haline müdahale edilmezse kaybolup gidecektir.

4.1.5. Seslikaya Köyü-Ferhat Yeğen Evi

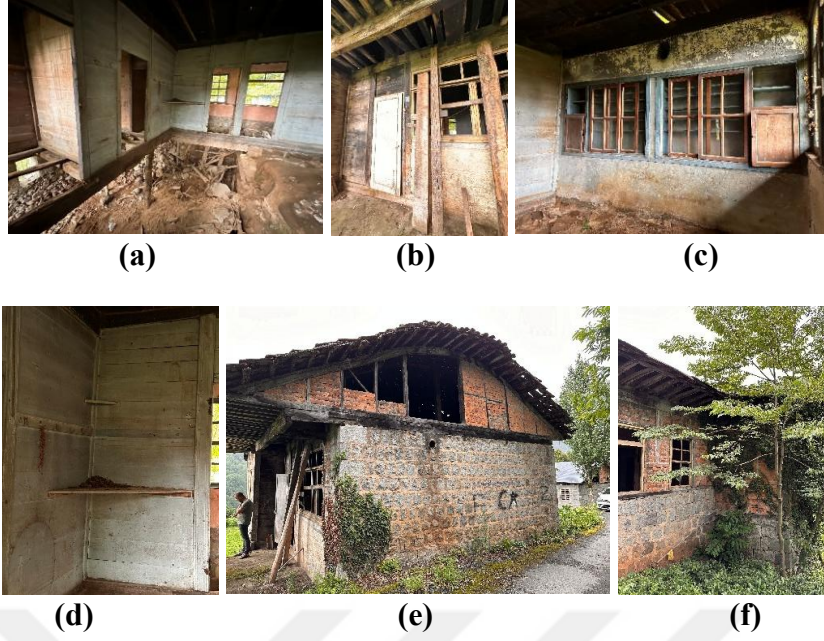
Seslikaya Köyü ile ilgili bilgiler bir önceki başlık altında verilmiştir. Ferhat Yeğen Evi Köyün dereye yakın mahallesindedir (Şekil 4.22). Günümüzde döşemeleri yıkık

haldedir ve terk edilmiş bir vaziyettedir. Yaklaşık 80 yıllık bir geçmişi vardır [Yeğen, 2024, Seslikaya Köyü, Röportaj].

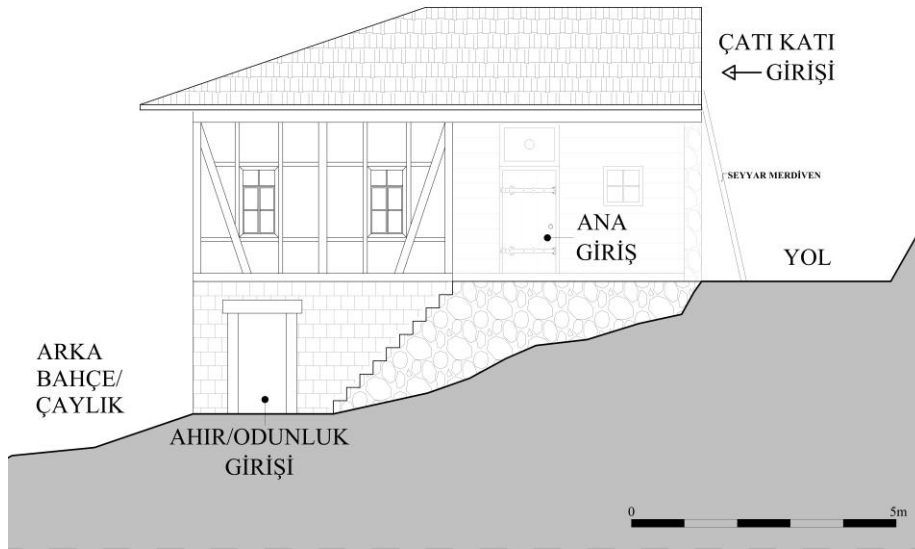
Şekil 4.22 : Ferhat Yeğen Evi konumu ve görünüşü [Yazar, 2024].

Ferhat Yeğen evinin sahibi bir marangozdur ve ev içerisinde bu durumun sonuçları hissedilmektedir [Yeğen, 2024, Seslikaya Köyü, Röportaj]. Hayat bölümünde, sıkça rastlamadığımız, gömme dolap bulunur (Şekil 4.23.c). Mutfak malzemelerini muhafaza etmek için kullanılan bu dolap sağlam haldedir. Ev kullanımından kısa bir süre sonra terk edilmiş olacak ki herhangi bir mutfak çözümülemesi görülmemektedir. Dış duvarları, içeri çekilmiş giriş haricinde tuğla dolgulu hımış sistemle yapılmıştır (Şekil 4.23.b.f). Tuğla köydeki atölyeden temin edilmiştir. İç duvarlar ise kestane ağacındandır ve özgündür (Şekil 4.23.a).

Şekil 4.23: Ferhat Yeğen Evi iç duvarları (a), girişi (b), depolama alanı (c, d), ateşlik duvarı ve çatı girişi (e), banyo cephesi (f) [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Hane nüfusunun gerektirdiği üzere 2 yan oda bulunur. Ardeşen yerel konutlarında bulunan 8 hacmin 8'ini de barındırır ve planlama olarak Ardeşen yerel konutundan tek bir farkı bile yoktur (Şekil 4.24).

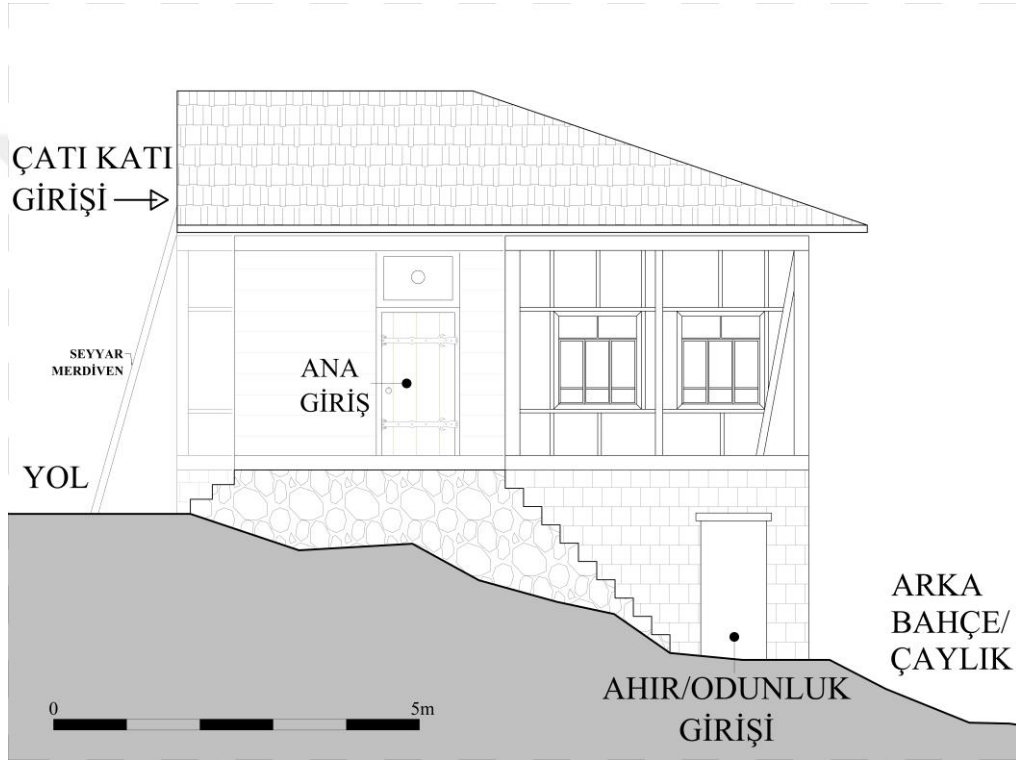

Şekil 4.24: Ferhat Yeğen Evi plan krokisi ve giriş cephesi görünüşü [Yazar, 2024].

Ferhat Yeğen Evi dış strüktür olarak sağlam durumdadır. Herhangi bir yıkım kararı alınmazsa ve bakımları yapılabilirse yerel mimarlık bağlamında geleceğe aktarılabilir özgünlükte bir evdir.

4.1.6. Seslikaya Köyü-Hakkı Ocakçı Evi

Seslikaya Köyü ile alakalı bilgilendirmeler daha önceki başlıklar altında aktarıldığı için tekrar verilmeyecektir. Hakkı Ocakçı Evi yaklaşık 150 yıllık bir geçmişe sahiptir. Evi ustalarından birinin Aşağıdurak Köyü'nde bahsi geçen Eba İbrahim'in kardeşi olduğu bilinmektedir [Ocakçı, 2024, Seslikaya Köyü, Röportaj]. Murat-Ziynet Ocakçı Evi'nin hemen yanında, 20 m mesafededir ve girişleri birbirine bakar. Eğimi oldukça az bir arazidedir (Şekil 4.25).

Şekil 4.25: Hakkı Ocakçı Evi giriş cephesi görünüşü [Yazar, 2024].

Giriş haricinde dış duvarları tuğla dolgulu hımsı sistemle örülmüştür (Şekil 4.26). Bu evin yaşam katı dış duvarlarının herhangi bir yönünde taş kullanılmamıştır. Sebebi heyelan riski olmayan ocaklığın baktığı yönde oldukça düz bir arazide konumlanmasıdır. Günümüzde aktif olarak kullanılmamakta, bir depo olarak işlev görmektedir.

Şekil 4.26: Hakkı Ocağı Evi konumu ve görünüşü [Yazar, 2024].

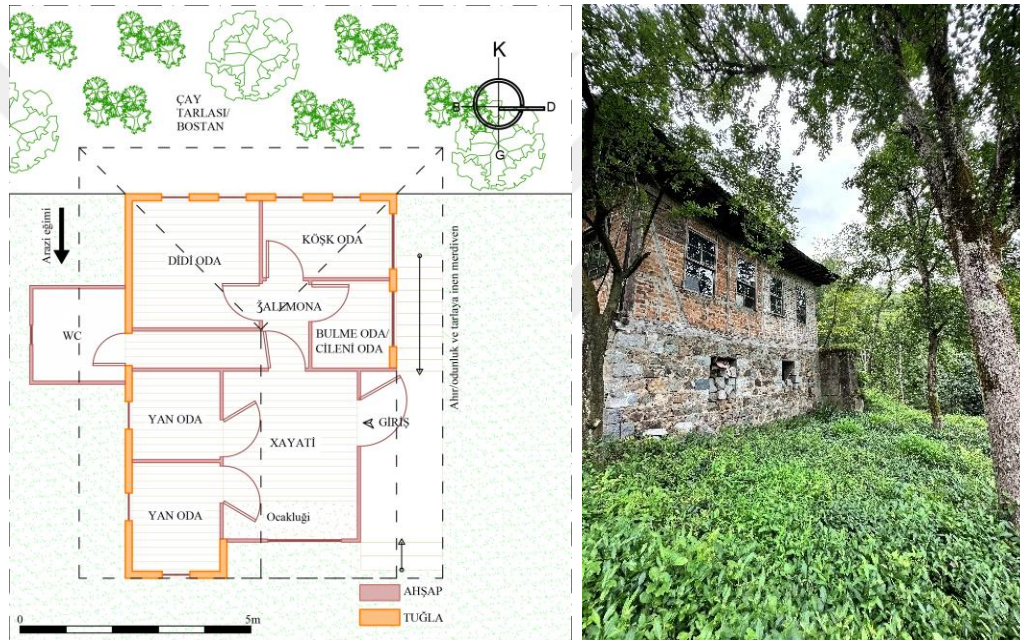
İç mekan yapı malzemesi ahşaptır ve bir kısmı özgün durumdadır. Didi odanın tavanında ahşap uygulaması bulunur. Bu uygulama Eba İbrahim evindeki aynısıdır. Ustanın Eba İbrahim'in kardeşi olması aynılığın sebebidir. Aynı zamanda kapı üstlerinde de kapı tacı oymaları vardır ve biri yerinde durmaktadır. Ahşap işçiliğini mahallede yaşayan ustalardan biri yapmıştır. Bu yüzden çeşitli ahşap elemanlara rastlanır (Şekil 4.27).

Şekil 4.27: Hakkı Ocağı Evi ahşap işçilikleri [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Hakkı Ocakçı Evi planlaması özgünlüğünü koruyamamıştır. Köşk oda ve bulme odanın olduğu yön değiştirilerek daha büyük alana sahip odalar düzenlenmiştir. Koridorun sonu manzaraya bakmaz ve köşk odaya katılmıştır (Şekil 4.28). Böylece alan kaybının önüne geçmek amaçlanmıştır. Bu değişikliğin dışında plan özgün haliyle durmaktadır.

Temelden çatıya kadar bu ev yerel mimarlık örneğidir. Bodrumu dere taşından, tuğlası atölyeden, ahşabı ormandan taşınmıştır. Mimarı yöre ustasıdır ve yapı strüktürü iklime göre düzenlenmiştir. Evde bulundan ahşap işçilikleri kıymetini daha da arttırmaktadır. Bu yüzden sağlam durumdayken korunmalıdır.

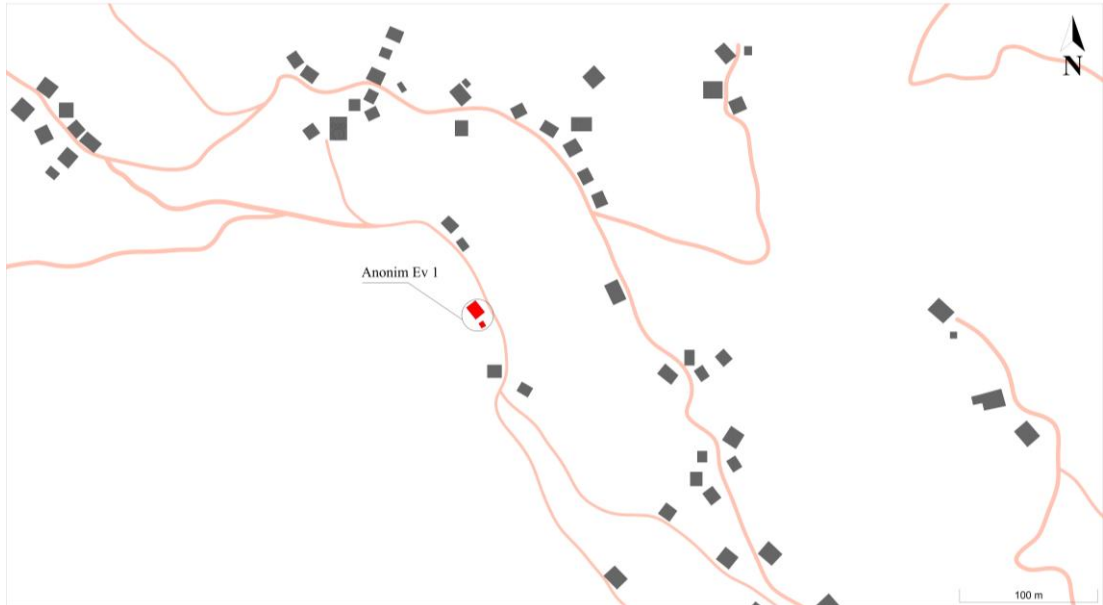
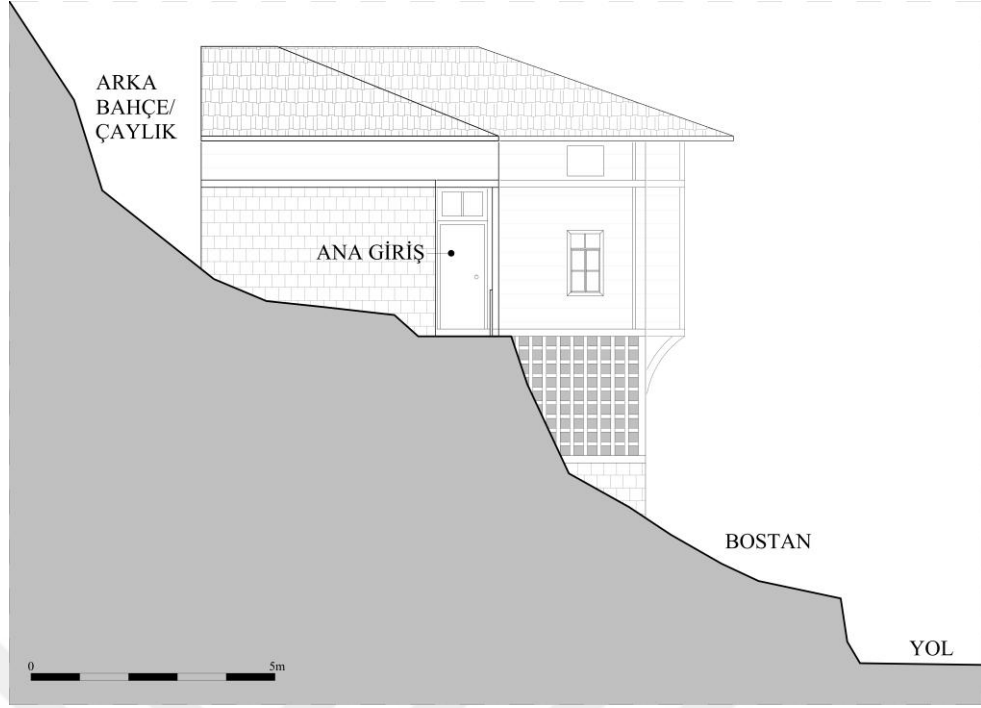

Şekil 4.28: Hakkı Ocakçı Evi plan krokisi ve arka bahçeden görünümü [Yazar, 2024].

4.1.7. Yeniköy-Anonim Ev 1

Yeniköy, Lazca ismiyle “Maxatoba” Ardeşen merkezine 15 km uzaklıktadır. Sarp ve dik bir coğrafyaya sahiptir. Rakımı ortalama 520 m’dir. 2023 nüfusu 283 [Web 17] olan köyde kış aylarında aktif hane sayısı çok azdır.

Anonim Ev 1, köyün ana yolunun üst kısmında kalan dik bir arazide konumlanmış ahşap bir evdir (Şekil 4.29). Terk edilmiş durumdadır. Ev sahipleriyle herhangi bir iletişimde bulunulamamıştır. Bu yüzden tarihi ve ev sahipleri hakkında bilgi alınamamıştır.

Şekil 4.29: Anonim Ev 1 giriş cephesi görünüşü ve konumu [Yazar, 2024].

Anonim Ev 1, tipik Ardeşen yerel konutlarından bazı yönleriyle ayrılmaktadır. Cumbalı oluşu Ardeşen'deki yerel konutlarda görülmemiş bir özelliktir (Şekil 4.29). Bu özelliğiyle konut sahiplerinin özel statü sahibi insanlardan oluştuğu kanısına varılmaktadır. Ayrıca hayat dışında bir de salonu bulunur ve salonunda şömine vardır (Şekil 4.30). Bu mekanın misafirleri ağırlamak için özel olarak düzenlenmiş bir mekan olduğu düşünülmektedir. Çevre halkla yapılan röportajlarda bu evde savaş döneminde komutanların toplantı yaptığı bilgisi alınmıştır. Salona ve hayat bölümüne dışarıdan ayrı kapılarla girilmesi bu bilgiyi desteklemektedir (Şekil 4.31). Tüm bu bilgiler derlendiğinde oldukça özel bir ev olduğu anlaşılmaktadır. Ev mevcut durumunda döşemeleri ve bazı duvarları yıkık ve gezilemez bir haldedir. Bu sebepten iç mekan fotoğrafları sınırlıdır.

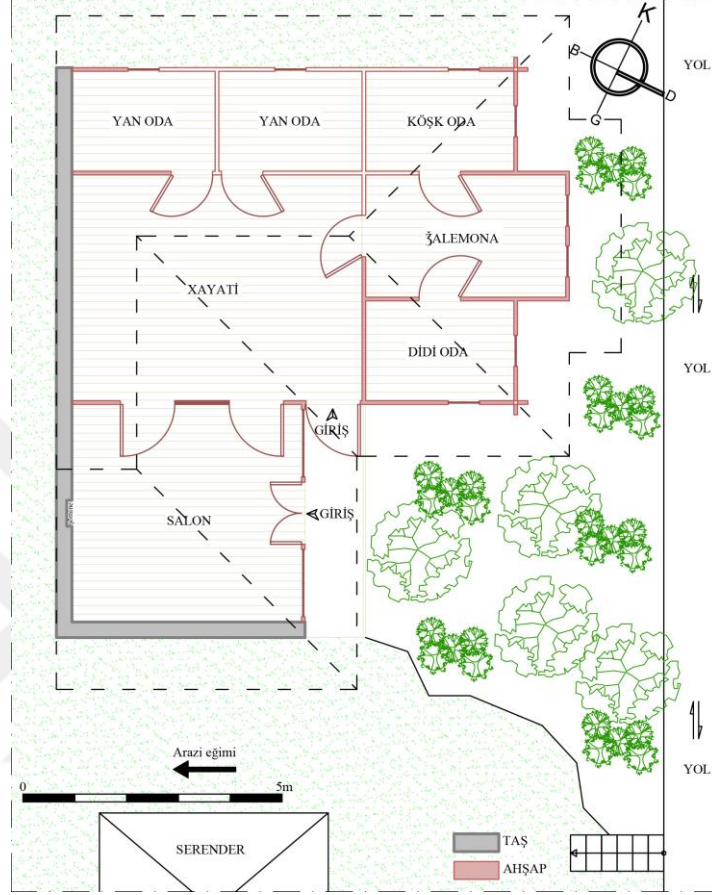
Evin yaşam katında ahşap yığma tekniği kullanılmıştır. Bodrum kat duvarları ise diğerleri gibi yığma taş duvar değil göz dolma tekniğiyle örülmüştür (Şekil 4.29). Bu özen de bahsedildiği üzere evi özel kılan özelliklerden biridir. Ayrıca bahçesinde bulunan serender de ailenin gelir düzeyi yüksek bir aile olduğunun göstergesidir (Şekil 4.30).

Şekil 4.30: Salonda bulunan şömine ve serender [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Konut, planlama bakımından da Ardeşen konutlarından farklılaşır. Mahaller hayat etrafında düzenlenir fakat bu evde daha önce hiç görülmemiş salon olarak kullanıldığı düşünülen yeni bir mahal vardır (Şekil 4.31). İki yan oda tipiktir fakat bulme oda bulunmaz. Köşk oda didi oda ile aynı boyutlardadır. Gezildiği kadarıyla evde banyo

çözümüne rastlanmamıştır. Sebebi bilinmemekle birlikte bu ihtiyacın nasıl giderildiği bulunamamış ve merak konusudur. Tahmin yürütmek gerekirse banyo olarak evden bağımsız bir yapı olduğu düşünülmektedir.

Şekil 4.31: Anonim Ev 1 plan krokisi [Yazar, 2024].

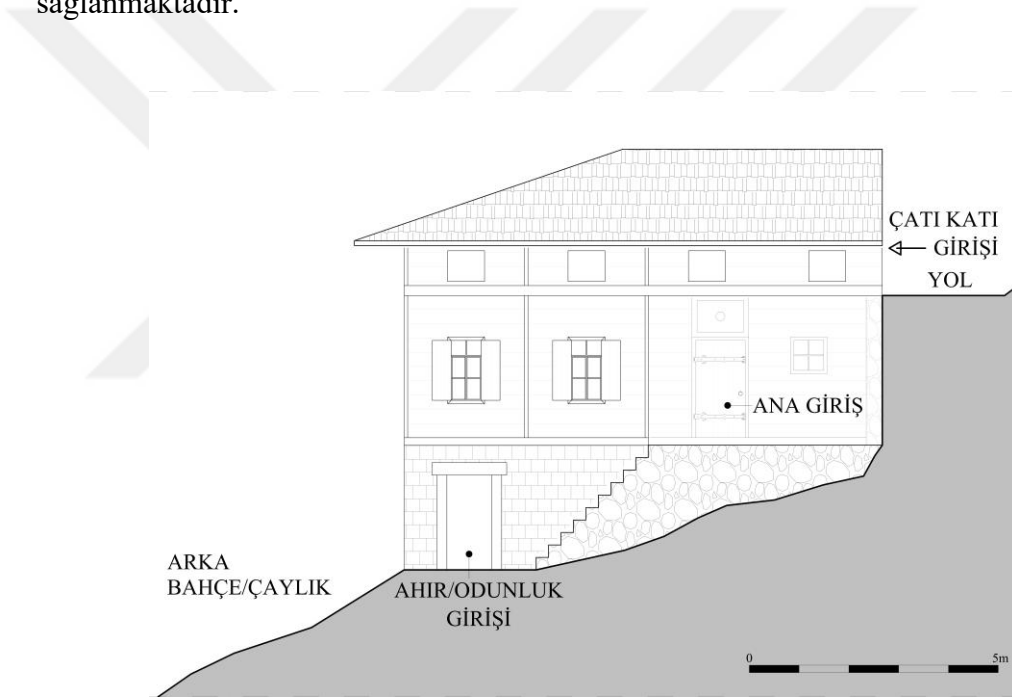

Şekil 4.32: Giriş cephesi ve salon giriş kapısı [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Anonim Ev 1, Ardeşen konutlarının yerel mimarlığı bağlamında diğer evlerden farklı bir yere oturmaktadır. Özel kullanım amacı olması sebebiyle planlamaya eklenen yeni mahaller, cumbalı oluşu, konut inşasında gösterilen özen ve şömine kullanımı gibi sebepler konutu özelleştirmektedir. Tüm bunların yanında malzeme kullanımı ve yapım teknikleri, planlamanın belli çerçevede yapılması yerel konut olması bağlamında gözden kaçırılmamalıdır.

4.1.8. Yeşiltepe Köyü-Önkibar Evi

Yeşiltepe Köyü'nün yöresel dilde adı "Buna"dır. İlçeye 13 km olan köyün nüfusu 2023 yılında 259'dur[Web 18]. Rakımı ortalama 520 m ve ulaşım dik ve dar yollardan sağlanmaktadır.

Şekil 4.33: Önkibar Evi giriş cephesi görünüşü [Yazar, 2024].

Önkibar Evi köyün oldukça kuzeyinde kalan son evlerinden biridir (Şekil 4.34). Oldukça dik bir araziye konumlanmış olan ev Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından koruma altındadır (Şekil 4.33). Yaklaşık son 5 yıldır izinsiz müdahalelere müsaade edilmemektedir [Önkibar, 2024, Yeşiltepe Köyü, RÖportaj]. Mevcut durumda aktif olarak kullanılmaktadır ve oldukça bakımlıdır. Ardeşen yerel konutu hakkında net bilgiler vermektedir.

Şekil 4.34 : Önkibar Evi konumu ve görünüşü [Yazar, 2024].

Evin yaklaşık 120 yıllık bir tarihi geçmişi vardır. Koruma altına alınmadığı dönemlerde, hanenin ihtiyaçlarına yönelik, çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Yan odalar genişletilip biri mutfak olarak işlevlendirilmiş, banyo duvarları yenilenmiştir (Şekil 4.35.a). Bodrum kat duvarları yeni yapı malzemesiyle değiştirilmiştir. Yaşam katı malzeme, işlev, planlama bakımından %95 özgün durumdadır.

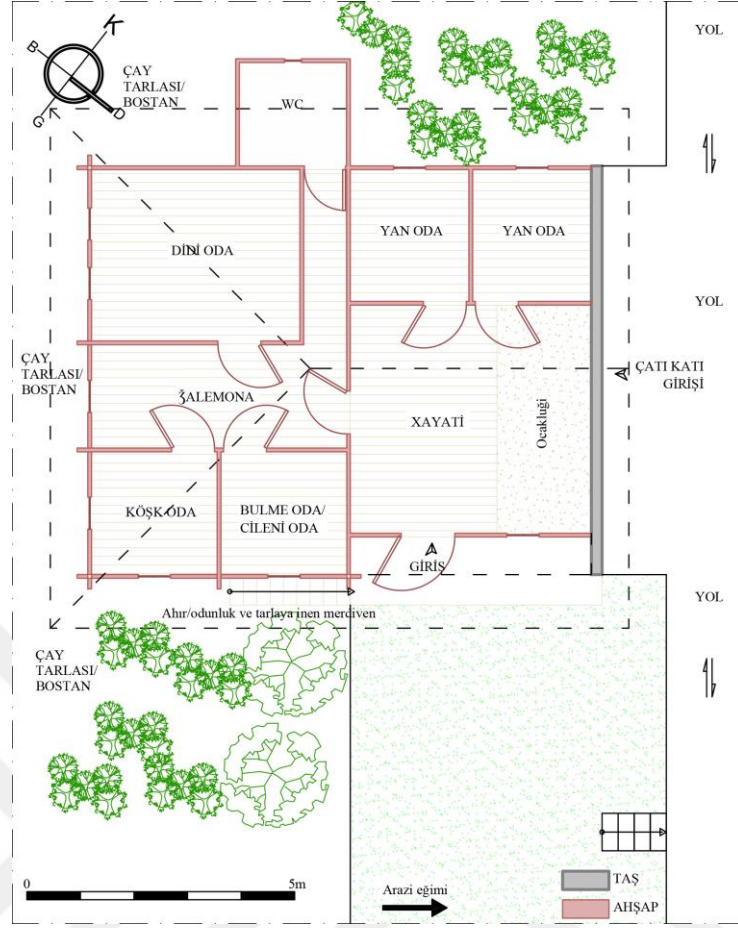
Bodrum üzeri ahşap yığma sistem kullanılmıştır (Şekil 4.35.d). Çatı katı meterezlidir ve dışarıdan ulaşılmaktadır (Şekil 4.35.b.d). Pencerelerin panjurlu olması kötü hava koşullarının doğurduğu bir sonuçtur (Şekil 4.35.d). Kurtboğaz geçme çıkmalarının uçları evin tek süslemeleridir (Şekil 4.35.e.f).

Şekil 4.35: (a)Genişletilmiş yan odaların dışarıdan görünümü, (b)çatı katı girişi, (c)iç kapılar, (d) pervazlı pencereler ve metrezli çatı katı, (e)(f) dış cephe süslemeleri [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Kat planı tam bir Ardeşen yerel konutunu yansıtır. Tüm özelliklerini gösterir. Balkonsuz bir konuttur. Girişin hemen karşısından 2 yan odaya solundan ise mahremiyet bölümüne geçiş sağlanır (Şekil 4.36).

Önkibar Evi geleneksel Ardeşen evlerinin nitelikli bir örneğidir. Koruma altına alınması ev sahiplerinin taşıdığı bilinç sayesinde olmuştur ve kültürel miras bakımından değerlidir. Mevcutta kullanıcıları bir evden beklediği bütün ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Aktif kullanımı yerel konutların günümüze ne şekilde uyum sağlayıp kullanılabileceğine dair güzel bir örnektir.

Şekil 4.36: Önkibar Evi plan krokisi [Yazar, 2024].

4.1.9. Kirazlık Köyü-Anonim Ev 2

Kirazlık Köyü, yöresel adıyla “Çaxi”, ilçeye 17 km uzaklıktadır. 2023 yılı nüfusu 125’dir ve gün geçtikçe azalmaktadır. Rakımı 530 m olan köy dik bir arazi yapısına sahiptir. Yerel konutların bakımları yapılarak aktif olarak kullanıldığı bir köydür.

Anonim Ev 2, köyün merkez noktasında, taş üzerine ahşap yığma teknikte yapılmış bir konuttur (Şekil 4.37). Yaklaşık 70-80 yıllık bir geçmişi vardır ve aktif olarak kullanılmaktadır [Anonim, 2024, Kirazlık Köyü, Röpörtaj]. Bu sebeple mahremiyet kuralları gereği evin iç kısmıyla ilgili az sayıda görsel paylaşılabilir.

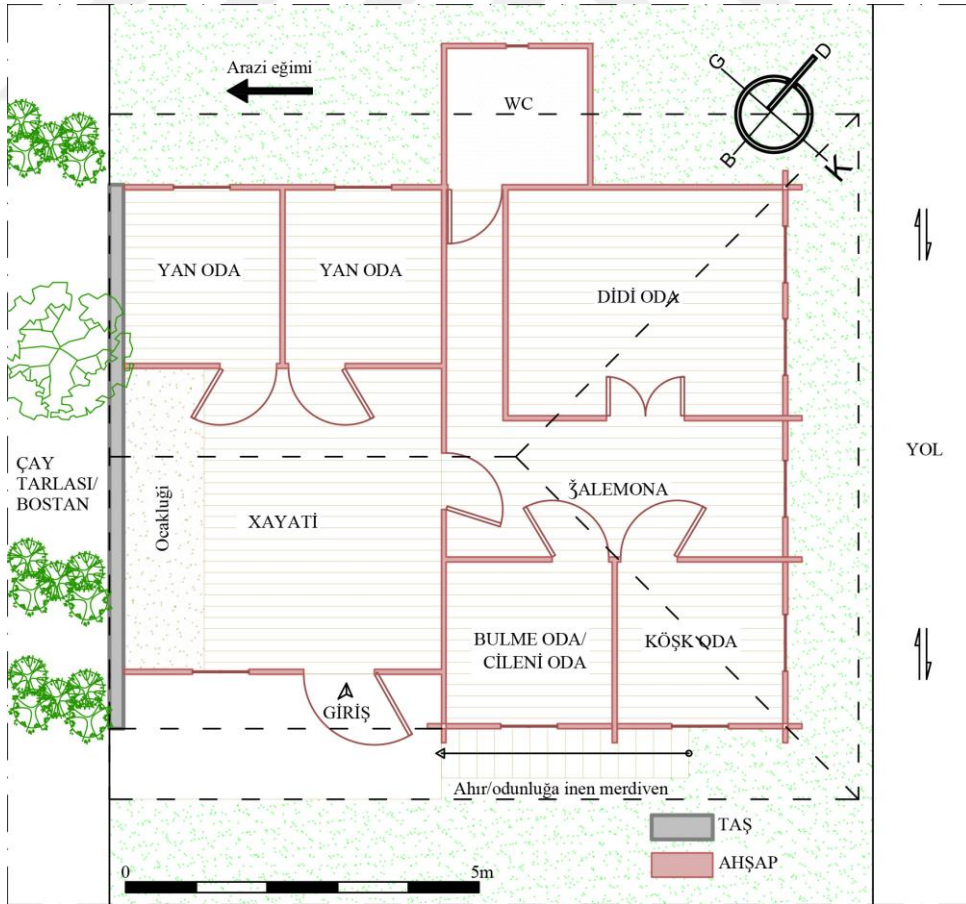
Şekil 4.37: Anonim Ev 2 konumu ve görünüşü [Yazar, 2024].

Günümüzde kullanılmasından dolayı bazı değişiklikler yapılmıştır. Pencereleer değiştirilmiş, yan odaların biri mutfak olarak kullanılmaktadır. Tavan ve zemin döşemeleri değiştirilmiştir. Bazı iç kapılar da yenileriyle değiştirilmiştir duvarlar duvar kâğıdı kaplı veya boyalıdır (Şekil 4.38). Çatı katı metrezlidir ve saçak altları kapatılmamıştır. Evin tek süslemeleri genelde olduğu gibi kurtboğaz geçme çıkmalarının uç kısımlarıdır. Evin planı Ardeşen evi plan tipolojisiyle birebir örtüşür. Balkon haricindeki tüm mahaller bulunur (Şekil 4.39).

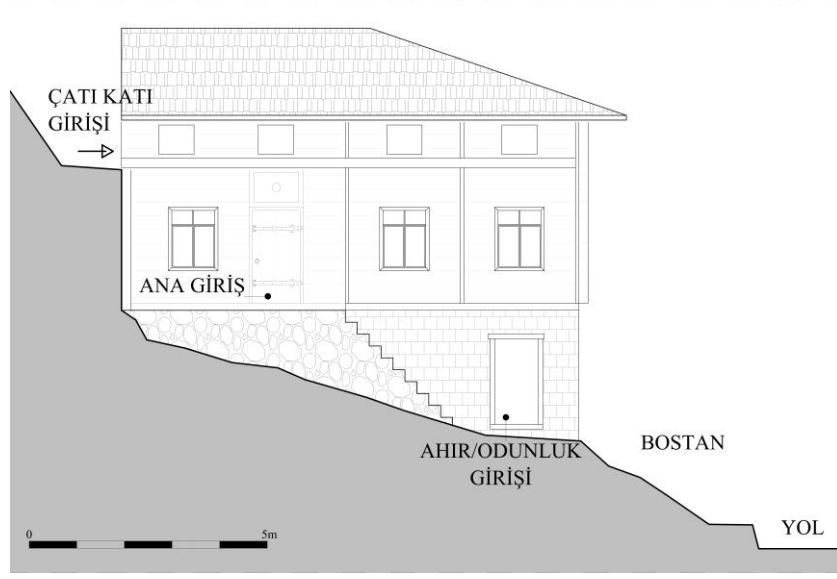

Şekil 4.38: Anonim Ev 2'nin iç mekan görselleri ve girişi [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Anonim Ev 2, yerel mimarlık bağlamında, planlama, malzeme kullanımı, inşa teknikleri ve konumlandırma gibi özellikleri bakımından tipik bir Ardeşen yerel konutudur. Bölgenin ormanlarından çıkan kestane kerestesi kullanımı, çivisiz yöntemle inşa edilmesi, hacimlerin planlanması ve konumları özgündür. Günümüzde aktif kullanılması, bakımlarının yapılması, Ardeşen yerel konutunun tarihten sahnesinden silinmemesi bağlamında kıymetlidir.

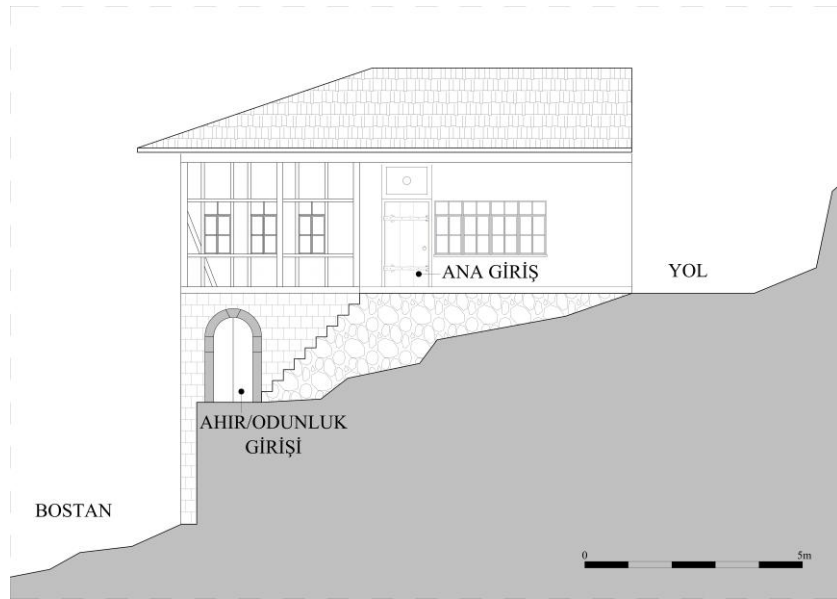
Şekil 4.39

Şekil 4.39 (devamı): Anonim Ev 2 plan krokisi ve giriş cephesi görünüşü [Yazar, 2024].

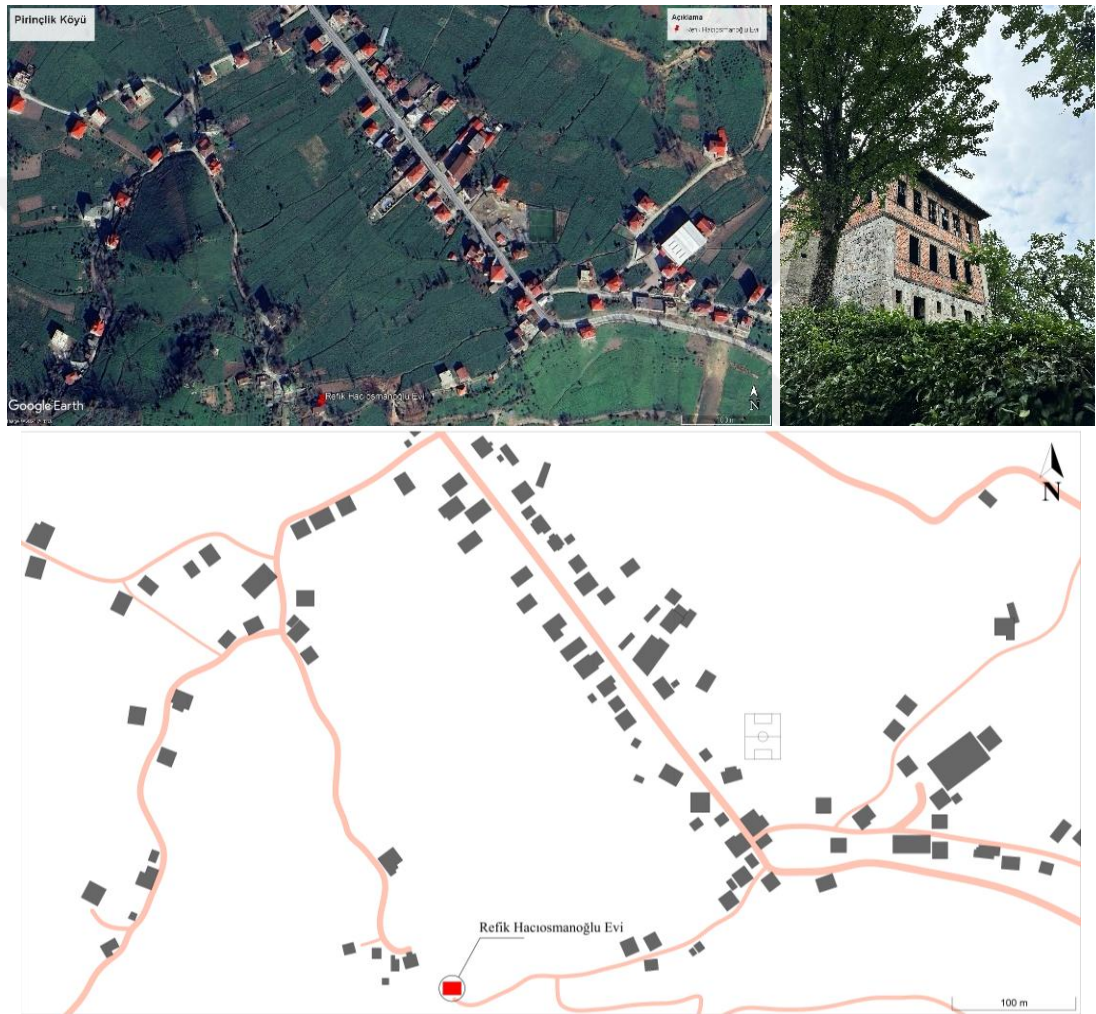
4.1.10. Pirinçlik Köyü-Refik Hacıosmanoğlu Evi

Pirinçlik Köyü ilçeye 4 km uzaklıktadır. Yöresel dilde adı “Sifat”tır. Rakımı ortalama 160 m’dir. Ardeşen’in en düz köyüdür ve ilçeye yakınlığı sebebiyle diğer köylere göre nüfus azalış hızı daha düşüktür. İlçeden ulaşım oldukça kolaydır. Ardeşen’in çoğu köyüne ulaşım için bu köyden geçmek gerekir. Merkezi bir konumdadır. 2023 nüfusu 396’dır [Web 20].

Şekil 4.40: Refik Hacıosmanoğlu Evi giriş cephesi görünüşü [Yazar, 2024].

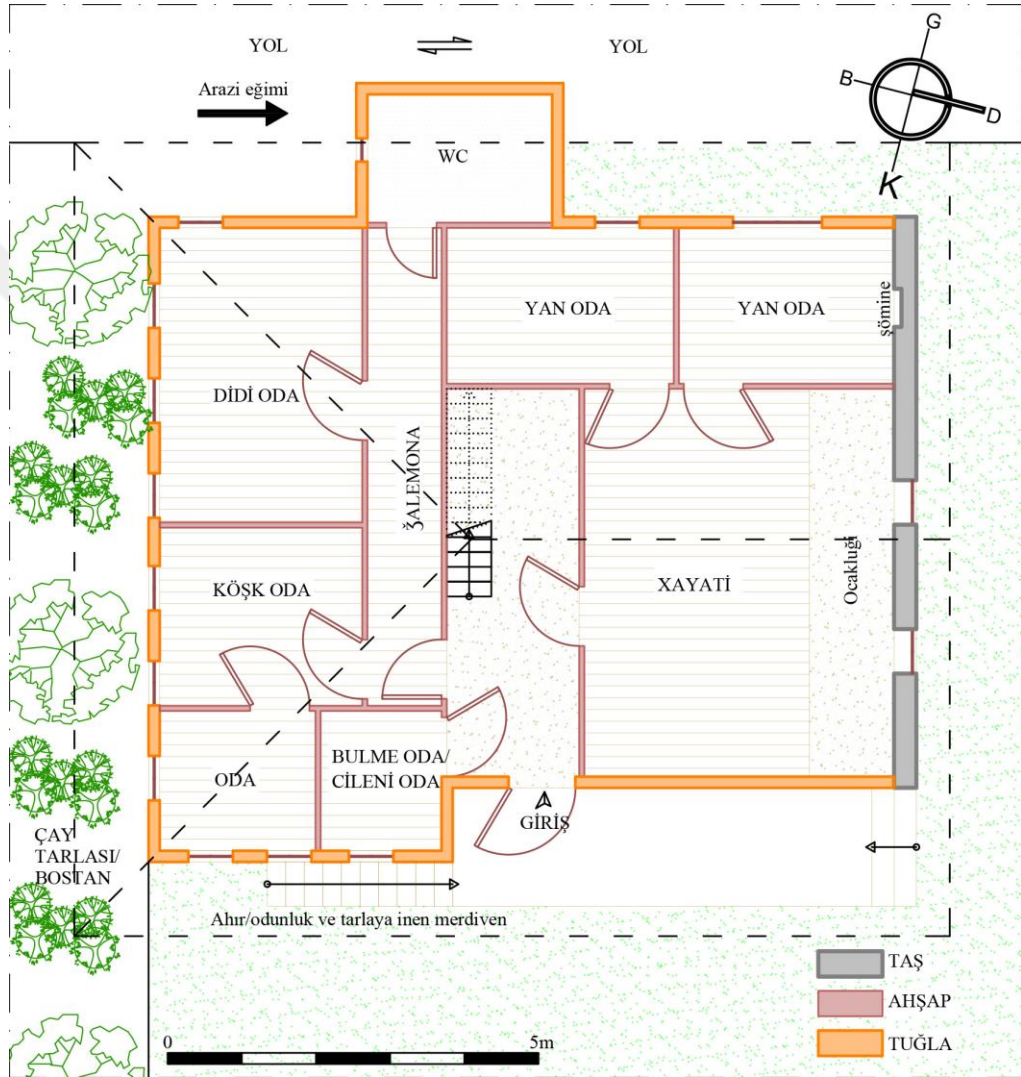
Refik Hacıosmanoğlu Evi, köyün neredeyse çıkışında dik bir arazide konumlanmıştır (Şekil 4.40). Tarihi 100 yılı aşkındır. Ev sahibi köyde sevilip sayılan, saygın ve varlıklı biridir [Kulaberoğlu, 2024, Pirinçlik Köyü, Röportaj]. Bodrum üzeri iki katlı yapısıyla türünün nadir örneklerindedir (Şekil 4.41). Oldukça kalabalık bir aile olduğu anlaşılmaktadır. İlk katının hangi amaçla kullanıldığı ev sahiplerine ulaşamadığı için bilinmemektedir. Burada yaşam katı ile ilgili değerlendirmeler yapılacaktır.

Şekil 4.41: Refik Hacıosmanoğlu Evi konumu ve görünüşü [Yazar, 2024].

Ev, yaş yağma üzeri tuğla dolgulu hımmış sistemle iki katlı inşa edilmiştir. Yaşam katı oda sayısı Ardeşen evlerindeki gibi olsa da planlamada değişikliğe gidilmiştir. Bu evde yan odada şömine bulunur. Bu durum ilk yapıldığı dönemde dahi yan odanın mutfak olarak kullanıldığına bir işarettir. Eve girer girmez bir koridor karşılar ve koridorda çatı katına çıkan bir merdiven vardır. Sağda hayat kapısı solda ise bulme odanın ve

gece holünün kapısı vardır. Bulme oda kapısının giriş koridoruna açılması kiler olarak kullanıldığının göstergesidir. Köşk odanın içinden başka bir odaya geçilir ki görülmemiş bir durumdur. Köşk odanın hemen yanında didi oda vardır ve koridor banyoya açılır. Hayat kısmı düzenlemesi farklı değildir. İki yan odaya açılır (Şekil 4.42). Planlamada değişikliğe gidilmesi tamamen kullanıcı isteğindedir ve yerel konut tipiyle tamamıyla paralel gider.

Şekil 4.42: Refik Hacıosmanoğlu Evi plan krokisi [Yazar, 2024].

İç kapılarda ve şömine üzerinde ay ve dört yapraklı yonca oymaları bulunur (Şekil 4.43.b.c). Bu süslemeler eve kişilik katar. Ayrıca bodrum kapısı da kemerlidir ve yapılaş tarihinin yazdığı Osmanlıca bir yazı bulunur (Şekil 4.43.d). Ev aktif olarak kullanılmamaktadır. İç duvarlar, kapılar pencereler döşemeler ahşap ve özgün durumdadır.

Şekil 4.43: (a)Dıştan görünüş, (b)iç kapı, (c)şömine, (d)odunluk kapısı, (e)iç mekan,(f) çatıya çıkan merdiven [Beyza Yangın arşivi, 2024].

Refik Hacıosmanoğlu Evi bölgenin önde gelenlerinden birine ait, eşi bulunmaz simgesel bir yapıdır. Ardeşen geleneksel evlerinin ne kadar zenginleşebileceğinin bir göstergesidir. Ardeşen yerel mimarlık mirasının önemli bir parçası olması gerektiği ise aşikardır. Kullanılan yapı malzemeleri, yapım teknikleri, ihtiyaca yönelik çeşitli düzenlemeler ve eve özellik katan simgesel elemanları ile korunması gereken bir kültür mirasıdır.

4.2. Ardeşen’de Yer Alan Konut Yapılarının Yerel Mimarlık Bağlamında İncelenmesi

Ardeşen, çok yağış alan Karadeniz ikliminin hakim olduğu, bitki örtüsü ormanlardan oluşan engebeli bir araziye sahip Rize ilçesidir. Etnik yapısı diğer Karadeniz şehirlerinden daha farklıdır. Yerel konut yapıları bu özellikler üzerinden şekillenir.

Konutların yağış karşısında verdikleri tasarım cevapları cephelerden okunabilir. Yapı kütlelerini yağıştan en az etkilenecek şekilde korumak amacıyla çatı saçakları en az 1 m olacak şekilde uzatılmıştır. Zeminden gelen su ve nemden yapıyı koruyan taş duvarlar inşa edilir. Konut kütlelerinin zemine temas eden bölümü, yani bodrum katı, taş yığma duvarlardan örülmüştür. Aynı zamanda kotlara ayrılarak çözülen yapının yaşam katında bulunan ateşlik duvarı eğimin yüksek olduğu yönde konumlanır ve eğime yaslandığı için, topraktan gelecek olan nemden yapıyı koruması amacıyla taş malzemeden örülmüştür. Bu yöndeki duvarların taştan olmasının diğer bir sebebi ise olası heyelan durumlarında yapının en az hasarı almasını sağlamaktır. Yağışlı gün sayısının fazla olduğu ilçede rutubet sorunu vardır. Kullanıcıların yiyecek ve tahıllarını kurutmak ve saklamak için kuru ortama ihtiyaçları vardır. Yapının çatı katı bu amaca hizmet edecek şekilde düzenlenmiştir. Yaşam katından yaklaşık olarak 100-120 cm kadar yükseltilecek çatı katı duvarları içeride nemin hapsolmemesi ve hava sirkülasyonunun sağlanması amacıyla boşluklu olarak düzenlenmiş ve herhangi bir doğrama detayıyla kapatılmamıştır. Aynı zamanda hava akışının kesintiye uğramaması için geniş saçak altları kapatılmayarak boş bırakılır. Diğer bir iklim tepkisi ise yüksek kesimlere çıkıldıkça pencerelerde panjur kullanımının artmasıdır. Panjur rakımın artmasıyla şiddetlenen kötü hava koşullarına karşı pencereyi ve iç mekanı korur. Evin girişi cephe devamlılığını kesintiye uğratar ve yapı içine doğru bir dış yapar. Bu dış iklime karşı korunaklı alan oluşturmak amacıyla düşünülmüştür.

Ardeşen'de hakim bitki örtüsü ormanlardır. Yerel konut yapılarında bu ormanlardan çıkarılan yağmur ve neme dayanıklılığı yüksek olan kestane ağacı kerestesi kullanılır. Ahşap, yapının suyla en az temas eden yerlerinde, yani dışarıdan bakıldığında yaşam katı duvarlarında, kapı-pencere doğramalarında ve içeride ise bölme duvarlar, kapılar, depolama alanları, yer ve tavan döşemelerinde kullanılır. Dekorasyon ve depolama alanlarında, suya ve neme maruz kalma durumu olmadığı için, kestane dışında kızılçam ve meşenin kullanımına da rastlanmaktadır. Yapı duvarlarında kullanılan taş malzeme ise dere yataklarından çıkarılmaktadır. Ulaşımı kolaydır, yapıyı iklimsel koşullardan korumanın dışında aynı zamanda temelini oluşturur ve aynı zamanda kütlelerin ana taşıyıcılarıdır.

Ardeşen Lazları, İslamiyet'in kabulünün de bir sonucu olarak, gösterişten uzak yaşayan bir halktır. Bu durum konut yapılarından rahatça okunabilir. Süslemelere oldukça az rastlanmaktadır. İç mekanda ve dış cephelerde sadelik hakimdir. İşlevsellik

süslemenin önüne geçer. Cephe yapının en işlemeli yeridir fakat yine de sadedir. Yalnızca kat aralarında, kurtboğazların taşma uçlarında, ahşap üzerinde işlemlere rastlanır. İç mekanda görülen süslemeler ise bir statü göstergesidir. Ardeşen evlerinde konut sahibi hakkında ipucu veren bazı detaylar vardır. Kemerli bodrum kapısı, yaşam katının tamamen taştan inşa edilmesi, iç mekanda görülen tavan süslemeleri, şömine kullanımı ve bahçede serender ve dibek taşı olması ev sahibinin maddi gelirinin yüksek olduğu veya statü sahibi bireylerden oluştuğunun göstergesidir.

Evlerde plan yönlendiği arazi yapısından kaynaklanan eğim baz alınarak düzenlenir. Hacimlerin hepsi doğal ışık alabilecek şekilde konumlanmıştır. Mahremiyet kavramı Ardeşen evlerinde önemli bir yere sahiptir. Yatak odaları toplu yaşam alanından bir kapıyla geçilen koridor etrafında toplanmış ve böylece mahremiyet alanı oluşturulmuştur. Banyo/WC evin içinden geçiş yapılabilir şekilde planlanır. Geleneksel Anadolu evlerinde konut yapısından bağımsız çözülen WC mekanının Ardeşen konutlarında korunaklı alan olan evden direk ulaşılabilir şekilde düzenlenmesinin sebeplerinden birinin yağışlı havalarda ulaşım zorluğu yaşanmasının önlenmesi olduğu düşünülmektedir. Evlerde plan düzenlemelerinde kullanıcıların nüfusu ve ihtiyaçları dahilinde küçük değişiklikler yapılabilmektedir. Yan odaların sayısı, bulme odanın giriş kapısının yönü, yan odaların işlevi gibi bu değişiklikler sayesinde konut, ihtiyaç listesini karşılayacak halini almaktadır.

Konutlarda kullanılan çivisiz yapım yöntemleri malzeme eksikliğinin bir sonucu olarak üretilen tekniklerdir. Yöre ustaları, usta çırak ilişkisiyle geçmişten aktarılan yöntemleri kullanmışlardır. Yukarıda bahsedilen tüm analiz sonuçları alanda yapılan araştırmalar sonucunda, örnekler üzerinden elde edilmiştir (**Tablo 4.2**).

Tablo 4.2: Ardeşen’de yer alan konut yapılarının yerel mimarlık bağlamında incelenmesi [Yazar, 2024].

	FOTOĞRAF	PLAN	YAPI MALZEMESİ			PLAN TİPOLOJİSİ			STATÜ DURUMU		DIŞ DUVAR YAPIM TEKNİĞİ	MEVCUT DURUM
			KULLANIM	BULUNABİLİRLİK	KAT SAYISI	MAHALLER	YERELLİK	İPUÇLARI	DURUM			
ASAĞIDURAK KÖYÜ-EBA İBRAHİM EVİ			TAŞ AHSAP	YEREL OLARAK MEVCUT	BODRUM + YAŞAM KATI + ÇATI KATI	GİRİŞ XAYATI 1 YAN ODA DİDİ ODA KÖŞK ODA BULME ODA ŞALEMONA BANYO XAYRATTI	YEREL	KEMERLİ AHIR KAPISI TAMAMEN TAŞ DIŞ DUVAR, TAVAN SÜSLEMESİ	STATÜ SAHİBİ	BODRUM KAT: YIĞMA TAŞ DUVAR YAŞAM KATI: GÖZ DOLMA SİSTEM	TERK EDİLMİŞ, YAPISAL SORUNLAR MEVCUT	
ASAĞIDURAK KÖYÜ-MOLLA ALİ EFENDİ EVİ			TAŞ AHSAP	YEREL OLARAK MEVCUT	BODRUM + YAŞAM KATI + ÇATI KATI	GİRİŞ XAYATI 1 YAN ODA DİDİ ODA KÖŞK ODA BULME ODA ŞALEMONA BANYO XAYRATTI	YEREL	-	-	BODRUM KAT: YIĞMA TAŞ DUVAR YAŞAM KATI: AHSAP YIĞMA SİSTEM	YAZLIK OLARAK KULLANIMDA	
MANGANEZ KÖYÜ-SELİME-HURŞİT KULABER EVİ			TAŞ AHSAP	YEREL OLARAK MEVCUT	BODRUM + YAŞAM KATI + ÇATI KATI	GİRİŞ XAYATI 2 YAN ODA DİDİ ODA KÖŞK ODA BULME ODA ŞALEMONA BANYO	YEREL	BAHÇEDE SERENDER	MADDİ DURUMU İYİ	BODRUM KAT: YIĞMA TAŞ DUVAR YAŞAM KATI: AHSAP YIĞMA SİSTEM	DEPO OLARAK KULLANIMDA	
SESLİKAYA KÖYÜ-MURAT-ZİYNET OCAKCI EVİ			TAŞ AHSAP TUĞLA	TAŞ VE AHSAP YEREL OLARAK MEVCUT. TUĞLA KÖY ATÖLYESİNDE ÜRETİLMEKTE	BODRUM + YAŞAM KATI + ÇATI KATI	GİRİŞ XAYATI 2 YAN ODA DİDİ ODA KÖŞK ODA BULME ODA ŞALEMONA BANYO	YEREL	-	-	BODRUM KAT: YIĞMA TAŞ DUVAR YAŞAM KATI: GÖZ DOLMA, AHSAP YIĞMA VE TUĞLA DOLGULU HIMİŞ SİSTEM	TERK EDİLMİŞ, KİSMİ OLARAK YIKIK	
SESLİKAYA KÖYÜ-FERİHAT YEĞEN EVİ			TAŞ AHSAP TUĞLA	TAŞ VE AHSAP YEREL OLARAK MEVCUT. TUĞLA KÖY ATÖLYESİNDE ÜRETİLMEKTE	BODRUM + YAŞAM KATI + ÇATI KATI	GİRİŞ XAYATI 2 YAN ODA DİDİ ODA KÖŞK ODA BULME ODA ŞALEMONA BANYO	YEREL	-	-	BODRUM KAT: YIĞMA TAŞ DUVAR YAŞAM KATI: AHSAP YIĞMA VE TUĞLA DOLGULU HIMİŞ SİSTEM	TERK EDİLMİŞ, KİSMİ OLARAK YIKIK	
SESLİKAYA KÖYÜ-HAKKI OCAKCI EVİ			TAŞ AHSAP TUĞLA	TAŞ VE AHSAP YEREL OLARAK MEVCUT. TUĞLA KÖY ATÖLYESİNDE ÜRETİLMEKTE	BODRUM + YAŞAM KATI + ÇATI KATI	GİRİŞ XAYATI 2 YAN ODA DİDİ ODA KÖŞK ODA BULME ODA ŞALEMONA BANYO	YEREL	TAVAN SÜSLEMESİ	STATÜ SAHİBİ	BODRUM KAT: YIĞMA TAŞ DUVAR YAŞAM KATI: AHSAP YIĞMA VE TUĞLA DOLGULU HIMİŞ SİSTEM	DEPO OLARAK KULLANIMDA	
YENİKÖY-ANONİM EV 1			TAŞ AHSAP	YEREL OLARAK MEVCUT	BODRUM + YAŞAM KATI + ÇATI KATI	GİRİŞ XAYATI SALON 2 YAN ODA DİDİ ODA KÖŞK ODA ŞALEMONA BANYO	YEREL EKSTRA SALON EKLEMESİ İHTİYACA ÖZEL	CUMBA, FARKLI İSLEVLİ MEKAN EKLEMESİ, BAHÇEDE SERENDER, ŞÖMİNE	STATÜ SAHİBİ	BODRUM KAT: GÖZ DOLMA SİSTEM YAŞAM KATI: AHSAP YIĞMA SİSTEM	TERK EDİLMİŞ, KİSMİ OLARAK YIKIK	
YEŞİLTEPE KÖYÜ-ÖNKİBAR EVİ			TAŞ AHSAP	YEREL OLARAK MEVCUT	BODRUM + YAŞAM KATI + ÇATI KATI	GİRİŞ XAYATI 2 YAN ODA DİDİ ODA KÖŞK ODA BULME ODA ŞALEMONA BANYO	YEREL	-	-	BODRUM KAT: YIĞMA TAŞ DUVAR YAŞAM KATI: AHSAP YIĞMA SİSTEM	AKTİF KULLANIMDA	
KIRAZLIK KÖYÜ-ANONİM EV 2			TAŞ AHSAP	YEREL OLARAK MEVCUT	BODRUM + YAŞAM KATI + ÇATI KATI	GİRİŞ XAYATI 2 YAN ODA DİDİ ODA KÖŞK ODA BULME ODA ŞALEMONA BANYO	YEREL	-	-	BODRUM KAT: YIĞMA TAŞ DUVAR YAŞAM KATI: AHSAP YIĞMA SİSTEM	AKTİF KULLANIMDA	
PIRINÇLIK KÖYÜ-REFİK HACIOĞMANOĞLU EVİ			TAŞ AHSAP TUĞLA	TAŞ VE AHSAP YEREL OLARAK MEVCUT. TUĞLA KÖY ATÖLYESİNDE ÜRETİLMEKTE	BODRUM + 2 YAŞAM KATI + ÇATI KATI	GİRİŞ XAYATI 2 YAN ODA DİDİ ODA KÖŞK ODA BULME ODA ŞALEMONA BANYO EKSTRA YAŞAM KATI	EKSTRA YAŞAM KATI VE ÖZELLEŞTİRİLMİŞ KAT PLANI DÜZENLEMESİ	FAZLADAN YAŞAM KATI, ŞÖMİNE, ÖZEL KAT PLANI, SÜSLEMELİ KAPILAR	STATÜ SAHİBİ	BODRUM KAT: YIĞMA TAŞ DUVAR YAŞAM KATI: TUĞLA DOLGULU HIMİŞ SİSTEM	TERK EDİLMİŞ, YAPISAL SORUNLAR MEVCUT	

5.SONUÇ

Yerel mimarlık ürünleri, mimar müellifler tarafından yapılmayan, tamamen geçmişten gelen bilgi birikimlerinin yörenin becerikli ustaları tarafından uygulamaya geçirilmesiyle ortaya çıkan ürünlerdir. Konumlandıkları bölgede mevcut ve kolay ulaşılabilen yapı malzemeleri kullanılarak geleneksel tekniklerle üretilirler. Yöre insanının kültürel özellikleri, mahremiyet unsuru, arazi yapısı, iklim ve fiziki çevre ürünün planlamasının temelini oluşturur. Ustanın becerisi, mevcut yapı malzemeleri ve planlama unsurları harmanlanarak uyum yakalanır. Usta yöreyi ve yöre insanını çok iyi tanır zira o da onlardan biri olarak o yaşantının içerisinde yer almaktadır.

Yerel mimarlığın tanımını ve bağlı olduğu unsurlar ele alınarak seçilen bölge bu kavramlar çerçevesinde incelenmiştir. Yerel mimarlık kapsamına konutlar, dini yapılar, hizmet yapıları, eğitim yapıları gibi birçok yapı grubu girmektedir. Barınma ihtiyacı temel bir ihtiyaçtır. Bu çalışmada ise insanlığın var oluşundan bu yana barınma ihtiyacını karşılayan, yerel mimarlıkta ise en çok üretilen yapı olan konutlar üzerinde durulmuştur. Konutlar barınma ihtiyacını karşılamakla birlikte aynı zamanda içinde yaşayan insanlar için sosyal alanlardır. Kullanıcı konutla yalnızca fiziksel bir bağ kurmayıp zaman içerisinde duygusal bağlar kurmaya başlar. Ev yalnızca bir kütle değil, içinde yaşayanların izlerini taşıyan, nesilden nesile değişimlere uğrayan, yaşamışlıkların ruhunu yansıtan bir hafızadır, toplumsal etkileşimin de merkezleridir. Halkın sosyal iletişimini güçlendiren, kültürel pratiklerini şekillendiren alanlardır. Bu bağlamda yerel konut yapıları her yönden araştırılmaya değer, eksik hiçbir tarafının kalmaması gereken mimari eserlerdir. Çalışma kapsamında yerel konut araştırmalarında eksik kalan parçalardan biri Ardeşen konutları araştırılmış ve tamamlanmaya çalışılmıştır.

Karadeniz'in doğusu Türkiye'nin en çok yağış alan iklim bölgesidir. Güneşli gün sayısı oldukça azdır. Arazi yapısı engebeli ve diktir. Akarsu bakımından zengin olan bölgenin bitki örtüsünü ormanlar oluşturmaktadır. Kıyıda güney yönüne gidildikçe rakım hızla yükselir ve yükseklerle çıktıkça yerleşim azalır. Kıyı yoğunluklu veya kıyıya yakın yerleşim mecburidir.

Bu çalışma, yerel mimarlık ürünleri açısından zengin ve öncesinde bu konuda çalışılmamış bir alan olan Rize'nin Ardeşen ilçesi ile sınırlandırılmıştır. Ardeşen Doğu

Karadeniz fiziki özelliklerinin hepsini taşımaktadır. Fakat vadilerce zengin bu coğrafyada insan eliyle bitki örtüsü hızla değiştirilmektedir. Çay üretiminin Rize’de yaygınlaşmasıyla birlikte ormanlık alanlar yok edilmeye başlanmış yerini çay çalılıkları almıştır. Özellikle kıyıya yakın kesimlerin bitki örtüsü çay bitkisiyle yer değiştirmiştir. Bu bağlamda yapılan çalışmalar olsa dahi denetimsiz kalan bölgede yetersiz kalmakta ve daha geniş kapsamlı çalışmalar yapıp, caydırıcı kurallar konulması gerekmektedir. Bitki örtüsünün değişmesiyle birlikte doğal yapı malzemesi olan ahşaba ulaşım eskisi kadar kolay olmamaktadır. Ahşap maliyetleri artmış ve yerine modern malzemeler tercih edilmeye başlanmıştır. Konunun yerel mimarlığa etkisini tartışmak gerekirse, değişen bitki örtüsü ile ulaşımı zorlaşan yerel malzemeler yerel mimarlık ürünlerinde kullanılamayıp yerine kullanılan yeni malzemeler ürünü özünden koparmaktadır. Yerel konuta ihtiyaç dahilinde yapılan yeni ekler veya onarımlarda ahşap malzemeler tercih edilmemektedir. Yerel mimarlığın zamanla tahribata uğrayıp kaybolmaması adına çalışmalar yapıp yöre halkını yönlendirmenin mümkün olduğu düşünülmektedir.

Ardeşen yerel konutlarının yerel mimarlık bağlamında değerlendirilmesi için bölgeye gidilmiş ve yerinde alan araştırması yapılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular çeşitli çizim ve fotoğraflarla desteklenip çalışmaya aktararak yerel mimarlık kavramları çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu bulgu ve çalışmalarla bölgenin yerel mimarlığının gelecek nesillere aktarılması konusunda kaynak oluşturmak amaçlanmıştır. Ardeşen yerel konutunun plan tipolojisi çıkarılmış ve örnekler bu çerçevede incelenmiştir. Plan “hayat” etrafında gelişir ve hayat hem bir geçiş bölgesi hem bir mutfak hem de sosyal alandır. Ev içerisinde mahremiyet çizgisi vardır ve günümüzde gece holü olarak ifade edilen mahremiyet bölgesi bu konutta bulunur. Anadolu’nun geleneksel konutlarında genellikle evden bağımsız çözülen tuvalete Ardeşen konutlarında evin içerisinden erişilebilmektedir. Planlama ihtiyaca yönelik belirli bir çerçevenin dışına çıkmadan değişimlere uğrayabilmektedir. Yaşam alanı büyüyüp küçülebilmekte, çeşitli odalar eklenip çıkarılabilmektedir. Mekan içerisinde ev sahiplerinin gelir durumlarına göre çeşitli düzenlemeler görülmektedir. Yüksek gelirli aileler şömine kullanırken, normal ve düşük gelirliler açış ateş ve ‘klemuri’ kullanır. Varlıklı kullanıcı ev içinde çeşitli süslemelerde kaçınmazken halk sadelikten yanadır.

Konutun çeperine tutunan dış ortamda da yerel mimarlığın izleri okunabilmektedir. Bu yapıların iklim koşullarına uyum sağlayabilmeyi öncelediği görülmektedir. Eğimli arazi yapısından faydalanılarak bir bodrum katı oluşturulmuş, odunluk ve ahır olarak işlevlendirilmiştir. Sudan en uzak yer olan çatı katı kurutma alanı olarak kullanılarak saçak altları ve meterezdeki boşluklar ile hava sirkülasyonu desteklenmiştir. Evin girişi yapı kütesinden içeri alınmış ve böylelikle yağışa karşı korunaklı bir alan oluşturulup giriş terası olarak kullanılmıştır. Yörede bulunan yapı malzemeleri konutun en uygun yerlerinde kullanılmıştır. Taş, ahşap ve tuğla malzemeler arasından, suya dayanımı en yüksek olan taş yapının zemin ile temas ettiği yerlerde, bodrum katında ve heyelan yüküne karşı ise eğimin yüksek olduğu yöne konumlanan ateşlik duvarında kullanılmıştır. Dayanım duvarları dışında taş kullanımı özeldir, kullanıcının yüksek konumuna işaret eder. Ahşap ise geri kalan duvarlarda, yine iklim koşullarına direnci yüksek olan kestane ağacı kerestesinden kullanılmıştır. Konutun cephelerinin sudan minimum şekilde etkilenecek uzun süre dayanması amacıyla çatı saçakları uzun tutulmuştur. Yerel mimarideki yapıların yer ile olan ilişkisi mükemmel yakındır. Doğaya saygılı ve sürdürülebilir yapılardır. Ardeşen yerel konutlarına dışarıdan bakıldığında, mekânsal ve anlamsal olarak doğal örüntünün bir parçası olarak algılanabildiğini söylemek mümkündür.

Ardeşen kırsal coğrafi yapısından dolayı zor ulaşım koşullarına sahiptir. Günümüzde yeni ve geniş yollar yapılmadan ve ulaşım araçları popülerleşmeden evvel kurulmaya başlanan yerel konutların kullanıcıları, evin ihtiyaçlarını olabildiğince kendi içlerinde karşılamak zorundadırlar. Bu çözümler yerel konut mimarisinde gözlemlenebilmektedir. Ahırda besi hayvanları beslenir ve çatı katında hayvanın besinleri kurutulup depolanır. Evin arka bahçesine bostan kurulur. Gıda saklamak amacıyla serenderler kurulur ve serendersiz evlerde de gıda çatı katında saklanır. Buğday bahçedeki dibek taşlarında dövülerek un ihtiyacı karşılanır. Böylece evin tüm gıda ihtiyacı kendi içinde karşılanmış olur.

Modernleşme, iş ihtiyaçları, sosyal ihtiyaçların değişmesi, kırsalda eğitim ve sağlık hizmetlerinin eksiliği gibi sebeplerden Ardeşen’de köyden kente göç 1990’lı yılların sonlarından itibaren büyük bir hız kazanmıştır. Köyler gün geçtikçe boşalmakta kent nüfusu artmaktadır. Kırsal genç nüfus özellikle kış aylarında neredeyse yok gibidir. Göçlerin bir kısmı mevsimsel olsa dahi çoğu temeldir. Kış aylarında kente göçen halk yaz aylarında iklimsel olarak daha konforlu olan köylerde yaşamaktadır. Göçlerin

artmasıyla birlikte yerel konutlar da terk edilmiş, bakımsız kalmış ve yok olmaya yüz tutmuştur. Terk edilmenin bir diğer sebebi ise yerel konutların günümüz şartlarına uyum sağlamakta zorluk çekmesidir. Yerel konutlarda kullanıcı konfor alanını sağlamanın mümkün olduğu düşünülmektedir. Çağa ilişkin gündelik yaşam alışkanlıklarına imkan tanıyacak ve yerel mimari kimliği uygun biçimde; mutfak eklemek, hacim sayılarını arttırmak, malzeme bakımlarının sürekliliğini sağlamak, iç mekan hava kalitesini arttırmak için ısısal konfor şartlarını sağlayacak eklemeler yapmak gibi. Bu dönüşümün mülk sahipleri tarafından sağlanması ekonomik, fiziksel ve düşünsel yönden zayıf çözümleri karşımıza çıkarmaktadır. Yerel halk ile yerinde yapılan görüşmelere dayanarak, yerel halk açısından yeniyi inşa etmenin daha pratik ve konforlu hissettirdiği söylenebilir. Bu sebeple kırdaki yaşayanlar dahi yerel konutları terk edip kendilerine modern konutlar inşa etmişlerdir. Manevi olarak yerel konutlarından kopamayanlar ise “eski olanı” depo gibi farklı işlevlerde kullanmış veya yıkmayıp kendi haline bırakmışlardır. Fakat zamanla yıpranan konutlar, kendiliğinden yıkılmakta veya gençleşen bilinçsiz nüfus tarafından yok edilmeye başlanmaktadır.

Ardeşen’deki yerel konutların günümüz şartlarına uyarlanıp kullanımına devam edilmesi mümkündür. Yerel konutların geleneksel mimari unsurları korunarak çeşitli eklemeler, değişiklikler yapılabilir. Örneğin bahsi geçtiği ve örneğinin mevcut olduğu üzere mutfak ihtiyacı bir nişle veya bir odanın düzenlenmesiyle karşılanabilir. Yapısal sorunlar yerel malzemeler kullanılarak yapılan yenilemelerle giderilebilir. Isısal konfor yeni teknolojiler kullanılarak sağlanabilir. Mevcut bütçelerle yeniyi inşa etmektense gerekli onarımlar yapılarak yerel konutlar kullanıma açılabilir. Ardeşen’in yerel mimarlığı, malzeme kullanımı ve çevreden bağımsız olmaması, büyük oranda daha “modern” binalardan daha sürdürülebilirdir ve verimli bir kaynak yaklaşımı sunar.

Fakat bütün bu çözümlerlerin tek başına yeterli olmayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Çağın gereksinimlerine ilişkin eksik –yetersiz ve kopmuş olma durumunun sorumluluğunu Ardeşen konut yapılarının dönüşümüne indirgememek gerekmektedir. Ardeşen’in geleneksel konutlarının korunup muhafaza edilmesi ve bir değer olmanın ötesinde yaşantının parçası olabilmesi önem taşımaktadır. Bu çalışmanın ve bu tespitlerin yapılması ve bir değer olarak Ardeşen konutlarının vurgulanması, Ardeşen’de “şimdiye ait” yaşam alışkanlıklarına ilişkin bir sorunsalın varlığına işaret etmektedir. Ardeşen yerel konut yapıları yerelin uzantısıdır. Kopmuş

olan bu bağ yeniden veya başka tŒrlŒ kurulmadıkça bu yapılar korunması gereken bir nesneye dŒnŒcektir.

KAYNAKLAR

- Abaşığı, N.D., Buyuklişı, O.Ş., Hocaoglu, F., Uzunhasanođlu, H., Aleksiva, H., Bucaklişı, İ. ve Sarı, E., (2011). Laz Kùltürü Üzerine Notlar, İstanbul: Lazika Yayın Kolektifi.
- Akgündüz, G. (2013). “Yerel Konut Mimarisinin Ekolojik Sùrdürülebilirlik Bağlamında İncelenmesi: Bodrum Sandıma Köyü”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Aksamaz, A.İ. (2000). Dil, Tarih, Kùltür, Gelenekleriyle Lazlar, 5. baskı, İstanbul: Sorun Yayınları.
- Ataman, M. (2010). “Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Modernleşme ve Mimari”, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Aydın, Ö., Alemdađ, E. (2014). Karadeniz Geleneksel Mimarisinde Sùrdürülebilir Malzemeler; Ahşap ve Taş, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(35), 396-404.
- Azıtepe, S.M. (2020). “Geleneksel Konut Yapılarındaki Farklılıkların Mekan Dizimi Yöntemi ile Analizi: Antalya Balbey ve Haşım İşcan Mahalleleri”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Başkan, S. (2008). Geleneksel Doğu Karadeniz Evleri, *Erdem Dergisi*, S:52, 41-90.
- Bayram, Ö.F. (2014). “Doğu Karadeniz Bölgesinde Geçmişten Günümüze Vernaküler Mimari”, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Bauer, M., Möslle P., Schwarz, M. (2010). Green Building; Guidebook For Sustainable Architecture, Munich: Sprinker.
- Bektaş, C. (2001). Halk Yapı Sanatı, İstanbul: Literatür.
- Bektaş, C. (2013). Türk Evi, İstanbul: Bileşim Yayıncılık.
- Bertram, C. (2012). Türk Evini Hayal Etmek: Eve Dair Kolektif Düşler, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bilgin, M. (2007). Doğu Karadeniz: Tarih, Kùltür, İnsan, İstanbul: Ötüken Neşriyat Yayınları.
- Bijiskyan, P. (1969). Karadeniz Kıyılarının Tarih ve Coğrafyası, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakùltesi Yayınları.
- Bucaklişı, İ., Aleksiva, İ. (2009). Laz Yer Adları Sözlüğü, İstanbul: Kolkhis Laz Kùltür Derneđi Yayınları.
- Cansever, T. (2002). Türk Evinin Mimarisi, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

- Cansever, T. (2006). İslam'da Şehir ve Mimari, İstanbul: Timaş.
- Cestel, E. (2008). "Yüksek Yapıların Kavramsal Tasarım Sürecinde Üretken Yaklaşımlar", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Ceylan, S. (2007). "Büyükdere (SENOZ) Vadisi Örneğinde Yöresel Mimarlığın Tarihsel Süreklilik Kavramındaki Rolü", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Columbia, B. (1996). Mahremiyet ve Kamusalılık, İstanbul: Metis Yayınları.
- Coşkun Müştekin, N. (2018). "2000-2017 Yılları Arasında Konut Bağlamında Türkiye'nin Değişimi ve Mimarlık Programlarında Üretilmiş Konut Konulu Doktora Tezleri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Cüceloğlu, D. (2006). İnsan ve Davranışı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakır Sümer, G. (2014). Rize'de Kentleşme Süreci, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 163-183.
- Dal, M., Yardımlı, S. (2021). Taş Duvarlarda Yüzey Bozunmaları, *Kent Akademisi*, 14 (2), 428-451.
- Davulcu, M. (2013). "Makedonya Yörüklerinde Halk Mimarisi Geleneği Üzerine Bir İnceleme", *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume:8/9, s:1019-1044.
- Demirel, G.D. (2010). "Doğu Karadeniz Bölgesi Kırsal Alanlarında Kültürel Değerlerin Korunması ve Geliştirilmesi: Karacakaya Köyü Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Demirrenk, E.İ., (2017). "Geleneksel Rize İkizdere Evlerinin Plan Tipolojisi Açısından İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Durukan, A., Ertaş Beşir, S., Koç Altuntaş, S. & Açık, M. (2021). "Evaluation of Sustainability Principles in Adaptable Re-Functioning: Traditional Residences in Demirel Complex", *Sustainability* 2021, 13, 2514, 1-23.
- Eldem, S. H. (1968). Türk Evi Plan Tipleri, İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi.
- Eruzun, C., Sözen, M. (1996). Anadolu'da Ev ve İnsan, İstanbul: Creative Yayıncılık.
- Eskiçırak, E. (2009). "Doğu Karadeniz Bölgesi Geleneksel Konutlarının İyileştirilmesine Yönelik Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı Analizi – Örnek Konutların Mevcut Durum Değerlendirmesi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Fesci, C. (2022). "Tarihi Konutlarda Mekansal ve İşlevsel Değişim: Kars Rus Konutları", Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi.

Fettahoğlu, E., Yalçınkaya, Ő. (2021). Güncel Mimaride Yerel Malzemenin İzi, *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, 6(2), 659-671.

Hasol, D. (1975). Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Hatipoğlu, E. (2014). ““Yer” İçin Konut Tasarlama: Doğu Karadeniz Bölgesi Kırsal Alanı”, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi.

IŞık, A., (2001). Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Janetius, S.T. (2020). Architectural Psychology: Space, Psyche, Enigma & Symbol, Mishil & Js Publishers, Thrissur, ISBN: 9781974307715, 53-59.

Kalemci Topçu, F. ve Kısa Ovalı, P. (2023). “Yerel Mimaride Değişimler/Dönüşümler: Sırt Mahallesi Örneği (Rize-İkizdere/Türkiye)”, *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, 8(2), 415-436.

Karadayı, A. (2000). “Doğu Karadeniz Mimari Arşivi İçin Sanal Gerçeklik Modeli”, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Kuban, D. (1995). Türk Hayatlı Evi, İstanbul: Eren Yayıncılık.

Kuban, D. (2017). Türk Ahşap Konut Mimarisi, 17.-19. Yüzyıllar. İstanbul: Türkiye İŞ Bankası Kültür Yayınları.

Lefebvre, H. (2014). Mekanın Üretimi, İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lynch, K. (1960). Kent İmgesi, İstanbul: Türkiye İŞ Bankası Kültür Yayınları.

Manioğlu, G. ve Oral Koçlar, G. (2010). Ekolojik YaklaŐımda İklimle İlgili Dengeli Cephe Tasarımı, 5. Ulusal atı & Cephe Sempozyumu, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Marr, N. (2016). Lazistan’a Yolculuk, İstanbul: Aras Yayıncılık.

Minorsky, V. (1957). Lazlar, İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Maarif Basımevi.

Guillaud, H. (2014). “Socio-cultural sustainability in vernacular architecture”, Inbook: VERSUS: Heritage for tomorrow, vernacular knowledge for sustainable architecture. Firenze University Press, ISBN: 9788866557418, Italy, 49-56.

Glassie, H. (1990) Architects, Vernacular Traditions, and Society, *Traditional Dwellings and Settlements Review*, vol. 1, 9-21.

Göçmen, D. (2011). D’oğu Karadeniz Kırsal Mimarisi İçin Koruma Önerileri: Artvin İli-Balıklı Mahallesi-Zurabat Evi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Güler, K. (2012). Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisi Örneklerinden Rize-Fındıklı Aydınoglu Evi Restorasyon Projesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Güler, K., Bilge, A.C. (2013). Doğu Karadeniz Ahşap Karkas Yapı Geleneği ve Koruma Sorunları, Ahşap Yapılarda Koruma ve Onarım Sempozyumu, 65-80.

Güreşçi, E. (2010). Türkiye’de Kentten- Köye Göç Olgusu, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11 (1), 77-86.

Ökten, S. (2000). “Geleneksel Karadeniz Ahşap Konut Yapım Yönteminin Çağdaş Teknoloji Açısından Değerlendirilmesi”, Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi.

Oliver, P. (2002). “Gereksinim ve Süreklilik”, *Mimarlık Dergisi*, S:304, 33-34.

Öymen Gür, Ş. (2000). “Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü”, İstanbul: YEM Yayın.

Öymen Gür, Ş. (2005). “Doğu Karadeniz’de Kırsal Mimari”, İstanbul: Milli Reasürans T.A.Ş.

Özdemir, H. (2023). Bulanık Mantık (Fuzzy Logic) Yöntemi Kullanılarak Vernaküler Mimarinin Sürdürülebilirliği: Akşehir Eski Evleri Örneği, *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, S:11, 125-138.

Özgüner, O. (1970). Köyde Mimari: Doğu Karadeniz, Ankara: ODTÜ Yayınları.

Özışık, G. (2000). Yapı Mühendisliğinde Tuğla Elemanlar ve Yapı Sistemleri, İstanbul: Birsan Yayınevi, 82-83.

Öztürk, Z.K., Şimşek, A. (2019). Tarih Öncesi Dönemdeki İlk Barınma Alanları ile Anadolu’daki Körtik Tepe, Hallan Çemi, Nevali Çori ve Aşıklı Höyük Yerleşimlerinde, İnanç ve Kültürün Etkisinin İncelenmesi, *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, S:3,14-22.

Özyılmaz, H. (2007). “Diyarbakır Geleneksel Konut Mimarisinde Morfolojik Analiz: Geleneksel Konutların Güncel Kullanımda Değerlendirilmesi”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi.

Paköz, A.E. (2016). Bir Standart Yaratma Aracı Olarak Türkiye’de Vernaküler Mimarlık, *Art-Sanat* 5, 171-177.

Rapoport, A. (1969). “House Form And Culture”, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, Inc.

Reyhan. S. (2011). “Rize Çamlıhemşin İlçesi Şerif Reyhan Konağı Restorasyon Projesi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Rudofsky, B. (1964). “Architecture without architects”, Garden City, N.Y.: Doubleday & Company, Inc.

Saatçi, M. (2016). “Kültürün Mekansal Organizasyona Etkilerinin Mekan Dizim Yöntemi ile Analizi: Laz, Hemşin ve Gürcü Kültürü Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.

Saygı, A.S. (2015). Bozcaada'da Geleneksel Konut Mimarisi: Tipoloji Çalışması, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.

Selçuk, M. (2006). “Binaların Yeniden İşlevlendirilmesinde Mekansal Kurgunun Değerlendirilmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.

Sey, Y., Önal, Ş. (1999). Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme, İstanbul: TEPE Mimarlık Kültürü Merkezi.

Sezgin, H. (2006). Yöresel Konut Mimarisi ve Türkiye'deki Örnekleri Hakkında, *Tasarım Kuram Dergisi*, S:4. 1-20.

Solmaz, F. (2002). “1970-2000 Yılları Arasında Ardeşen-Hopa Arasında Kıyı Kullanımındaki Değişiklikler”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.

Soysal, M. (1997). Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşmenin Öyküsü, Ankara: Tarih Vakfı Yayınları.

Sözen, M., Tanyeli, U. (1986). Sanat Kavramı ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Sümerkan M.R. (1990). “Biçimlendiren Etkenler Açısından Doğu Karadeniz Kırsal Kesiminde Geleneksel Evlerin Yapı Özellikleri”, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Şenol, S., (2007). Anadolu Konut Mimarisinde Divriği Evleri, Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını.

Şimşek, E., Gürler, Z. (1994). Kırdan Kente Göç Olgusu ve Kırsal Sanayi, Türkiye 1. Tarım Ekonomisi Kongresi, İzmir.

Tosun, V. (1998). “Biçim Anlamı İzler: Doğu Karadeniz Bölgesinin Kırsal Alanlarındaki Yöresel Ev ve Yerleşme Biçimlerinin Değişiminin Analizi İçin Kuram ve Yöntem”, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Turgut, D. (2019). “Geleneksel Anadolu Konut Mimarisinde Talas Örneği”, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Tuztaşı, U. (2010). İdeal Osmanlı Türk Evinin Anadolu Evlerinden Ayırıştırımında Biçimsel ve Bilimsel Açıklamalar, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Vol.3, Issue:14.

Tuztaşı, U., Aşkun, İ.Y. (2013). Türk Evi İdealleştirmesinde Osmanlı Evi ve Anadolu Evi Kavramlarının Ortaklıklarına İlişkin İşlevsel Açıklamalar, *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi (Bilig)*, S:66, 273-296.

Vellinga, M., Oliver, P.& Bridge, A. (2007). “Atlas Of Vernacular Architecture Of The World”, New York: Scotprint.

Vural, K. (2010). “Anadoluda Ev Kültürünün Gelişimi ve Geleneksel Türk Evine Örnek 'Kemaliye (Eğın) Evleri'”, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Yağlı, S. (2019). “Teknolojik Gelişmelerin Etkisi ile Yüzeylerde Malzeme Kullanımı: Akıllı Malzemeler”, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi.

Web 1, <https://ardesen.bel.tr/Ilc/tarihcemiz.html> (Erişim Tarihi: 10/10/2024)

Web 2, http://cografyaharita.com/haritalarim/4jturkiye_dilsiz_il_merkezli_haritasi.png (Erişim Tarihi: 10/10/2024)

Web 3, <https://www.harita.gov.tr/urun/rize-mulk-idare-il-haritasi/343> (Erişim Tarihi: 10/10/2024)

Web 4, <http://www.ardesen.gov.tr/ardesenin-tarihi> (Erişim Tarihi: 01/01/2025)

Web 5, <http://www.ardesen.gov.tr/mahalli-idareler> (Erişim Tarihi: 01/01/2025)

Web 6, <https://ozhanozturk.com/2017/12/19/ardesen-rize/> (Erişim Tarihi: 01/01/2025)

Web 7, https://www.rizetakup.com/Arsiv/Galeri/SiteGaleri2286/2023/04/24/GaleriSiteGaleri2286_1682347775.png (Erişim Tarihi: 15/12/2024)

Web 8, <https://i.pinimg.com/originals/56/43/21/56432143385e393b6629b7c4afb71ad0.jpg> (Erişim Tarihi: 15/12/2024)

Web 9, <https://rize.tarimorman.gov.tr/Menu/12/Cografı-Yapı> (Erişim Tarihi: 03/12/2024)

Web 10, <https://rize.csb.gov.tr/rize-ili-firtina-deresi-vadisi-3.-derece-dogal-sit-alani-kapsamında-kalan-21-koye-iliskin-1-5000-olçekli-koruma-amaçli-nazım-ımar-plani-ve-1-1000-olçekli-koruma-amaçli-uygulama-ımar-plani-ıyuru-448317> (Erişim Tarihi: 03/12/2024)

Web 11, <https://rize.tarimorman.gov.tr/Menu/12/Cografı-Yapı> (Erişim Tarihi: 20/11/2024)

Web 12, <https://www.ogm.gov.tr/tr> (Erişim Tarihi: 20/11/2024)

Web 13, <https://www.kackarbalı.com/komar-balı.shtm> (Erişim Tarihi: 20/11/2024)

Web 14, <https://www.nufusune.com/25988-rize-ardesen-asagıdurak-koy-nufusu> (Erişim Tarihi: 15/12/ 2024)

Web 15, <https://www.nufusune.com/26002-rize-ardesen-manganez-koy-nufusu> (Erişim Tarihi: 15/12/ 2024)

Web 16, <https://www.nufusune.com/26008-rize-ardesen-seslikaya-koy-nufusu> (Erişim Tarihi: 15/12/ 2024)

Web 17, <https://www.nufusune.com/26017-rize-ardesen-yenikoy-koy-nufusu> (Erişim Tarihi: 15/12/ 2024)

Web 18, <https://www.nufusune.com/26023-rize-ardesen-yesiltepe-koy-nufusu> (Erişim Tarihi: 15/12/ 2024)

Web 19, <https://www.nufusune.com/25998-rize-ardesen-kirazlik-koy-nufusu> (Erişim Tarihi: 15/12/ 2024)

Web 20, <https://www.nufusune.com/26006-rize-ardesen-pirinclik-koy-nufusu> (Erişim Tarihi: 15/12/ 2024)

WEB 21, <https://www.harita.gov.tr/urun/rize-fiziki-il-haritasi/342> (Erişim Tarihi: 25/11/2024)

WEB 22, <https://www.harita.gov.tr/urun/rize-mulk-idare-il-haritasi/343> (Erişim Tarihi: 25/11/2024)

WEB 23, <https://kutuphane.tuik.gov.tr/yordam/> (Erişim Tarihi: 10/12/2024)

ÖZGEÇMİŞ

Beyza YANGIN, Ağustos 2018'de İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden mezun olmuştur. 2022 yılında Gebze Teknik Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başlamıştır. 2021-2024 yılları arasında serbest piyasada mimarlık ve restorasyon alanında çalışmıştır.

TEZ METNİNDEN TÜRETİLEN YAYINLAR

Türkeri, İ., Yangın, B., (2024), “Ardeşen’deki Geleneksel Konut Yapılarının Yerel Mimarlık Bağlamında İncelenmesi”, 1. Uluslararası Ankara Bilimsel Araştırmalar ve İnovasyon Kongresi, 806-821, Ankara, Türkiye, 21-22 Aralık.

EKLER

Ek A: Terimler Sözlüğü

Bulme Oda	: Bölme oda.
Cileni Oda	: Yukarıdaki oda.
Çalma Geçme	: Ahşap yığma sistemde kullanılan bir birleşim detayı.
Didi oda	: Büyük oda.
Kaçuma	: Balkon.
Klemuri	: Tencereleri asmak için kullanılan zincirin yöresel adı.
Kurtboğaz Geçme	: Ahşap yığma sistemde kullanılan bir birleşim detayı.
Karmate	: Değirmen.
Mandre	: Ahır, odunluk.
Meterez	: Yaşam katı tavanından çatı saçağı arası yükselen boşluklu duvar.
Ocakluğı	: Ateşlik.
Onçamure	: Dibek taşı.
Onžxeni	: Çatı arası.
Saravağı	: Çatı saçağı.
Xayati	: Hayat.
Xayratti	: Balkon.
Žalemona	: Koridor.
WC	: Tuvalet.